

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume X / 2017
Supplement 1

“Geopolitics, History and Population in Eastern Europe. New research directions in Humanities and Political Sciences”

International Student Conference
April 27th – 28th 2017, Galați, Romania

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume X / 2017

Supplement 1

***Geopolitics, History and Population in Eastern
Europe. New research directions in Humanities
and Political Sciences***

**"The Lower Danube" University of Galați, Romania
Faculty of History, Philosophy and Theology
Department of History, Philosophy and Sociology**

**Address: Romania, Galați, Str. Domnească nr. 111,
code 800.201, room AS 007
e-mail: studium.ugal@gmail.com
website: www.studium.ugal.ro**

EDITORIAL BOARD:

Editor in Chief:

Oana-Maria MITU
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

Scientific secretary:

Florin-Daniel MIHAI
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

Editors:

Ștefan BEJAN
(*"The Lower Danube" University of Galați*)
Stoica Cristinel POPA
(*"The Lower Danube" University of Galați*)

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Șerban PAPACOSTEA
Edmund CANNON
Liam BRUNT
Plamen MITEV
Ivan PARVEV
Ion ȘIȘCANU
Virgil Ionel CIOCÎLTAN
Cristian Nicolae APETREI
Constantin ARDELEANU
Ovidiu COTOI
George ENACHE
Mihaela Denisia LIUȘNEA
Cristian LUCA
Silviu LUPAȘCU
Decebal NEDU
Constantin I. STAN
Arthur TULUȘ

**STUDIUM journal is indexed
in international databases
such as Central and Eastern
European Online Library
[CEEOL]; EBSCO; Index
Copernicus and Directory of
Open Access Journals**

ISSN 2248 – 2164

ISSN – L 2248 – 2164

CUPRINS CONTENTS

Articole / Articles

Erich Noris SZAKÁCS

*Constantin Duca în opera lui Dimitrie Cantemir și Radu Rosetti.
Sub zodia Echității și a Vidrei
Constantin Duca in the writings of Dimitrie Cantemir and Radu
Rosetti. Under the sign of Equity and of the Otter.....* **5**

Victoria NOVIKOVA

*Вклад И.К. Айвазовского в развитие и благоустройство
Феодосии второй половины XIX в
The contribution of I.K. Aivazovsky to the development and
improvement of Theodosia in the second half of the XIXth century...* **15**

Natalia VOLKANOVA

*Благотворительная деятельность бессарабских дворян в
период русско-японской войны (1904-1905 гг.)
Charitable activities of the Bessarabian nobles during the Russo-
Japanese War (1904-1905).....* **25**

Alexandru BEJENARU

*Politica de reglementare a prețurilor în sectorul agrar al
Basarabiei (1906-1914)
The policy of price regulation in Bessarabia's agricultural sector
(1906-1914).....* **37**

Ionuț-Alexandru DRĂGHICI

*„Chestiunea pâinii” - un indicator al aspirației spre modernitate în
Galațiul interbelic
“The matter of bread” - an indicator for the aspiration towards
modernism in interwar Galatzi.....* **45**

Ioana-Andreea BÎRZESCU

*Propaganda comunistă și teatrul de păpuși
Communist Propaganda and Marionette Theatre.....* **57**

Laura GIOSANU

*Radio „Europa Liberă” și exilul românesc în Europa
Radio Free Europe and Romanian exile in Europe.....* **69**

Maxim DUBNA <i>Бойки–переселенцы с. Маринове (из истории одной семьи)</i> <i>Boyko immigrants from Marinovo (from a family history).....</i>	85
Denisa MAIER <i>Perspective de gen în Europa Centrală după 1989: Statutul femeilor din Bosnia-Herțegovina în perioada comunistă și post-comunistă</i> <i>Gender perspectives in Central Europe after 1989: Women’s status in Bosnia and Herzegovina during the Communist and post-Communist period.....</i>	93
Elena NISTOR <i>Războiul de pe Nistru: cauze, actori, consecințe</i> <i>War on the Dniester: causes, actors and consequences.....</i>	101
Andreea-Ioana DUMITRUȚI <i>În căutarea legitimității și a expertizei? Rolul grupurilor de experți în cadrul procesului de reflecție strategică pentru elaborarea strategiei globale a Uniunii Europene</i> <i>In search of legitimacy and expertise? The role of expert groups and the process of strategic reflection in the making of the European Union Global Strategy.....</i>	113
Anastasia LUKIANENKO <i>The European Union as a key player in efficient solving of common security problems: issues and perspectives</i> <i>Uniunea Europeană ca element-cheie în rezolvarea eficientă a problemelor de securitate comună: Probleme și Perspective.....</i>	135
Laura-Andreea RAȚĂ <i>Șase țări, o singură țintă: marea Chinei de Sud. Conflicte, construcții, tensiuni</i> <i>Six countries, one target: South China Sea. Conflicts, constructions, tensions.....</i>	145
Yuri BERLINSKYI <i>The status of student self-government in Ukraine</i> <i>Starea de fapt a autoguvernării studențești în Ucraina.....</i>	153

Erich Noris SZAKÁCS*

**CONSTANTIN DUCA ÎN OPERA LUI DIMITRIE CANTEMIR ȘI
RADU ROSETTI. SUB ZODIA ECHITĂȚII ȘI A VIDREI**

***Constantin Duca in the writings of Dimitrie Cantemir and Radu
Rosetti. Under the sign of Equity and of the Otter***

Abstract: *Dimitrie Cantemir's "Hieroglyphic History", written in Romanian in Constantinople between 1703 and 1705, is a first attempt of outlining a political and social novel. In it, boyar parties take allegorical form, every nobleman or gentleman being represented by the image of a creature from real or fantastic fauna. As a dynamic work it finds its main engine in a struggle involving a substantial number of characters. The Cantemirian work opposes major philosophical axioms which are found in the narrated events. Main groups revolve around centers represented by the Unicorn and the Raven. In addition, in this dispute, the paper outlines reflections, maxims and proverbs that reflect the influence of poetry and folk elements. In the same vein, legal powers (but in the opposite direction) are exercised by Constantin Duca in the work of Radu Rosetti. He drew up a short story about the times when Constantin Duca was on the throne; a politician, historian, writer and genealogist, Rosetti dedicated the work to Duca and analysed his character in the novel, from the opposite angle of view. It is true that the age when Rosetti wrote the novel, the political context in which he operates and the cultural scale were different from the age of Dimitrie Cantemir. He tried to write a short story which is totally different to those of Dimitrie Cantemir, positioning his approach much differently.*

Keywords: *rulers, Moldavia, animal kingdom, literature, Ottoman Empire.*

***

Lucrarea intitulată *Istoria ieroglifică*, scrisă la Constantinopol în limba română între 1703-1705 și semnată de Dimitrie Cantemir, reprezintă prima încercare de a contura un roman politico-social. În cadrul lucrării,

---

*MA, "Babeș-Bolyai" University Cluj-Napoca, Romania; e-mail: norisszakacs@gmail.com

Date submitted: June 15th 2017

Revised version submitted: July 22nd 2017

Accepted: August 8th 2017

partidele boierești apar într-o formă alegorică, fiecare boier sau domn regăsindu-se în imaginea unei viețuitoare din rândul faunei reale sau fantastice. Dinamica operei își găsește principalul motor în lupta pentru putere, în cadrul căreia este implicată o serie consistentă de personaje¹. Opera cantemiriană opune principalele axiome filosofice, care se regăsesc la nivelul desfășurării evenimentelor relatate. Grupările principale gravitează în jurul centrelor reprezentate de *inorog* și *corb*. În plus, în cadrul acestei dispute, lucrarea creionează cugetări, maxime și proverbe care reflectă influența poeziei și a elementelor populare.²

Dimitrie Cantemir, născut la 26 octombrie 1673, a fost fiul domnului moldovean Constantin Cantemir. El a fost trimis la Poartă la vârsta de 14 ani, fiind încredințat drept zălog de tatăl său la Constantinopol, unde a stat 12 ani. Această realitate a primit curs în urma întoarcerii fratelui său, Antioh, de la Înalta Poartă, fiind numit domn al Moldovei.³ În anul 1693, la moartea tatălui său, Dimitrie a fost numit domn, după modelul lui Constantin Brâncoveanu, nefiind însă confirmat de Poartă. În acest context, el se întoarce la Constantinopol pentru a-și continua studiile la Academia Patriarhiei Ecumenice.⁴ Un conflict militar turco-austriac materializat în bătălia de la Zenta îi oferă ocazia lui Dimitrie Cantemir să traverseze Banatul. Totuși, în 1695, fiind lăsat de fratele său într-o situație precară, Dimitrie este reținut la Constantinopol. Antioh și-a însușit marea parte a moștenirii, trimițându-l pe Dimitrie capuchehaie la Poartă.⁵ În 1710, la Iași, el va fi înscăunat de Poartă, însă va încheia un tratat secret cu Petru cel Mare. Rusia va reprezenta pentru el un model, de care se va apropia ca entitate ortodoxă, distanțându-se de Poarta musulmană. Cantemir a fost adept al domniei autoritate, opus acumulării puterii de către marii boieri și mai ales transformării țăranilor liberi în șerbi.

După numai un an de domnie (1710 - 1711) s-a alăturat lui Petru cel Mare în războiul ruso-turc⁶, dar n-a plasat Moldova sub suzeranitate rusească. După ce creștinii au fost înfrânți de turci în Bătălia de la Stănilești - ținutul Fălciu pe Prut, neputându-se întoarce în Moldova, a fugit în Rusia, unde a rămas cu familia sa. A devenit consilier intim al lui Petru I⁷ (după ce a fost ajutat de ambasadorii Olandei și Franței la Înalta Poartă) și a desfășurat o activitate științifică rodnică. Lângă Harkov i s-a acordat un domeniu feudal și a fost investit cu titlul de Principe Serenissim al Rusiei la 1 august 1711. A contribuit la cartografierea Rusiei și a lucrat în sistem

¹ Constantiniu 1997: 173.

² Tănăsescu 1970: 55-57.

³ Moldovanu 1997: 81.

⁴ Panaitescu 1958: 28.

⁵ Țarălungă 1969: 34-37.

⁶ Ciobanu 2000: 88.

⁷ Ivanov 2005: 37.

Mercator. Colecția sa de hărți, scrise în latină, se află în Arhiva Cabinetului lui Petru cel Mare de la Petersburg.⁸

Acesta este aerul general în care Cantemir scrie *Istoria ieroglifică*, încercând o profundă transpunere într-un mediu alegoric a contextului politic al vremii. Nu întâmplătoare este analogia boierilor cu entitățile faunistice, imaginea acestora fiind subliniată în cadrul trăsăturilor ce conturează tipologiile umane.⁹ Personajele operei urmăresc un comportament arhetip, pe care și-l însușesc de la începutul apariției lor în rândurile lucrării, și care le jalonează evoluția până în încheiere.

Prima parte a lucrării lui Cantemir aduce în eșafodaj personajul pe care autorul îl numește *Vidră*. Acest animal ascunde sub umbra sa personalitatea lui Constantin Duca, fiul domnului Moldovei, Gheorghe Duca. Constantin Duca ajunge la tron în anul 1693, sosind în proximitatea postului Sfântului Petru, fiind însoțit de o serie de oameni de încredere, mulți dintre ei greci. După înscăunarea acestuia ca domn, situația în cadrul puterii se schimbă, Cantemireștii fiind marginalizați. Familiile de boieri care au suferit persecuții sub Cantemir s-au poziționat acum de partea lui Duca Vodă. Invers, chiar Duca Vodă căuta să se sprijine pe partidele boierești potrivnice Cantemireștilor, care încă aveau doi candidați la tron: Antioh și Dimitrie¹⁰. Printre familiile potrivnice Cantemireștilor amintim pe Costinești, care vor lega relații matrimoniale cu noul domn. Duca va oferi mâna fetei sale lui Neculai Costin, fiul cronicarului Miron Costin. Neculai Costin, odată cu această alianță, va primi și hătmănia¹¹ Constantin Brâncoveanu, socrul său, a fost personajul ce a susținut urcarea lui Constantin Duca la tron. După încoronare, pentru a putea susține domnia, Duca introduce o serie de taxe noi, cum ar fi văcăritul, peste o țară care fusese deja prădată de tătari, polonezi și turci. A atras nemulțumirea Porții, fiind într-un final mazilit cu intervenția lui Constantin Brâncoveanu.

În 1696, în locul lui Constantin Duca este numit domn Antioh Cantemir. Acest pas a reprezentat o lovitură pentru Constantin Brâncoveanu, care vedea acum pe tronul Moldovei pe unul dintre dușmanii săi notorii. La 1700 va reveni la tron Constantin Duca, rămânând la conducere până în 1704. A doua oară îi urmează la conducere lui Antioh Cantemir, dușmanul lui Brâncoveanu, tot cu sprijinul acestuia, deși moartea soției sale din 1697 răcisese legăturile de rudenie. Și de această dată mărește dările (opt sferturi în loc de patru pe an), reînființează văcăritul, scos de predecesorul său, și-i persecută pe Cantemirești. Acestia se refugiază în afara granițelor Moldovei și caută să-i creeze lui Duca greutăți. În cele din urmă, Duca dezvoltă malversațiuni și cu Brâncoveanu, care reușește să-l mazilească.¹² Această măsură vine să oprească abuzurile din

⁸ Cernovodeanu 1995: 275-285.

⁹ Turliuc 2008: 80.

¹⁰ Iorga 1935: 115-117.

¹¹ Xenopol 1896: 461-463.

¹² Xenopol 1996: 476-485.

timpul domniei lui Constantin Duca. Opulența, pentru care populația era împovărată cu dări și care a fost atât de cunoscută și epocii tatălui lui Constantin, Gheorghe, a accelerat și intensificat nemulțumirile vremii¹³, care vor fi subliniate și în opera lui Dimitrie Cantemir.

În cadrul acesteia, Constantin Duca primește imaginea unei *vidre*. Această conexiune între trăsăturile domnului și animal este trasată cu ajutorul unei nuanțe bidimensionale. Vidra viețuiește atât pe uscat, cât și în mediul acvatic și subacvatic. Acest binom reprezintă originile domnului, care sunt atât moldovenești, după mamă, cât și grecești, după tată. De asemenea, această imagine cumulează și o accepțiune politică, uscatul reprezentând Țara Moldovei, iar mediul acvatic reprezentând Înalta Poartă¹⁴. Primul pasaj care aduce în lumină personalitatea lui *Duculeț* este cel al intervenției lui Chiriță Dimachi, fost capuchehaia al lui Constantin Duca la Poartă. Acesta își acuză fostul stăpân de imixtiune nelegitimă în cadrul conflictelor politice din Țara Moldovei, originile sale fiind grecești:

„Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul ce nu ți s-au cădzut, sau, de te-au chemat cineva prin greșalaneștiinții aceasta s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea ? Au doară vîi să dzici că din fire așe iești tocmită, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vreme în apă, fără a aierului trebuință a te zăbăvi să poți ?”¹⁵

Pasajul aduce în discuție încă un element important, care își are originile în jurisprudență, anume obligativitatea distanțării subiective a celor însărcinați să decidă în cadrul judecăților. Cel care judecă trebuie să tindă spre o sentință acordată *sine ira et studio*. Cantemir face aluzie la tendința lui Constantin Duca de a hotărî în virtutea unor rațiuni revanșarde, părtinind desigur ceea ce se încadra în sfera de interes a domnului. Abilitățile judecătorești ale acestuia sunt anulate, deoarece cel care judecă și unul dintre cei implicați în proces se află de aceeași parte, privită din unghiul intereselor. Atunci judecătorul nu ia decizii obiective, ci decizii care să avantajeze propriile interese. Cantemir subliniază ajutorul primit de Duca pentru urcarea sa în scaunul de domn din partea muntenilor, socrul acestuia (Constantin Brâncoveanu) aducându-și aportul la încoronarea lui Constantin Duca¹⁶. De altfel, domnul nu e binevenit între moldoveni, fiind de fapt „țarigrădean”¹⁷, adică grec. Prin aceasta, el era supus unui set diferit de valori, servind intereselor grecilor *de facto*, în defavoarea aceluia pe care îi considera supușii săi *de iure*: „au Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea?”¹⁸

¹³ Dragnev&Baidaus&Bodeanu 2005: 189-193.

¹⁴ Ciortea 2008: 124.

¹⁵ Cantemir2003: 44-45.

¹⁶ Iorga 1935: 122.

¹⁷ Iorga 1901: 40.

¹⁸ Iorga 1901: 46.

În aceeași ordine de idei, a competențelor juridice exercitate, dar într-o direcție opusă, întâlnim imaginea domnului Constantin Duca în opera lui Radu Rosetti. Acesta redactează o nuvelă referitoare la vremurile în care Constantin Duca era în scaunul domniei. Radu Rosetti, care a fost om politic, istoric, scriitor și genealogist, dedică o lucrare domnului amintit, radiografiind personajul din nuvelă dintr-un unghi de vedere total opus celui cantemirian. Este adevărat că epoca în care Rosetti scrie, contextul politic în care activează, anturajul și grila culturală în care încearcă așezarea lucrării diferă diametral față de cele ale lui Dimitrie Cantemir, poziționând abordarea lui Rosetti mult diferit. Bun povestitor, având o ironie fină și mult umor, Rosetti a publicat studii de istorie, genealogie, istorie socială, comentarii politice și pagini de literatură în volume și în prestigioase publicații ale vremii.¹⁹ *Cu paloșul*, romanul său de debut, s-a bucurat de un mare succes de public, fiind premiat în 1906 de către Academia Română.²⁰

În nuvela lui Rosetti, întâmplarea face ca un fost tovarăș de arme și prieten din copilărie al lui Gheorghe Duca să fie pârât pentru nedreptatea pe care a înfăptuit-o unui „frate de sânge”, numit Gheorghe Prodan. Gheorghită, a cărei logodnică a fost silită de Goia, tovarășul domnului, să nu respecte legământul de logodnă, apelează la competențele lui Duca pentru a se face dreptate. Domnul se află în aceeași situație descrisă de Cantemir, adică este pus în situația să ia o hotărâre în contextul în care una dintre părțile procesului (pârâtul) îi este cunoscut din copilărie. Cantemir explică axiomatic imposibilitatea exercitării unei hotărâri obiective, din moment ce Duca Vodă este, încă din incipit, supus unei judecăți părtinitoare, cunoscându-l pe pârât. Radu Rosetti însă marșează în sensul paradigmatic al domnului lucid, care aplică legea fără excepție, subliniind astfel condiția oarbă a echității. Poziționarea domnului față de lege este fundamentală în cele două opere. În timp ce Cantemir îl așează pe Duca deasupra legii²¹, reușind să confere echității o consistență volatilă, Rosetti îl plasează pe același plan cu legea. Planimetria jurisdicțională a lui Rosetti stabilește un transfer al echității și dreptății spre vocea și experiența umană a domnului moldovean. Astfel, întâlnim în domn doar o voce a dreptății, aceasta fiind creionată prin figura de stil a personificării.

Rosetti face apel la simțămintele umane ale domnului, care caută dreptatea știind că cel acuzat este un vechi prieten al său, însă vocea echității este mai puternică în lupta desfășurată la nivel de conștiință. Amicizia de lungă durată dintre cei doi nu obturează decizia lui Duca, care îl condamnă pe Goia la moarte:

„Aș fi dorit din inimă să scăp viața lui Ion Goia care mi-o fost tovarăș din copilărie și este oștean viteaz și priceput, dar dreptatea nepărtinitoare este însușirea și datoria de căpetenie a domnilor: nu trebuie ca, bizuindu-se pe prietenia sau chiar pe rudenie cu

¹⁹ Theodorescu 1974: 287.

²⁰ Săndulescu 2008: 93-100.

²¹ Gorovei2003: 19-53.

stăpînitorul, prieteni sau rude ale domnului să se facă vinovați de fapte scîrboase ca acea pe care a făptuit-o Ion Goia. Deoarece despre vinovăția lui nu poate încăpea nici o îndoială, căci însuși o mărturisește, îl osîndim la moarte. Avînd însă în vedere vitejia de care o dat atîtea dovezi, hotărîm să moară, nu prin ștreang, ci prin sabie, chiar astăzi, la ieșirea noastră de la divan. Iar avera lui întreagă: moșii, odoare, vite, robi, bucate și altele, să intre toate în stăpînirea Stanei Coman, fata rîpităși siluită, logodnica lui Gheorghe Prodan, stegarul steagului de calarași de la Cohurlui.”²²

Continuând, Duca plasează necesitatea obiectivității legii asupra tuturor supușilor, domnia legii fiind indispensabilă unui domn înțelept. În plus, își afirmă puterea de a ierta delicvențele și trădările din poziția unui om, însă această potență nu îl ajută atunci când vine vorba de domnia legii, care nu poate fi modificată după dorințele și ambițiile personale:

„Dacă Goia mi-ar fi greșit mie, zise Constantin-vodă, aș fi în drept să-i dăruiesc viața, dar o greșit altora și în astfel de chip încît nu mai poate îndrepta acea greșală, prin urmare nu sînt în drept să-l iert. Acea fată are dreptul să ceară de la mine să înlătur cu desăvîrșire primejdia ca ochii ei să mai întîlnească vreodată fața celui care o necinstit-o, prin urmare n-am dreptul să-i dăruiesc viața, oricît, Dumnezeu îmi este martur, aș dori să i-o cruț.”²³

Cantemir, în spiritul operei sale, trasează un caracter critic al tuturor animalelor (boierilor) împotriva vidrei, care este o ființă înșelătoare. Acesteia nu îi este destulă dimensiunea terestră, inițiind incursiuni și în cea subacvatică.²⁴ De aceea, vidra va fi încercată de mărturii ale foștilor supuși împotriva samavolniciei sale, fiind mazilită și îndepărtată atât de Moldova, cât și de Țara Românească. Acest aspect poate fi cel mai bine subliniat în pasajul în care un alt fost capucehaia al lui Duca²⁵, Burnaz postelnicul, satirizat prin imaginea *Brebului*, depune mărturie împotriva fostului său stăpân.²⁶

Imaginea indezirabilă a domnului Moldovei în viziunea lui Cantemir poate fi explicată desigur și de contextul vremii în care acesta scrie. Constantin Duca îi înlocuiește la domnie atât pe Dimitrie (domnia nerecunoscută de Poartă), cât și pe fratele acestuia. Astfel, înlăturarea lui Duca din domnie găsește în rîndurile *Istoriei ieroglifice* o conotație pozitivă, o instituire a dreptății, care a fost umbrită de ambițiile vidrei. Mazilirea domnului o reprezintă la nivelul operei izgonirea și renegarea vidrei dintre animalele patrupede, aceasta întorcându-se la *monarhia de apă*, însă nu fără urmări. *Bătlanul*, „care pasire de apă sau pește de aier fiind, căci și în fundurile apelor prin multă vreme și prin aier nu mai puțin

²² ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

²³ ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

²⁴ Evseev 1997: 114.

²⁵ Rădulescu2000:13.

²⁶ Cantemir 2003: 47-48.

decât al altei pasiri mare slobodzenie”²⁷, este denunțat de vidră, iar dedublarea sa, care îl leagă atât de aer, cât și de apă, îi aduce și acestuia mazilirea.

Odată exclusă din rândul necuvântătoarelor patrupede și din dimensiunea terestră, vidra cuvântează în fața celor ce au gonit-o, apelând la cunoștințele sale din domeniile științelor exacte (geometrie), însă și la cele filozofice. Însuși Cantemir recunoaște, cu toate atacurile și criticile la adresa vidrei, că aceasta „nu puține făclii topise asupra cărților filosoferi”.²⁸ Referitor la natura lucrurilor, vidra apelează la un principiu fundamental al logicii. Astfel, două naturi diferite nu pot avea aceeași substanță. Acest principiu este relevant în cadrul logicii aristotelice, unde natura și substanța au o dimensiune absolută. Logica aristotelică este imobilă sub raport ontologic.²⁹ În acest chip, vidra denunță originile brebului, care înainte fusese considerat pește, viețuind în apă, iar acum stă în rândul păsărilor, în înaltul cerului.

Istoria ieroglifică este lucrarea care prezintă vidra ca fiind factorul ce disturbă o ordine instituită; este un element extern, care nu își are locul în Țările Române, iar mazilirea sa vine ca un fapt logic în desfășurarea istorică. Elementele negative sunt reprezentate de acele ființe care se opun *Inorogului*:

„*adeacă pentru Inorog, Filul și Vidra, carii pururea neînduplecați în răutate și neobosiți în vrajbe s-au arătat. Ca toată pasirea iute la zburat, toată jiganiia repede la alergat și toată dihaniia ascuțită la adulmăcat, pururea gata și fără preget să fie, până când, sau în silțe, sau în curse, sau în colți, sau în unghii răii rău vor cădea, și cea ce li să cade plată-și vor lua, de vreme ce aceste aieva neprietiniși vrăjmași obștii s-au purtat, împăraților nesupuși și poroncilor neascultători s-au aflat.*”³⁰

În același timp, Rosetti recunoaște și el nedreptățile din vremea tatălui lui Constantin Duca, Gheorghe, care a introdus o serie de dări ce au împovărat situația moldovenilor. De asemenea, recunoaște și hotărârile și situațiile prost gestionate de Constantin, afirmând că noile taxe și dări au fost la ordinea zilei pentru a acoperi scurgerile de fonduri cu ocazia primei șederi în scaunul domnesc, dar și cu ocazia revenirii lui Constantin pentru a doua domnie. Cu toate acestea, Rosetti face abstracție de externalizarea vinei practicată de Cantemir, nefăcând nici măcar o aluzie la originea levantină a domnului. Imaginea sa ca judecător rămâne nealterată, fiind subliniată de hotărârile chibzuite ale lui Duculeț:

„*Știut este că, pe acea vreme, boierii se sileau să aducă pe toți locuitorii satelor lor la starea de vecini, adică de șerbi, și aceasta prin toate mijloacele, chiar și prin cele mai uricioase: sila, înșălăciunea, falșul, toate erau întrebuințate. Și aceste mijloace, din nenorocire,*

²⁷ Cantemir 2003: 50.

²⁸ Cantemir 2003: 52.

²⁹ Zalta 2005: 247-250.

³⁰ Cantemir 2003: 246-247.

*izbuteau să li deieciștig de cauză la divanurile prea multor domni. Constantin-vodă însă, în hotărârile lui, întărea starea de vecinătate numai în urma unor dovezi, nemailăsîndmacar cea mai mică umbră de îndoială cum că omul tras la vecinătate era vecin într-adevăr și fără pic de îndoială. Apoi el nu era cu mai puțină grijă de dreptate de cîte ori vreun om din popor se jăluia din pricina unei nedreptăți sau a unei silnicii făcute sau de care era amenințat. Și dreptatea lui nu cruța pe nici un vinovat, oricît de sus era pus, orice trecere avea, pe prietenul ca și pe neprietenul său.*³¹

Trebuie sesizată perioada în care Dimitrie Cantemir, respectiv Radu Rosetti scriu cele două opere. Cantemir, redactând la începutul secolului al XVIII-lea *Istoria ieroglifică*, este contemporan cu Constantin Duca³² Însuși Cantemir se implică în opera sa, satirizat fiind prin intermediul inorogului. Dedublarea lui Cantemir se face într-un mod distanțat, relatarea fiind făcută la persoana a III-a, însă nu putem face abstracție de vehemența cu care Dimitrie Cantemir critică personajele politice din vremea sa.³³

O altă lucrare a lui Cantemir, scrisă în anul 1698, care include gândurile și frământările autorului care se transpune în rândurile operei este intitulată *Divanul sau Gilceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudetul Sufletului cu Trupul*.³⁴ În acest text se regăsesc fragmente sub formă de dialog între personajul colectiv -*Lumea*- și personajul suprem -*Dumnezeu*- care este ilustrat sub umbrela echității și a înțelepciunii perfecte. Desigur, acest model este preluat după tradiția platoniană, iar *Dumnezeu* înțeles precum *Demiurgul*. Acesta este felul în care Cantemir înțelege judecata obiectivă. Obiectivitatea îmbracă forma divinității, iar judecata primește trăsături eschatologice, ținând de domeniul *cosmogoniei* și al *apocatastazei*. Trebuie subliniat că autorul cunoștea boierii și претенденții la domnie, reușind o transpunere complexă a acestora la nivelul operei.³⁵

Rosetti își redactează nuvela istorică într-un mod aproape romantic, în care personajul principal, Constantin Duca, este format din lumini și umbre. Rosetti, scriind la începutul secolului al XX-lea, transpune personalitatea domnului Moldovei din cunoștințele indirecte despre acesta (eventual din scrierile cronicarilor). Sunt sesizabile pasajele în care autorul introduce trăsături care țin de clișeistică în privința lui Constantin Duca, lipsindu-i informații din proximitatea voievodului. Necunoscându-l pe Duca, Rosetti apelează la trăsăturile cavalerești ale acestuia, trăsături care sunt specifice tuturor conducătorilor militari și politici ai vremii în care Duca activează. Caracteristicile care hiperbolizează capacitatea domnului moldovean de a judeca supușii sunt aproape standardizate de autorul nuvelei. Abordarea personajului propusă de Rosetti este diferită față de cea

³¹ ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

³² Cernovodeanu 1995: 275-279.

³³ Cernovodeanu 1995: 282.

³⁴ Cantemir 2003: passim.

³⁵ Lemmy1995, p. 76.

a lui Cantemir, care îi conferă lui Constantin Duca o nuanță oximoronică. Rosetti, deși scrie la începutul secolului XX, denunță un mod de scriere romantic, care apelează și subliniază personajele excepționale în situații excepționale, subliniind luminile și umbrele acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Cantemir, Dimitrie (2003). *Istoria ieroglifică*. București-Chișinău: Editura Litera International.
- Cernovodeanu, Paul (1995). Studiul introductiv. *Dimitrie Cantemir, Scurtă povestire despre stăpânirea familiilor lu Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*. București: Editura Minerva.
- Ciobanu, Ștefan (2000, ed.2). Dimitrie Cantemir în Rusia. Academia Română, *Memoriile Secțiunii Literare*. Seria III, Tom II, Mem.5. Ed. Cultura Națională, București, 1925.
- Ciortea, Marcela (2008). „Dimitrie Cantemir și filosofia religiei. De la creștinism la islamism și retur”, în *Dimitrie Cantemir*, 3.
- Constantiniu, Florin (1997). *O istorie sinceră a poporului român*. București: Univers Enciclopedic.
- Dragnev, Demir & Baidaus, Eduard & Bodeanu, Ghenadie (2005). *Domnii Țării Moldovei – Studii*. Chișinău: Civitas.
- Evseev, Ivan (1997). *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*. Timișoara: Amarcord.
- Gorovei, Ștefan S. (2003). „Cantemireștii - Eseu genealogic”. *Dimitrie Cantemir (1673-1723), principe român și cărturar European*. Iași: Trinitas.
- Iorga, Nicolae (1901). *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea (1688-1821)*. București: Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva.
- Iorga, Nicolae (1935). *Originalitatea lui Dimitrie Cantemir*. Vălenii-de-Munte: Datina Românească.
- Ivanov, Leonte (2005). *Prințesa Cantemir. Portret de epocă și corespondență inedită*, Ediție îngrijită de Leonte Ivanov, cuvânt înainte de Ștefan Lemny, traduceri și studii critice de Marina Vraciuși, Leonte Ivanov. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Lemny, Ștefan (1995). *Les Cantemirs: L'Aventure Européenne d'une Famille Princièere au XVIIIe Siecle*. Paris: Editions Complexes.
- Moldovanu, Dragoș (1997). *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București: Editura Fundației Culturale Române.
- Panaiteșcu, Petre P. (1958). *Dimitrie Cantemir: viața și opera*. București: Editura Academiei Republicii Populare Romîne.
- Rădulescu, Mihai Sorin (2000). *Genealogia românească, Istoric și bibliografie*. Brăila: Editura Istros.

-
- Săndulescu, Alexandru (2008). *Întoarcere în timp: memorialiști români*. București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române.
- Tănăsescu, Manuela (1970). *Despre Istoria ieroglifică*. București: Cartea Românească.
- Theodorescu, Răzvan (1974). *Bizanțul, Balcanii și Occidentul la începuturile culturii medievale românești (Secolele X-XIV)*, București: Editura Academiei Române.
- Turliuc, Cătălin (2008). „Dimitrie Cantemir-ezoterismul și societățile inițiatice”, în *Dimitrie Cantemir*, 3
- Țarălungă, Ecaterina (1969). *Dimitrie Cantemir, Contribuții documentare la un portret*. București: Minerva.
- Xenopol, Alexandru Dimitrie (1896). *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Editura librăriei Scoalelor Frații Saraga.
- Zalta, Edward N. et al. (2005). *Stanford encyclopedia of philosophy*. Palo Alto CA/Stanford University.

Sitografie

ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă
(08.06.2015, ora 14:21)

Victoria NOVIKOVA*

**ВКЛАД И.К. АЙВАЗОВСКОГО В РАЗВИТИЕ И
БЛАГОУСТРОЙСТВО ФЕОДОСИИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX
В.**

***The contribution of I.K. Aivazovsky to the development and
improvement of Theodosia in the second half of the XIXth
century***

Abstract: *The article is based on the analysis of archival materials that highlight Aivazovsky`s contribution to the development and improvement of Theodosia in the second half of the XIXth century. The main reasons which promoted the active cultural and social activities of Aivazovsky in Theodosia are considered. It is important that, although he was not rich from the beginning, after having achieved success and popularity Aivazovsky did not forget about Theodosia`s future. He often quite successfully represented the citizens` interests at Court. Aivazovsky`s energy was aimed at improving the city: he advocated the revival of its trade and economic significance, engaged in charity, gave the city another water source from the Subash (the river being on his country estate) and initiated construction of the Theodosia-Dzhankoy railway line. No less of a significant task for him was studying Theodosia`s history. He participated in large-scale archaeological excavations, dealt with the protection of Crimean monuments and took part in the study of more than 90 mounds. By 1881 Aivazovsky had become an honorary citizen of the city. Summing up it is clearly that he really loved Theodosia and he aimed this love at improving the city and the lives of its citizens.*

Keywords: *Aivazovsky, Theodosia, honorary citizenship, research activity, economic growth, life of artist.*

* * *

---

*BA, "I.I. Mechnikov" National University, Odessa, Ukraine; e-mail: viktorianovikova488@gmail.com.

Date submitted: June 30th 2017

Revised version submitted: July 9th 2017

Accepted: August 8th 2017

---

*STUDIUM, Vol. 10, 2017, Supplement 1 – Geopolitics, History and Population in Eastern Europe.
New research directions in Humanities and Political Sciences*

Город второй половины XIX в. был Феодосией Ивана Константиновича Айвазовского. Молодой, но уже известный художник предпочел суете столицы жизнь на «родине», где в 40-х гг. построил дом на берегу моря. Великий маринист активно участвовал в общественной и культурной жизни города. Часто он представлял интересы горожан при дворе. Энергичный и неутомимый, он хлопотал о благоустройстве города, ратовал за возрождение его торгово-экономического значения, занимался попечительством, благотворительностью и даже археологическими раскопками¹. Иван Константинович Айвазовский родился 17 июля 1817 года в Феодосии². Он не был богат с рождения, не являлся представителем знати, а был всего лишь сыном разорившегося старосты феодосийского рынка и армянки-вышивальщицы, но не смотря на это к тридцати годам И.К. Айвазовский добился того, на что большинству не хватало всей жизни: в 22 он получил дворянство (покупателем первых картин юного пейзажиста был лично император Николай I), год спустя отправился в путешествие по Европе за счёт Академии художеств, по возвращении из путешествия получил должность первого живописца Главного морского штаба. Однако покорив европейские столицы и вернувшись в Петербург, Айвазовский начинает все более сильно тосковать за своей малой родиной³. «...Но чуть повеет весной, - писал он, - на меня нападает тоска по родине: меня тянет в Крым, к Черному морю...» И это чувство он будет испытывать в течение всей своей жизни⁴. Следуя зову своего сердца в 1845 году Айвазовский вернулся в Феодосию, где на берегу моря купил землю и начал строительство нового просторного дома со светлой мастерской. Проект он разработал и нарисовал заранее, сообразуясь с собственными вкусами, модой и соображениями удобства. Рядом с жилыми помещениями была создана также творческая мастерская, где было написано большинство полотен художника⁵.

Популярность художника принесла ему солидный капитал, и он щедро использовал его на благотворительные цели⁶. Но не только благоустройство города интересовало Айвазовского, не менее значимой задачей для него было исследование истории Феодосии и поэтому не удивительно, что начиная с 1853 года, он стал участником крупномасштабных археологических раскопок проводимых в Феодосии. Трудно сказать, что натолкнуло художника на мысль

---

¹ Костюкевич (2017)

² Багдасарова (2017)

³ Айвазовский: Феодосия в творчестве мастера и гражданина (2017)

⁴ Айвазовский и Феодосия (2017)

⁵ Вагнер & Григорович (2017)

⁶ Иван Айвазовский русский живописец-маринист (2017)

заниматься этим. Вероятно, постоянные разговоры о найденных предметах старины, которыми так богат Крым, или же слухи о раскопанных золотых кладах в соседней Керчи. Многие годы среди ученых шли споры о местоположении древней античной Феодосии. Было известно, что она, обладая большим портом, имела широкие торговые сношения с Афинами и другими греческими городами. Некоторые считали, что античная Феодосия лежала на мысе Ильи, в двух-трех километрах к югу от крепостных стен генуэзской Кафы. Но никаких вещественных доказательств никто не мог представить. Другие ученые были склонны искать античную Феодосию на противоположном берегу Феодосийской бухты, на горе у мыса Опук. Искали ее и у более отдаленных берегов, пока археолог Сибирский не нашел в 1852 году вблизи Феодосии серебряную монету V века до н. э., отчеканенную в античной Феодосии. В то время это было единственное подтверждение того, что древний город следует искать в непосредственной близости от современной Феодосии. Известие о находке Сибирского не могло ускользнуть от внимания Айвазовского и, возможно, послужило поводом для начала раскопок, тем более, что вопрос о местонахождении античной Феодосии также волновал художника. Айвазовский обратился в министерство уделов. Для раскопок ему отпустили средства, инструменты и материалы. Весной 1853 года Иван Константинович приступил к пробным раскопкам пяти курганов. В пятом кургане с женским погребением, кроме мелких золотых украшений, какие в античном мире нашивались на богатые женские платья, нашли изумительной красоты золотую серьгу в виде сфинкса с женской головкой. В отчете о раскопках Айвазовский писал: «...как артист я в восхищении от Феодосии. Эта находка дает надежду, что не напрасны будут наши труды, и все эти открытия доказывают, что древняя Феодосия была на этом месте». Ожидания Айвазовского оправдались. Раскопав в течение лета 1853 года 80 курганов в окрестностях Феодосии, в одном из них, на самой южной возвышенной точке мыса Ильи, Айвазовский вскрыл еще одно женское погребение с невиданными по красоте золотыми женскими украшениями IV века до н. э. Эти находки — серьги, ожерелья, цепочки и сегодня числятся среди наиболее ценных экспонатов Государственного Эрмитажа. То, что удалось Айвазовскому открыть раскопками, было большим вкладом в изучение прошлого Феодосии, его имя вошло в археологическую науку. Также Айвазовский занимался делами охраны памятников Крыма, принимал участие в исследовании более 90 курганов – часть предметов, найденных при раскопках, хранится в запасниках Эрмитажа⁷.

---

⁷ Барсамов (2017)

В 1865 году на собственные средства он открывает в городе художественную мастерскую. Его учениками были Л. Лагорио, А. Фесслер, К. Богаевский, М. Волошин, три внука художника - А. Ганзен, К. Арцеулов, М. Латри, группа армянских художников. В мастерской у Айвазовского ученики занимались, как в Академии, рисованием с оригиналов, с натуры. Лучшие работы Айвазовский направлял в Академию для поощрений. Желающих учиться у Айвазовского и копировать его картины становилось все больше. Тогда он решил пристроить к своему дому художественную галерею. Впоследствии эта школа искусств стала одним из художественных центров Южной Российской империи⁸.

В конце 1860-х годов произошло, то на что Айвазовский просто не мог остаться равнодушным, а именно власти Таврической губернии передали здание феодосийского музея древностей лютеранской общине. Видя затруднительную ситуацию, в которой оказался музей древностей, Айвазовский решает построить на свои собственные сбережения новое здание для Музея древностей с часовней на холме Митридат, в которой предполагалось поместить прах генерала П.С. Котляревского, похороненного на территории своего имения, купленного у родственников С.М. Броневского (впрочем, прах генерала так и не был перенесен в часовню). Неоспоримым доказательством его намерений является письмо Н.Н. Мурзакевичу: «Милостивый государь рад, что с увековечением памяти одного из доблестных сыновей России соединится и другое доброе дело. Памятник предполагается поставить на одной из возвышенных точек, господствующих над городом. Если Ваше Превосходительство найдет приличным некоторые из камней, дорогих по своей древности, поместить в самых стенах памятника, то благоволите сделать на этот раз заблаговременное распоряжение...»⁹.

В отчете Одесского общества истории и древностей (именуемого далее как ООИД) за 1869-1870 гг. сказано, что «академик... И. К. Айвазовский, приступив, с высочайшего соизволения, к постройке в Феодосии памятника герою кавказскому генералу инфантерии П. С. Котляревскому, изъявил готовность обществу, чрез посредство его секретаря, в строящемся памятнике дать помещение и феодосийским древностям. Общество, приняв с признательностью делаемую науке услугу, при содействии г. новороссийского генерал-губернатора, уже сделало нужные распоряжения как по переноске, так и по расстановке древних предметов в новом музее, строимом по архаическому образцу. Закладка памятника и музея, помещенного недалеко от моря на

---

⁸Айвазовский и Феодосия (2017)

⁹Государственный Архив Одесской Области, Ф. 93, Оп. 1, Д. 94, 1884, Л. 16-16 об.

возвышенном месте, торжественно совершена 5 июля сего года епископом Таврическим Гурием, действительным членом общества, в присутствии таврических гг. губернатора, губернского предводителя дворянства, секретаря общества и других лиц»¹⁰.

В письме из Феодосии от 10 декабря 1870 г. И. К. Айвазовский сообщал Н. Н. Мурзакевичу о ходе строительства и призывал его прибыть в город, чтобы контролировать переезд фондов: «Стены музеума и часовни давно уже окончены, в мае покроют крышу, а в начале июня она будет совершенно готова. Помещение для музеума большое, потому что я отклонил предположение отделить в здании помещение для сторожа, а будет ему выстроена отдельная хата.»¹¹.

Когда строительство музея было окончательно завершено, художник пожелал, чтобы плата за вход в музей и все доходы от часовни поступали в кассу духовного ведомства. Часовня в память П. С. Котляревского была освящена 4 июля 1871 г., хотя прах генерала так и не был в нее перевезен с кладбища. До наших дней здание, которое разделили часовня Св. Апостола Петра и Феодосийский музей древностей, не сохранилось: оно было разрушено в годы Великой Отечественной войны, в то время как сам музей освободил его в 1925 г., переехав в восстановленный дом И. К. Айвазовского. Благодарное Одесское общество в том же году избрало И. К. Айвазовского своим действительным членом.

29 июля в 1880 г. Айвазовский открыл первую в России публичную картинную галерею и завещал ее городу.

Собрание картин в галерее постоянно менялось, так как работы художника отправлялись на выставки и уже не возвращались. Их место занимали новые, только что написанные.

Здесь же, на специально для этого построенной сцене, выступали многие музыканты и среди них были знаменитый пианист А. Рубинштейн и композитор А. Спендиаров, актеры Мариинского и Александрийского театров Санкт-Петербурга М. и Н. Фигнеры и К. Варламов, армянский артист-трагик Петрос Адамян и скрипач Ованес Налбандян.

Уже в то время галерея Айвазовского была центром художественного, музыкального и театрального искусства в городе¹².

И уже к 1881 г. И. К. Айвазовский стал почетным гражданином города в ознаменование особенных заслуг, оказанных им своей «родине». Это засвидетельствовано в документе Феодосийской городской думы принятом 2 марта 1881 года: «Феодосийская городская Дума в заседании июля 14-го дня 1880 г. в составе 30

¹⁰ Государственный Архив Одесской Области, Ф. 93, Оп. 1, Д. 94, 1884, Л. 5-6 об.

¹¹ Государственный Архив Одесской Области, Ф. 93, Оп. 1, Д. 94, 1884, Л. 8-8 об.

¹² Айвазовский и Феодосия (2017)

гласных, сочувственно выслушав доклад городского головы об исходатайствовании высочайшего соизволения в установленном порядке на присвоение профессору Айвазовскому звания почетного гражданина города Феодосии в уважение особенных заслуг, оказанных им городу, при единогласно выраженном желании постановила: увековечить незабвенное для общества имя Ивана Константиновича Айвазовского, ознаменовав день открытия им 17 июля 1880 года в г. Феодосии картинной галереи следующим образом: 1) возбудить в установленном порядке ходатайство о высочайшем соизволении на присвоение Ивану Константиновичу звания почетного гражданина города Феодосии в уважение особенных заслуг, оказанных им городу; 2) гору, где находится сооруженный заботами его музеум древностей, переданный им впоследствии городу, наименовать горою Айвазовского, каковым именем назвать также и улицу, ведущую от сказанной горы к собору, на которой находится дом, где родился И. К. Айвазовский, и 3) отвести береговой участок городской земли, начиная от генуэзского моста и до конца дома И. К. Айвазовского, для устройства на нем на средства частной подписки бульвара с наименованием его бульваром Айвазовского. Вследствие возбужденного по первому из сих постановлений ходатайства в установленном порядке государь император по всеподданнейшему докладу господина министра внутренних дел в 14-ый день января 1881 года высочайше соизволил на присвоение профессору императорской Академии художеств, действительному статскому советнику Айвазовскому согласно с ходатайством Феодосийского городского общества звания почетного гражданина города Феодосии. В удостоверение чего Феодосийскою городскою управой выдано настоящее свидетельство почетному гражданину города Феодосии, профессору императорской Академии художеств, действительному статскому советнику И. К. Айвазовскому»¹³.

Одним из наиболее значимых дел И.К. Айвазовского, касающейся благоустройства Феодосии, был дар городу в 1887 г. части воды из источника Субаш, находившегося в его загородном имении (ныне с. Айвазовское). Официальным дарителем была жена художника — А.Н. Айвазовская. До этого город снабжался питьевой водой из остатков средневекового водопровода. В Феодосии сохранилось несколько средневековых фонтанов. С конца XVIII в. старинный водопровод постепенно приходил в упадок. Во второй половине XIX в. в системе водоснабжения города наступил кризис. Так, в засушливые месяцы 1880-х гг. почти 11 тыс. горожан получали из оставшихся пяти городских фонтанов лишь 3—4 тыс. ведер воды в

---

¹³ Центральный государственный архив литературы и искусства, Ф.691, Оп. 2, Д. 4, 1881, Л. 1 об.

сутки. В очередях у фонтанов нередко случались драки. Вода старинного водопровода отличалась низким качеством, содержала большое количество минеральных и органических примесей, через многочисленные трещины в керамических трубах в систему просачивались соленоватые грунтовые воды. В колодцах и цистернах, питавшихся водой «щебенных проводов», после прохождения через известковый и мергельный щебень вода становилась мутной и приобретала неприятный вкус. На качестве водопроводной воды сказывалось использование древних водостоков для сброса нечистот. К решению проблемы водоснабжения города были привлечены специалисты. В 1864 г. под руководством инженера П. Малашева был построен новый водопровод к фонтану, находившемуся в феодосийских казармах. В систему водоснабжения вошли четыре источника средневековых гидротехнических сооружений, старые и вновь открытые колодцы, дренажные каналы. Водосборные сооружения располагались на склоне Тепе-Оба, откуда вода по керамической трубе текла к фонтану. В день открытия — 24 декабря 1864 г. — фонтан выдал 2880 ведер чистой и вкусной воды. Однако вскоре бесперспективность реанимации старинной системы городского водоснабжения стала очевидной. С 1881 г. проблему исследовал инженер-технолог М.И. Алтухов. В 1885 г. им был подготовлен проект водоснабжения города из двух водохранилищ-водосборников, для чего предполагалось перегородить каменными плотинами две балки на склонах Тепе-Оба. При общем объеме водохранилищ в 2 млн. 400 тыс. ведер ежесуточное поступление воды в город достигло бы 98 тыс. ведер в течение 15 часов работы водопровода. Проект Алтухова был принят на заседании комиссии городской думы в 1887 г. Однако уже начавшиеся работы были прекращены после объявления И.К. Айвазовским о даре Феодосии навечно 50 тыс. ведер субашской воды в сутки. Все силы и средства города были направлены на сооружение Феодосийско-Субашского водопровода¹⁴. Вот отрывок из его обращения к Феодосийской городской думе: «Не будучи в силах далее оставаться свидетелем страшного бедствия, которое из года в год испытывает от безводья население родного города, я дарю ему в вечную собственность 50000 ведер в сутки чистой воды из принадлежащего мне Субашского источника»¹⁵. Главный фонтан водопровода был заложен на Ново-Базарной площади (ныне сквер на стыке пр. Айвазовского и ул. Горького) в день тезоименитства императора Александра III — 30 августа 1887 г., после торжественного богослужения в Александро-Невском соборе. Сооружался фонтан по проекту и на средства Айвазовского. Дума постановила назвать его

---

¹⁴ Костюкевич (2017)

¹⁵ Айвазовский и Феодосия (2017)

именем Александра III. Но Высочайшим Указом от 25 августа 1888 г. фонтану было присвоено имя его создателя. Воду фонтана Айвазовского разрешалось пить бесплатно, но ею запрещалось наполнять тару и уносить с собой. Строительство водопровода финансировалось из сумм полукопеечного сбора с экспортировавшихся через феодосийский порт товаров, аукционов, банковских займов, частных пожертвований. К 1890 г. на создание водопровода было затрачено 231 689 руб. 93 коп. Всего было уложено более 32 км труб. Церемония торжественного открытия водопровода состоялась 18 сентября 1888 г. у фонтана Айвазовского. В 1890 г. на городском бульваре был установлен фонтан-памятник «Доброму гению» в честь А.Н. Айвазовской. А в 1896 г. неподалеку от фонтана — памятник Александру III.

Зная непростое экономическое положение Феодосии И.К. Айвазовским было инициировано строительство железной дороги «Феодосия — Джанкой», которое было окончено в августе 1892 г. и было одним из самых значительных событий в истории города, а также последовавшую за ним реконструкцию порта. В этот день после долгих лет ожидания и неудачных попыток была открыта Джанкой-Феодосийская линия Лозово-Севастопольской железной дороги. В становление железнодорожной сети в Северном Причерноморье сопровождалось большим накалом страстей. Железная дорога для портовых городов была гарантией экономического процветания. Между городами региона велось ожесточенное соперничество за право быть с железной дорогой. Более удачливыми конкурентами Феодосии в разное время оказались Одесса, Севастополь, города Приазовья. О феодосийской железной дороге впервые заговорили еще в 20-х гг. XIX в., когда англичане предложили Александру I соединить железнодорожной трассой Феодосию и Москву. Реальный же шанс получить железную дорогу появился у города после Крымской войны. В 1857 г. Главное Общество Российских Железных Дорог, учредителями которого были крупнейшие банкирские дома Парижа, Амстердама и Лондона, начало работы по созданию первой общегосударственной сети русских железных дорог. Одна из ветвей должна была прийти в Феодосию. Пик споров о крымской железной дороге пришелся на 60—70-е гг. Тогда широко обсуждался вопрос о том, в какой из крымских портов в первую очередь тянуть дорогу. Основными претендентами стали Севастополь и Феодосия. Каждый из проектов имел своих горячих сторонников и оппонентов, аргументы «за» и «против». Но, не смотря на жаркие споры, первая крымская железная дорога была возведена в Севастополе. Очередь же Феодосии наступила только через 17 лет. В 1885 г. было принято решение о переводе коммерческого порта из Южной бухты Севастополя в Стрелецкую бухту города или в Феодосию. Сторонники Феодосии (в том числе цесаревич Николай — будущий последний российский

император) оказались в меньшинстве, но Александр III принял их сторону, тем самым решив вопрос в пользу Феодосии. Линию железной дороги тянули от станции Джанкой. Первое время поезда доходили лишь до железнодорожной станции Сарыголь (ныне ст. «Айвазовская»), что в пригороде Феодосии. Станцию назвали «Феодосия» или «Большой Вокзал». С устройством портовой линии появилась станция «Феодосия-Порт», со временем ставшая главным городским вокзалом. Строительство порта велось в 1891–1895 гг. Новый феодосийский порт был торжественно открыт министром путей сообщения князем М.И. Хилковым 9 сентября 1896 г.¹⁶

Подводя итоги деятельности И.К. Айвазовского можно смело сказать, что он смог сделать для Феодосии за достаточно короткий период времени больше, нежели многие до него и это не удивительно ведь делал он все это не ради славы или признания, которые давно стали его спутниками, а потому, что действительно любил свой родной город и эту любовь и привязанность он нацелил на благоустройство города и жизни его горожан.

REFERENCES

Archives

Государственный Архив Одесской Области. – Ф. 93.

Центральный государственный архив литературы и искусства. – Ф.691.

Online literature

Айвазовский и Феодосия. (2017). Retrieved Март 6, 2017 from http://nearyou.ru/aivazovsk/ofeod_gal.html

Айвазовский: Феодосия в творчестве мастера и гражданина. (2017). Retrieved Март 6, 2017 from <http://krymkrymkrym.ru/ayvazovskiy-feodosiya-v-tvorchestve-mastera-i-grazhdanina/>

Багдасарова, С. (2017, Март 7). Счастливая жизнь художника Айвазовского. Retrieved from http://www.culture.ru/s/ivan_ayvazovskiy/

Вагнер, Л., & Григорович, Н. (2017, Март 7). Повесть о художнике Айвазовском. Retrieved from http://see-art.ru/part_3_g2_1

Иван Айвазовский русский живописец-маринист. (2017). Retrieved Март 8, 2017 from <http://www.calend.ru/person/756/>

Костюкевич, В.Б. (2017, Март 9). «Феодосия». Retrieved from <http://www.krimoved-library.ru/books/kostukevich-feodosiya6.html>

Барсамов, Н.С. (2017, Март 9). «45 лет в галерее Айвазовского». Retrieved from <http://www.krimoved-library.ru/books/45-let-v-galeree-aivazovskogo3.html>

---

¹⁶ Костюкевич (2017)

Natalia VOLKANOVA*

**БЛАГОТВОРИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЕССАРАБСКИХ
ДВОРЯН В ПЕРИОД РУССКО-ЯПОНСКОЙ ВОЙНЫ
(1904-1905 ГГ.)**

***Charitable activities of the Bessarabian nobles during the
Russo-Japanese War (1904-1905)***

Abstract: *On the basis of previously unpublished archival documents, the research follows the directions, volumes, forms and types of charitable activities aimed at the needs of the troops during the military conflict of 1904-1905 by representatives of the Bessarabian nobility. By the end we show that Bessarabian aristocrats actively provided the army and navy with all-round assistance (money and material supplies) during the Russo-Japanese War. Also, the Bessarabian nobility actively participated in the formation of sanitary trains dispatched to the Far East, as well as in the manufacture of dressings for hospitals.*

Keywords: *Nobility, charity, Bessarabian province, Russian Red Cross Society.*

* * *

Оказание благотворительной помощи в Украине имеет давние традиции. Историки находят корни сочувственного отношения к ближнему еще в обычаях древних славян. XIX век стал переломным в развитии благотворительности: в пореформенной Российской империи были изданы многочисленные законы и установлены неписанные правила, благодаря которым социальная политика государства, общественная и частная благотворительность приобрели очертания системы и получили мощный импульс к развитию. В начале XX века благотворительная деятельность в государстве переживала пик своего развития.

Сегодня одним из актуальных направлений исторической науки является изучение благотворительности. В настоящее время происходит возрождение не только государственной

---

* BA, Izmil State University of Humanities, Ukraine; e-mail: nvolkanova@mail.ru.

Date submitted: July 1st 2017

Revised version submitted: July 8th 2017

Accepted: August 8th 2017

благотворительной помощи, но и оказание содействия нуждающимся юридическими и физическими лицами.

Одним из военных конфликтов начала XX в. была война на Дальнем Востоке, вошедшая в историю под названием русско-японской. Последствия напрямую отразились на общем уровне жизни населения страны, и как следствие, число нуждающихся в благотворительной помощи существенно возросло.

В Российской империи в начале XX в. существовали различные по форме и структуре благотворительные учреждения: общества и организации (Российское общество Красного Креста, Фонд по усилению военного флота, Александровский комитет о раненых). Активное участие в работе принимали частные лица. Чаще всего это были представители дворянских родов. Не остались в стороне этого процесса и представители бессарабского нобилитета.

Анализ исследований последних лет дает возможность сделать вывод, что различные аспекты благотворительной деятельности дворян периода XIX – XX вв. нашли достаточное освещение в научной литературе. В частности, Л. Цыганенко в своих работах рассматривает благотворительность бессарабских аристократов этого периода, называет фамилии наиболее крупных добродетелей¹. Н. Гончарова анализирует ведущую роль представителей дворянского сословия в создании и функционировании центральных и местных отделений Российского общества Красного Креста². Вопросы форм и методов организации дворянской благотворительной помощи пострадавшим в период 1904-1905 гг. в разных частях империи стали объектом изучения К. Смирновой³, А. Чвикалова⁴. Несмотря на ценность выводов, которые можно найти в опубликованных работах, следует отметить, что некоторые аспекты проблем дворянской благотворительности еще не получили полного освещения. Поэтому целью статьи является анализ направлений, объемов, форм и видов благотворительной деятельности представителей дворянства Бессарабской губернии, направленные на нужды войска в период военного конфликта 1904-1905 гг.

Война с Японией стала серьезным испытанием как для Российской империи в целом, так и для ее отдельных регионов, в частности и Бессарабской губернии. С начала конфликта русская армия, в отдельности ее тыловое обеспечение, не были готовы к затяжным боевым действиям на Дальнем Востоке. Например, уже через 2 месяца после начала войны медицинские учреждения были не в состоянии обеспечить надлежащую помощь пострадавшим

---

¹ Цыганенко 2010: 384.

² Гончарова 2014: 71-76.

³ Смирнова.

⁴ Чвикалов 2008: 89-94.

российским воинам из-за неимения коечного фонда, специалистов, оборудования и транспорта⁵. Для организации санитарных отрядов, командировки врачей и подготовки госпитального снаряжения были необходимы значительные средства, которых в государстве не хватало. Поэтому правительство обратилось с призывом к населению империи о поддержке больных и раненых бойцов. Первыми на такие призывы откликнулись представители дворянского сословия.

Так, 21 февраля 1904 г. на имя председателя Бессарабского управления Российского общества Красного Креста пришло письмо от императрицы Марии Федоровны, в котором содержалась просьба пожертвовать деньги на помощь больным воинам. Уже 6 марта 1904 г. в ответ на это письмо, усилиями дворянства г. Аккерман был проведен благотворительный литературно-музыкальный вечер. Собранные средства были переданы на нужды Красного Креста и военного флота. Второй концерт был организован 13 мая 1905 г. аккерманскими дворянами П. Дягелевым, В. Брчесниовским, М. Ярошевичем. Финансы с концерта были отправлены на дальневосточный театр военных действий для обустройства дворянских лазаретов⁶.

Мы видим, что представители нобилитета Бессарабии свою благотворительную деятельность во время русско-японской войны начали с финансовой помощи. Так, наиболее крупными пожертвованиями отличились бароны Виктор и Дмитрий Стурт (предоставили 595 руб. 27 коп.), дворянки А. Лермонтова (553 руб. 63 коп.), А. Крупенская (205 руб. 76 коп.), Н. Крупенская (100 руб., на которые было куплено 38 теплых одеял), К. Фрумусаки-Мурза (12 руб.), дворяне Б. Янушевич (94 руб. 41 коп.), В. Навроцкий (50 руб.), князь Д. Святополк (26 руб. 32 коп.)⁷.

С начала русско-японской войны часть дворянства империи объединились для оказания помощи армии. Из отчета особой финансовой комиссии известно, что в 1904 г. аристократами было собрано 268 054 руб. 19 коп. наличными, а всего поступило взносов на сумму 362 554 руб. 19 коп. Условно дворянство губерний было разделено на 5 категорий: первая – вносили все деньги (и ассигнованные, и собранные) вторая – отдавали только часть заявленных средств и устанавливали сроки дальнейших взносов; третья – предоставляли часть, но сроками не ограничивали; четвертая – ничего не вносили, но определяли сроки; пятая – не выделяли ничего и не указывали сроки. Бессарабское дворянство относилось к пятой категории. Оно лишь заявило о пожертвовании в размере 50 000 руб⁸.

---

⁵ Чвикалов 2008: 90.

⁶ КУ ИА, ф. 770, оп. 1, д. 17: 58-59, 135.

⁷ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 107: 56.

⁸ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 87: 27-28.

12 февраля 1904 г. в здании Бессарабской земской управы по инициативе губернского предводителя дворянства был проведен молебен «О даровании победы воинству». В тот же день было объявлено о созыве чрезвычайных дворянского собрания на 28 марта 1904 для обсуждения вопроса о размерах пожертвований в пользу больных и раненых воинов на Дальнем Востоке со стороны местных аристократов.

Собрание состоялось в указанный день, в присутствии 49 делегатов от дворян. Губернский предводитель дворянства М. Крупенский высказал предложение принимать вклады только от потомственных дворян, но личные дворяне выступили против, поскольку также хотели принять участие в оказании помощи. В итоге, приняли решение собрать пожертвований на сумму 120 000 руб. Из которых 10 000 руб. запланировали передать на нужды Красного Креста (в распоряжение фонда императрицы Марии Федоровны), 50 000 руб. – на усиление военного флота, еще 50 000 руб. – в объединенный дворянский комитет помощи больным и раненым воинам, а 10 000 руб. – на закупку различных боеприпасов для дворянских лазаретов на Дальнем Востоке. Представителями от Бессарабского дворянства в Главный распорядительный комитет были делегированы М. Крупенский и Г. Кристи. В каждом уезде было объявлено о создании местных комитетов для сбора пожертвований⁹.

Запланированные суммы были собраны почти сразу. Так, уже 3 мая 1904 г. Бессарабский предводитель дворянства сообщил императору, что местные аристократы пожертвовали на нужды военного времени 120 000 руб. При этом была передана просьба отчислить из этой суммы 50 000 руб. на усиление флота. Николай II поблагодарил аристократов Бессарабии телеграммой за такую щедрую жертву.

В конце мая 1904 г. предоставленные бессарабскими аристократами 10 000 руб. были переданы в фонд императрицы Марии Федоровны на нужды войск на Дальнем Востоке.

Среди бессарабских дворян были те, кто отдавал на нужды войны банковские проценты, пенсии. Например, В. Мунтян передал дивиденды, принадлежащие ему от членского капитала в Кишиневском обществе взаимного кредита (8 руб.).

Представители нобилитета через подписные листы передавали пожертвования для усиления дворянских санитарных отрядов Красного Креста в русско-японскую войну. Так, весной 1904 г. таким образом было внесено 153 руб. 33 коп¹⁰.

В Национальном архиве Республики Молдова найдена поузездная информация о финансовых поступлениях со стороны

⁹ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 106: 17-18.

¹⁰ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 104: 11-13.

бессарабских дворян. Средства собирались из расчета 6 руб. 50 коп. с каждой тысячи рублей стоимости имущества. Деньги передавали через уездных предводителей дворянства. Таким образом дворяне Бессарабии делали взносы в несколько этапов. Первый пришелся на весну 1904 г. В это время дворяне Бельцкого уезда собрали 28 539 руб., хотинские аристократы передали 25 220 руб., кишиневские – 23 552 руб. 20 коп., сорокские – 13 709 руб., бендерские – 12 207 руб., оргеевские – 12 012 руб., аккерманские – 3 497 руб. Следующие этапы отличались не столь значительными пожертвованиями. Второй продолжался в течении лета 1904 г. Больше всего пожертвовали дворяне Бельцкого уезда (11 267 руб. 87 коп.). Взносы других уездов колебались в пределах 4000-7000 руб. (Кишиневский, Бендерский, Хотинский, Оргеевский уезды). Меньше выделили дворяне Сорокского и Аккерманского уездов (2 772 руб. 31 коп. и 1 700 руб. соответственно). В дальнейшем деньги уже предоставляли не все уезды. Так, третий этап пришелся на осень 1904 г. аристократы Кишиневского уезда пожертвовали 7 773 руб. 98 коп., Хотинского – 6 972 руб. 70 коп., Оргеевского – 2 389 руб. 30 коп., Бендерского – 1 570 руб. 76 коп., Аккерманского – 826 руб. 33 коп., Бельцкого – 126 руб. 32 коп. Ничего не внесли хотинские дворяне. В дальнейшем количество желающих выделить средства на благотворительную помощь уменьшилась. Зимой 1905 г. деньги предоставили только дворяне Хотинского (1 128 руб. 5 коп.), Аккерманского (558 руб. 49 коп.) и Сорокского уездов (129 руб. 31 коп.). Последний раз финансы таким образом поступили весной 1905 г. от кишиневского (39 руб.) и бельцкого дворянства (28 руб.). Всего за период 1904-1905 гг., таким образом, дворянами Бессарабской губернии внесли денег на общую сумму 181 996 руб. 62 коп. (см. *таблица 1*)¹¹.

Часть собранных средств не отправлялась напрямую Красному Кресту. Так, в апреле 1905 г. Дом труда г. Кишинев получил 103 руб. 50 коп. от бессарабского дворянства за шитье, стирку и перевозку вещей для дворянских санитарных отрядов¹².

В конце лета 1905 г. дворянский санитарный отряд Красного Креста, на нужды которого поступали средства от бессарабских аристократов, был ликвидирован. Деньги, которые остались на его счету было решено внести под проценты. С этого капитала планировалось выплачивать помощь семьям воинов, погибшим во время русско-японской войны. С этой целью 7 сентября 1905 г. Бессарабский предводитель дворянства предложил выслать в кассу Московского депутатского собрания 20 000 руб., которые остались с пожертвований бессарабских аристократов.

¹¹ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 106: 310-328.

¹² НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 107: 38, 78, 152.

3 января 1906 г. в связи с окончанием войны и уменьшением пожертвований губернское управление приняло решение прекратить сбор взносов путем подписных листов, а средства, которые уже были получены оставить на будущее, для нужд военного времени¹³.

Бессарабское дворянство во время русско-японской войны принимало участие в предоставлении материальной помощи находящихся на Дальнем Востоке санитарных отрядов. В Национальном архиве Республики Молдова было найдено письмо-отчет председателя исполнительной комиссии Красного Креста графа И. Воронцова-Дашкова, в котором сказано, что с начала войны и до ноября 1904 г. бессарабское дворянство отправило одиннадцать транспортов материальной помощи на Дальний Восток.

С Бессарабской губернии помощь отправляли поездом в Одессу, а дальше на пароходе «Орел» в г. Пензу на имя губернского предводителя дворянства. Больше всего было отправлено тех продуктов, которые непосредственно производились в Бессарабии – табак и красное виноградное вино.

Первый такой транспорт был отправлен 25 июня 1904 г. и состоял из 2 368 фунтов табака и 1 121 бут. вина. Через непродолжительное время была собрана вторая помощь – 27 июля 1904 г. отправлено 2 098 фунтов табака и 1 237 бут. вина. Третий эшелон пришелся на конец июля – к тому времени было собрано 7 830 фунтов табака и 800 бут. вина. Кроме вина и табака жертвовали различные вещи, продукты и вату. Четвертый состоял из 3 444 фунтов табака, 393 бут. вина, 8 тюков вещей (кальсоны, рубахи, полотенца) и 90 книг для чтения. Пятая колонна была небольшой и включала только 1 950 бут. вина. Шестой эшелон (15 августа 1904 г.) был самым крупным из одиннадцати и не поместился в три вагона, которые для него были выделены. Дворяне в этот раз пожертвовали 17 740 фунтов табака, 90 книг, 90 фунтов ваты, 250 бут. вина, 5 тюков вещей. Начиная с седьмого транспорта аристократы Бессарабии активно жертвовали воинам продовольствие. Так, 15 сентября 1904 г. было отправлено 12 171 фунтов ячменной крупы, 7 604 фунта кукурузной крупы, 4 595 фунтов табака, 8 тюков вещей. Последующие отправки становились все меньше по количеству: восьмой раз (20 ноября 1904 г.) было отправлено – 12 230 фунтов ячменной крупы, тюк сахара и чая; девятый (2 декабря) – 2 428 фунтов табака; десятый (26 декабря) – 2 тюка с вещами; одиннадцатый (27 декабря) – 3 315 фунтов табака¹⁴.

Нами было подсчитано, что всего за июнь-декабрь 1904 г. бессарабские представители нобилитета пожертвовали и отправили на нужды войска на Дальнем Востоке 43 818 фунтов листового табака,

¹³ КУ ИА, ф. 770, оп. 1, д. 21: 121.

¹⁴ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 103: 18-65.

6 751 бут. красного вина, 23 ящика вещей (896 рубах, 435 кальсон, 98 простыней, 463 наволочек, 2 186 полотенец, 409 платков, 95 матрасов, 55 одеял, 44 халата, 130 портянок, 16 подушек, 34 пары носков, перчаток, скатертей и шарфов), 180 книг, 24 401 фунтов ячменной крупы, 7 604 фунтов кукурузной крупы, 34 фунтов сахара и чая, 90 фунтов ваты (см. *таблица 2*)¹⁵.

Дворяне для перетирки табака также открыли временную фабрику в г. Кишиневе (бывший дом дворянина М. Зоти), где под наблюдением казначея дворянского депутатского собрания И. Арионеско производилась крошка листового табака. Его упаковывали и отправляли на Дальний Восток. Поступали также деньги, на которые закупался табак, который отдельно упаковывали в коробки, а на этикетках писали имена аристократов, которые пожертвовали денег свыше 50 руб.

Покровительница Российского общества Красного Креста императрица Мария Федоровна, узнав о таких крупных пожертвованиях вином и табаком со стороны аристократов Бессарабии выразила благодарность «...за столь энергическую и успешную деятельность бессарабского дворянства»¹⁶.

В работах по изготовлению перевязочных материалов для раненых принимали участие бессарабские дворянки. Наиболее активными среди них были супруга бывшего губернского предводителя – А. Крупенская и жена действительного старшего советника – В. Перегяткович¹⁷.

Отдельно остановимся на дочери аккерманского городского головы – Л. Беликович. Лидия Александровна принимала участие в Дамском комитете попечения больных и раненых воинов, силами которого было собрано 4 000 руб. на нужды раненых воинов. Кроме этого активно помогала при отправке 6-го транспорта из Бессарабии на Дальний Восток с бельем, перевязочными материалами, вином и теплыми вещами для армейцев. По окончании войны комитет и Лидия Беликович в отдельности, получили благодарность за свою деятельность от императрицы Марии Федоровны¹⁸.

Кроме предоставления финансовой и материальной помощи представители бессарабского дворянства записывались в санитарные отряды. Так, дворянин Антоний Заленский (из г. Кишинев) в августе 1904 г. просил о зачислении его в число санитаров бессарабского дворянского санитарного отряда на Дальнем Востоке¹⁹.

Активная благотворительная деятельность населения, в том числе представителей дворянства, не прошла без следа. Уже 4 марта

¹⁵ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 104: 108, 119.

¹⁶ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 103: 27.

¹⁷ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 108: 8-9.

¹⁸ КУ ИА, ф. 770, оп. 1, д. 21: 198-201.

¹⁹ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 117: 10.

1906 г. в Российской империи было утверждено «Положение о медали Красного Креста в память русско-японской войны». Право ношения такой медали получили несколько категорий членов общества. К первой относились те, кто во время военных действий служили на Дальнем Востоке: в лазаретах, санитарных поездах, перевязочных пунктах или помогали жителям при эвакуации. Ко второй группе относились благотворители, которые жертвовали значительные суммы и вещи воинам, а также содействовали в поступлении пожертвований к месту назначения. К этой категории относились и бессарабские дворяне.

8 ноября 1907 г. главное управление Российского общества Красного Креста выслало серебряные медали в память участия в деятельности общества во время русско-японской войны 1904-1905 гг. представителям нобилитета Бессарабии, а также свидетельства на право их ношения стоимостью – 1 руб. за медаль²⁰.

Среди дел Национального архива Республики Молдова нами был обнаружен список бессарабских аристократов, которым было предположено вручение медалей за участие в деле привлечения пожертвований и изготовления госпитальных предметов для дворянских отрядов. Среди них: Янушевич Бронислав Мечиславович (действительный статский советник, Оргеевский предводитель дворянства), Кишинский Петр Николаевич (отставной корнет гвардии, Белецкий предводитель дворянства), Богдан Василий Иванович (Сорокский предводитель дворянства), Крупенский Федор Дмитриевич (титулярный советник, Бендерский предводитель дворянства), Навроцкий Василий Григорьевич (действительный статский советник, бывший аккерманский предводитель дворянства). К сожалению, о получении ими таких медалей информация не сохранилась.

Таким образом, благотворительность в начале XX века носила общественный и частный характер. К последней можно отнести инициативную деятельность представителей дворянского сословия. Аристократы Бессарабской губернии во время русско-японской войны активно оказывали армии и флоту всестороннюю помощь, которая была оказана в финансовом и материальном направлении. Так, бессарабские представители нобилитета принимали активное участие в формировании санитарных поездов для отправки на Дальний Восток. Отдельно дворянки принимали участие в изготовлении перевязочных материалов для раненых. Сегодня эти стороны благотворительной деятельности бессарабских аристократов периода русско-японской войны требуют дальнейшего детального изучения.

---

²⁰ НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 106: 153-154.

REFERENCES**Archives**

- Коммунальное учреждение «Измаильский архив» (далее КУ ИА),
ф. 770, оп. 1, д. 17, 269 л.
КУ ИА, ф. 770, оп. 1, д. 21, 312 л.
Национальный архив Республики Молдова (далее НАРМ), ф. 88, оп. 2,
д. 87, 206 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 103, 92 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 104, 123 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 106, 429 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 107, 247 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 108, 89 л.
НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 117, 12 л.

LITERATURE

- Гончарова, Наталия (2014). Дворяне Херсонской губернии в деятельности Российского общества Красного Креста в конце XIX – начале XX в. Вып. 41, *Научные работы исторического факультета Запорожского национального университета*, с. 71-76.
- Смирнова, Екатерина. *Отношение привилегированных слоев общества Верхнего Поволжья к событиям на Дальнем Востоке*. http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=5420
- Цыганенко, Лилия (2010). *Дворянство юга Украины (вторая половина XIX в. – 1917 гг.)*. Измаил: СМЛ.
- Чвикалов, Алексей (2008). Роль дворянского сословия в организации благотворительности в период русско-японской войны (на материалах Воронежской губернии). Вып. 6, *Научные ведомости*, сс. 89-94.

ANNEXES

Table 1 - Денежные взносы дворян Бессарабской губернии (1904-1905)
 Monetary contributions of noblemen of the Bessarabian province

№ п/п	Уезд	Весна 1904 г.	Лето 1904 г.	Осень 1904 г.	Зима 1905 г.	Весна 1905 г.
1	Аккерманский	3 497 руб.	1 700 руб.	826 руб. 33 коп.	558 руб. 49 коп.	–
2	Бельцкий	28 539 руб.	11 267 руб. 87 коп.	126 руб. 32 коп.	–	28 руб.
3	Бендерский	12 207 руб.	6 286 руб. 1 коп.	1 570 руб. 76 коп.	–	–
4	Кишиневский	23 552 руб. 20 коп.	7 843 руб. 34 коп.	7 773 руб. 98 коп.	–	39 руб.
5	Оргеевский	12 012 руб.	4 419 руб. 95 коп.	2 389 руб. 30 коп.	–	–
6	Сорокский	13 709 руб.	2 772 руб. 31 коп.	–	129 руб. 31 коп.	–
7	Хотинский	25 220 руб.	7 428 руб. 25 коп.	6 972 руб. 70 коп.	1 128 руб. 5 коп.	–
	Всего	118 736 руб. 20 коп.	41 717 руб. 73 коп.	19 659 руб. 39 коп.	1 816 руб. 30 коп.	67 руб.

Source: НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 106: 310-328.

Table 2 - Материальная помощь бессарабских аристократов (июнь-декабрь 1904 г.)
Material aid to Bessarabian aristocrats (June-December 1904)

№ транспорта	Дата	Листовой табак	Красное вино	Вещи	Книги	Ячменная крупа	Кукурузная крупа	Чай, сахар	Вага
1.	25 июня	2 368 фунтов	1 121 бут.	–	–	–	–	–	–
2.	27 июля	2 098 фунтов	1 237 бут.	–	–	–	–	–	–
3.	30 июля	7 830 фунтов	800 бут.	–	–	–	–	–	–
4.	20 августа	3 444 фунтов	393 бут.	8 тюков	90 шт.	–	–	–	–
5.	8 сентября	–	1 950 бут.	–	–	–	–	–	–
6.	15 сентября	17 740 фунтов	250 бут.	5 тюков	90 шт.	–	–	–	90 фунтов
7.	7 октября	4 595 фунтов	–	8 тюков	–	12 171 фунтов	7 604 фунтов	–	–
8.	20 ноября	–	–	–	–	12 230 фунтов	–	74 фунта	–
9.	2 декабря	2 428 фунтов	–	–	–	–	–	–	–
10.	26 декабря	–	1 000 бут.	2 тюка	–	–	–	–	–
11.	27 декабря	3 315 фунтов	–	–	–	–	–	–	–
Всего		43 818 фунтов	6 751 бут.	23 ящика	180 шт.	24 401 фунтов	7 604 фунтов	74 фунта	90 фунтов

Source: НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 103: 18-65; НАРМ, ф. 88, оп. 2, д. 104: 108, 119.

Alexandru BEJENARU*

**POLITICA DE REGLEMENTARE A PREȚURILOR ÎN SECTORUL
AGRAR AL BASARABIEI (1906-1914)**

***The policy of price regulation in Bessarabia's agricultural
sector (1906-1914)***

Abstract: *The following study presents the regulation policy of prices in the agricultural sector of Bessarabian economy in 1906-1914, during the years before the First World War. The main purpose of this presentation is showing the essence of Tsarist administration's measures in this area. The objectives of the study are as following: presenting price dynamics in the agrarian sector, determining the local administration's reaction to these changes and the impact of the actions undertaken. This topic remains topical because it can serve as a remarkable example for the future price policy in the Republic of Moldova. The main bibliographic sources of the data presented can be found in the Bessarabian Zemstva Uprava Fund of 1906-1914, kept in the National Archive of the Republic of Moldova.*

Keywords: *Bessarabia, economics, prices, agriculture, Tsarist administration*

***

Studiul în cauză prezintă politica de reglementare a prețurilor din sectorul agrar al Basarabiei între anii 1906-1914, perioadă premergătoare Primului Război Mondial. Scopul acestei lucrări este de a elucida esența măsurilor administrației țariste în acest domeniu. Obiectivele studiului sunt următoarele: prezentarea dinamicii prețurilor din sectorul agrar, determinarea reacției administrației locale la aceste schimbări și impactul acțiunilor întreprinse. Tema abordată rămâne de actualitate, ținând cont de faptul că ea poate servi ca un punct de reper în politica de prețuri ale mărfurilor agricole din Republica Moldova. Sursa principală a datelor prezentate sunt dosarele fondului Upravei Zemstvei Basarabiei din anii 1906-1914, păstrate în Arhiva Națională a Republicii Moldova.

---

* BA, Moldova State University, The Republic of Moldova; e-mail: alexmac9511@gmail.com

Date submitted: June 11th 2017

Revised version submitted: July 9th 2017

Accepted: August 8th 2017

Între anii 1906-1908 prețurile pentru un pud de făină din grâu, secară sau porumb s-au aflat în continuă creștere (între 31,25–33%), care nu a putut fi compensată de dinamica modestă a plății pentru o zi de muncă în sectorul agrar. Valoarea unui pud de făină din grâu a crescut de la 1,20 ruble la 1,80 ruble în 1908, iar cel de secară de la 0,88 ruble la 1,26 ruble. În cazul porumbului, produsul cerealier cel mai activ cultivat pe teritoriul Basarabiei, creșterea a fost una destul de moderată, atingând valoarea de 0,80 ruble. Drept consecință, prețul unei livre de pâine ș-a crescut de la 3,92 copeici în 1906 la 4,28 copeici în 1908.¹ În același timp, s-a accentuat diferențierea pe criteriul randamentului depus de muncă.² În primul rând, discrepanța în prestarea serviciilor în sectorul agrar dintre țăranii care veneau cu propriile instrumente și cei care veneau cu propria pereche de boi a devenit tot mai mare, atingând cifra de 1 rublă către anul 1908. În al doilea rând, șs-a mărit diferența dintre plata pentru munca agrară timp de o zi oferită bărbaților adulți pe de o parte, iar femeilor și adolescenților pe de altă parte. Toți acești factori luați împreună indică prezența unei crize locale în Basarabia în domeniul prețurilor din sectorul agrar.

Din începutul anului 1909 se atestă o intervenție mai activă din partea autorităților oficiale, prețurile scăzând către anul 1910 cu 17,5–62,5% față de valorile înregistrate în anii 1908-1909. Cauzele acestei situații sunt reflectate într-o circulară emisă din partea administrației guberniale upravelor zemstvelor din ținuturile Basarabiei în data de 26 ianuarie 1909.³ În acest document se cerea indicarea prețurilor precise a cerealelor în orașele din ținuturi pentru procurarea proviziilor armatei, deoarece guvernatorul primise anterior o cerere din partea comandantului regiunii militare Odessa în acest sens. Oficialul cel din urmă informa că intendanții subalterni cumpărau produse cu prețul indicat de upravele locale, care erau cu mult mai mari decât cele de pe piață, înregistrând astfel pierderi exagerate în vistierie. Efectele de scurtă durată a măsurilor întreprinse de administrație au fost destul de impresionante. Prețul unui pud de făină din grâu în 1910 deja costa 1,33 ruble, a făinii din secară – 0,76 ruble, iar a făinii din porumb – 0,66 ruble. Valoarea pe piața basarabeană a livrei de pâine a scăzut în 1910 de la 4,28 ruble la 3,25 ruble.⁴

Muncitorii în agricultură cu o pereche de bivoli primeau pe zi doar cu 22,05–27,77% mai mult decât în 1906. În timpul schimbării situației în domeniul prețurilor din sectorul agrar basarabean între 1909 și 1910, plata pentru muncitorii cu o pereche de boi a scăzut de la 2,34 ruble la 2,23 ruble. În același timp, situația muncitorilor ce aveau doar instrumentele proprii s-a îmbunătățit nesemnificativ, plata zilnică crescând de la 0,79 ruble la 0,82 ruble. Ulterior, către 1914, la același compartiment se înregistrează o

---

¹ ANRM, 65/1423

² ANRM, 65/1424

³ ANRM, 2/8943

⁴ ANRM, 65/1619

creștere cu 16,42–31,69%, păstrându-se o diferențiere minimă între bărbați pe de o parte și femeii și adolescenți pe de altă parte.⁵

Efectul măsurilor întreprinse între anii 1909-1910 a fost pozitiv asupra scăderii valorilor înregistrate. Aparent, situația s-a stabilizat, însă în următorii patru ani prețurile au crescut din nou până cu 20% față de nivelul din 1910. În 1914 s-au înregistrat următorii indicatori la capitolul prețurilor pentru un pud de făină: 1,42 ruble pentru cel din grâu, 0,96 ruble pentru cel din secară și 0,83 pentru cel din porumb. Impactul direct al acestor schimbări s-a reflectat asupra prețului unei livre de pâine, atingând în 1914 valoarea de 3,86 copeici (deși situația la acest capitol era mai bună decât în 1913, când prețul pentru aceeași marfă era de 4,1 copeici).⁶ Contextul nou format în sfera prețurilor din sectorul agrar al Basarabiei indica atât ineficacitatea pe termen lung a măsurilor administrației țariste întreprinse între 1909 și 1910, cât și necesitatea unor reforme în domeniul urmării situației și a luptei împotriva tendințelor de monopolizare a pieței cerealelor.

Din această cauză, guvernatorul Basarabiei M. E. Ghilhen comunica în data de 11 octombrie 1913 Upravei Zemstvei Basarabiei despre scumpirea ieșită de sub control a produselor agricole de primă necesitate, numind în calitate de vinovați acei intermediari care cumpărau în mod masiv și cu preț minim produsele aduse de țărani la intrare în târguri și centrele ținuturilor, vânzându-le la un preț exagerat pe piața urbană. Guvernatorul a emis în acest sens interzicerea încheierii înțelegerilor de cartel și a monopolurilor asupra stabilirii prețurilor cerealelor pe piața basarabeană. Totodată el a limitat orele de comerț pentru târgurile orășenești.⁷ Uprava Zemstvei Basarabiei a fost solicitată să prezinte Adunării Zemstvei guberniei un raport cu propuneri de combatere a speculațiilor în mediul rural al Basarabiei. Discutarea acestor măsuri a fost amânată de către Adunare până la sesiunea din anul 1914, motivul invocat fiind complexitatea problemei și necesitatea acordării unei atenții deosebite elaborării unei legi noi.⁸ Este greu de spus care ar fi fost evoluția ulterioară a chestiunii implementării măsurilor de combatere a speculației în mediul rural basarabean. Problema dată nu a mai intrat pe ordinea de zi a Adunării Zemstvei anul următor, cauza acestui fapt fiind începutul Primului Război Mondial și redirecționarea eforturilor administrației guberniei Basarabiei spre aprovizionarea armatei și fixarea prețurilor controlabile asupra mărfurilor agricole de primă necesitate în timpul conflagrației mondiale.

Fenomenul speculației a atins un nivel răspândit în domeniul fixării prețurilor de piață pe produsele cerealiere de primă necesitate, încât prețul mediu la grâu și secară în gubernia Basarabiei, care era o provincie în mare

---

⁵ ANRM, 65/1528

⁶ ANRM, 65/2015

⁷ ANRM, 2/8951:2-4

⁸ ANRM, 2/8951:5

parte agrară, era mereu mai mare decât media calculată a aceluiași prețuri pentru întregul Imperiu Rus, care avea o varietate imensă de teritorii cu specializare economică diferită, unele dintre ele fiind complet inapte pentru exploatarea agrară. Astfel, în 1906 în Basarabia un pud de grâu costa 1,2 ruble, pe când media în Imperiu era de 0,97 ruble.⁹ Situația nu s-a schimbat semnificativ în 1913: în Basarabia avem un preț de 1,43 ruble, iar media în Rusia era de 1,24 ruble.¹⁰

În comparație cu situația pe piața produselor agricole de primă necesitate, produsele de lux au dinamică mult mai modestă, ceea ce indică lipsa fenomenului de speculații în acest domeniu și lipsa oricăror probleme pentru oficialitățile țariste în această direcție. Unica excepție reprezintă costul vinului din viță-de-vie, a cărei creștere către 1914 se explică prin creșterea tot mai mare a consumului acestuia, ceea ce era profitabil pentru producătorii acestei culturi în Basarabia.

În concluzie, atestăm caracterul contradictoriu al politicii administrației țariste în domeniul reglării prețurilor din sectorul agrar al Basarabiei. Pe de o parte, oficialii au reușit să combată temporar avântul creșterii prețurilor cu apogeul în anii 1908-1909. Pe de altă parte, din conținutul circularilor emise aflăm despre faptul că lupta s-a dus mai mult cu simptomele schimbărilor, decât cu una din sursele probabile ale acestor decalaje – fenomenul speculațiilor pe piața agrară și a intermediarilor mercantili. Măsurile întreprinse împotriva celor din urmă nu au fost destul de coerente, fiind limitate doar la mediul urban și având serioase limitări pentru activitatea celorlalți agenți economici care puteau să activeze în cadrul unei concurențe cinstite.

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fondul nr. 2, dosarele 8943, 8951; fondul nr. 65, dosarele 1423, 1424, 1528, 1619, 2015
Paul Gregory, «Экономический рост Российской империи (конец XIX – начало XX в.)», Moscow, РОССПЭН, 2003

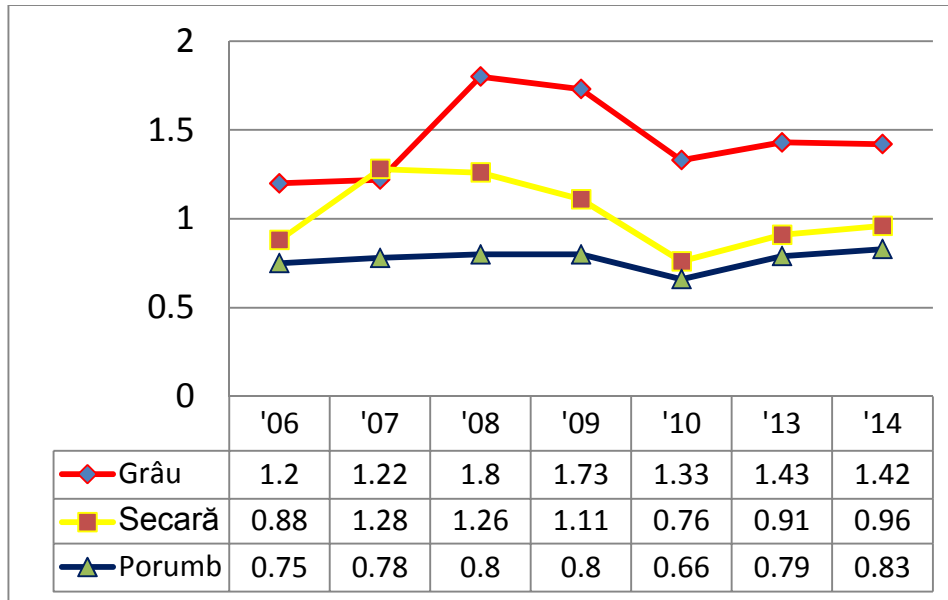
---

⁹ P. Gregory 2003: 130

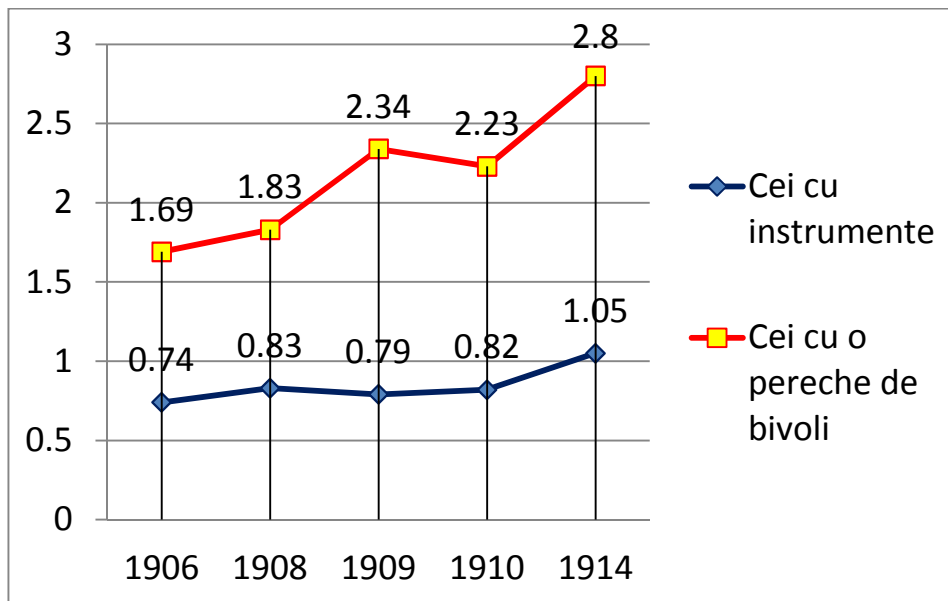
¹⁰ P. Gregory 2003: 131

Anexe

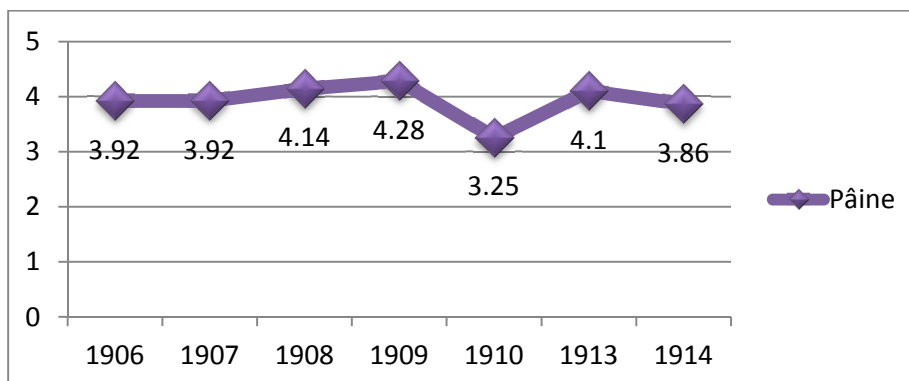
Dinamica prețurilor unui pud de făină, ruble

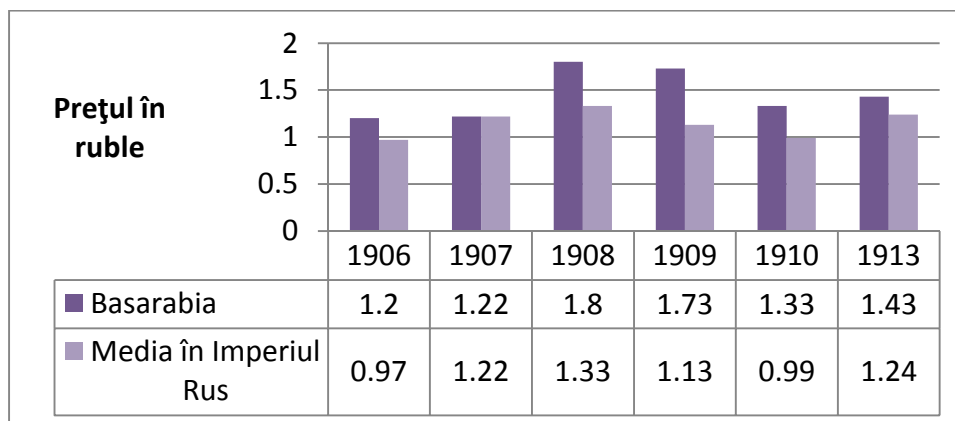
Plata pentru o zi de muncă bărbaților adulți în sectorul agrar, ruble

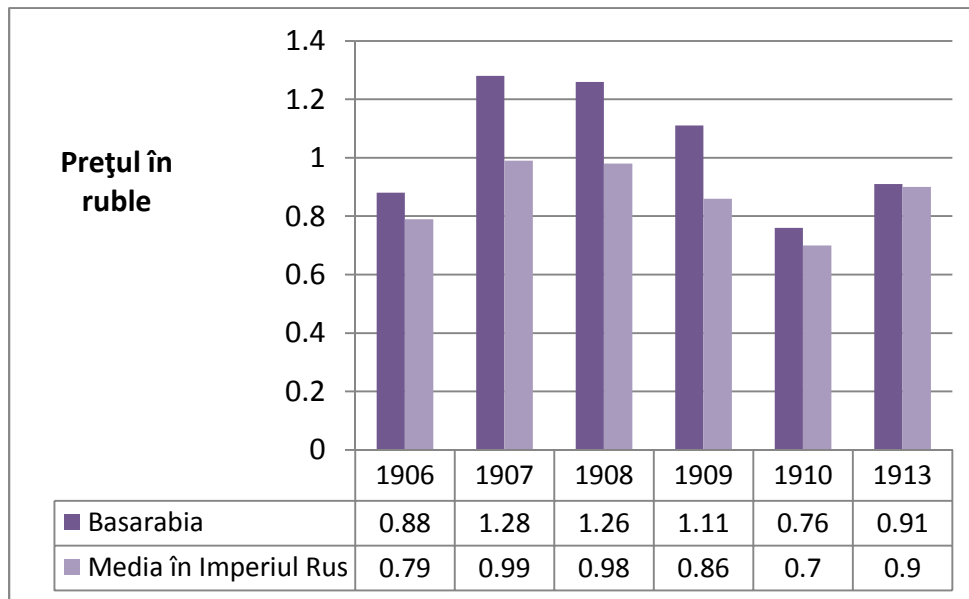
Dinamica prețurilor unei livre de pâine, copeici

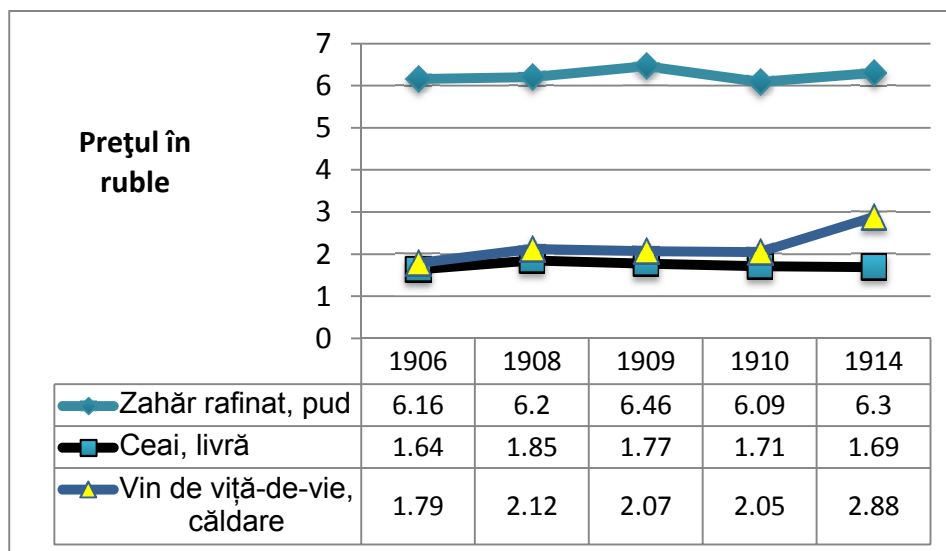
Compararea prețurilor grâului în Basarabia cu media în Imperiul Rus

Compararea prețurilor secarei în Basarabia cu media în Imperiul Rus

Prețul unor produse agricole în consumul de lux (zahăr, ceai, vin)

Ionuț-Alexandru DRĂGHICI*

**„CHESTIUNEA PÂINII” - UN INDICATOR AL ASPIRAȚIEI SPRE
MODERNITATE ÎN GALAȚIUL INTERBELIC**

**“The matter of bread” - an indicator for the aspiration towards
modernism in interwar Galatzi**

Abstract: *After the end of World War I, Romania has a fulfilled national ideal and an economy which must support the restoration of the country after the difficult years of the war. Although the interwar period was brief, its results fundamentally changed the Romanian society. Industrial progress led to massive growth, therefore various sectors of society evolved. Socially speaking, we can distinguish a change from traditionalism to modernism. Modernism is reflected in the lifestyle of people but also in everyday life, which is the most important aspect of human existence. This is indicated in the unwritten pages of Galatzi's history, where this aspect is transposed into a constant concern of the local interwar politicians as “to put bread on the table”, which in that time was considered a staple food. Bread had to fulfil some conditions such as having an “affordable price” and an “increase in quality”. If at the start of the interwar period the authorities were limited to just setting fixed prices, later on their concerns will generate wide debates about bread, which will materialize by imposing a regulation establishing every step of the production process, “quality” being the key word.*

Keywords: *modernism, economy, interwar, bread, Galatzi*

***

Cunoașterea adevăratei istorii aduce cu sine o serie întreagă de provocări privind cercetarea, analiza și prezentarea faptelor istorice. Nevoia cunoașterii acestora nu vine din dorința căutării senzaționalului sau a vreunui eveniment cu o mare rezonanță, informația istorică nu joacă întotdeauna un rol central în gândirea prezentului, viziunea trecutului de multe ori limitându-se doar la o istorie evenimentială.

---

* MA graduate, “Dunărea de Jos” University of Galați, Romania; e-mail: ionut.alexandru72@yahoo.com

Date submitted: June 30th 2017

Revised version submitted: August 12th 2017

Accepted: August 12th 2017

---

*STUDIUM, Vol. 10, 2017, Supplement 1 – Geopolitics, History and Population in Eastern Europe.
New research directions in Humanities and Political Sciences*

Dar tot istoria ne învață că acele evenimente de mare însemnătate în ochii contemporanilor – putem include aici și catastrofele, fie ele naturale sau provocate – deși produc pe moment un puternic impact, cu timpul au tendința de a se estompa uneori până la a se șterge din memorie. Mai grav, nu se estompează numai faptele din trecut, evenimente care păreau enorme, ci și mentalitățile.¹ Urmașilor le este din ce în ce mai greu să înțeleagă comportamentul unor înaintași, dacă între timp cercetarea istorică nu se îndreaptă spre acele cazuri neobservate de contemporani și neconsemnate de cronicile vremii dar care au stat la baza marilor evenimente petrecute de-a lungul timpului.

În istoria țării noastre, cercetarea fenomenului modernității a stat tot timpul sub aspectul controverSEL legate fie de o societate nepregătită, fie de (doar) o încercare a societății de aliniere a standardelor occidentale. Cert este că modernitatea românească a depins de o evoluție istorică ce a implicat două obiective fundamentale - unirea tuturor românilor în cadrul unui stat și câștigarea și conservarea independenței. Un prim pas decisiv spre schimbarea modernă a fost Unirea Principatelor din 1859, act urmat de un program amplu de reforme structurale care au fondat statul român modern. Însă rămânea în continuare de rezolvat chestiunea națională, desăvârșită în 1918 prin Marea Unire. Odată cu constituirea României Mari, modernitatea are ca obiectiv schimbări majore ale unei națiuni cu un stat propriu bine identificat.²

După sfârșitul Primului Război Mondial, Romania intră în perioada interbelică cu idealul național împlinit și cu o economie ce trebuia să suporte refacerea țării după anii grei ai războiului. Cu toate că perioada interbelică a fost scurtă, rezultatele acesteia au modificat din temelii societatea românească. Progresele înregistrate în industrie au condus la o masivă creștere economică ce a dus la o evoluție a diferitelor ramuri ale societății sub influența liberalismului care sub toate formele sale a reprezentat expresia concretă a modernității.³

În plan social se remarcă o trecere a românilor de la tradiționalism spre modernitate. Modernitatea se reflectă în modul de trai al oamenilor dar și în cotidian, aspectul cel mai important al existenței umane. Acest lucru este semnalat și în paginile nescrise ale istoriei orașului Galați, care în urma Primului Război Mondial s-a integrat rapid în sistemul economic național prin dezvoltarea șantierelor navale, uzinelor metalurgice, industriei chimice, țesătoriilor și filaturilor, devenind cel mai industrializat oraș după capitală⁴. În consecință procesul modernizării a avut un impact progresiv asupra nivelului de trai al populației gălățene, ce poate fi transpus într-o continuă preocupare a politicienilor locali interbelici de a

---

¹ Djuvara 2011: 142.

² Schifirneț 2013: 80.

³ Millon- Delsol 2002: 105.

⁴ Lazarovici & Stanciu 2002: 9.

pune pe masa locuitorilor orașului alimentul de bază – pâinea – numai după ce aceasta întrunea condițiile ce impuneau o sporire a calității dar și un preț accesibil.

Această problemă debutează în anul 1921 în cadrul ședinței de Consiliu din 24 august, unde era comunicată în ședință de către consilierul Zaharia încetarea activității morilor cauzate de o criză a grâului. Această criză a grâului era generată în primul rând de seceta prin care trecuse Basarabia. În același timp, și Muntenia și Oltenia erau afectate de aceeași secetă.⁵ În primăvara anului următor, ca o consecință directă a calamității din anul anterior, se cere din partea brutarilor (și se aprobă) majorarea prețului pâinii: „pâinea calitatea I (albă) 6 lei kg (...), din făină cu extracție 25% - 4 lei kg”.⁶ Această practică devine una frecventă, prețurile maxime crescând de la an la an, ba chiar fiind depășite fraudulos. Începând cu anul 1925, având în vedere creșterea exagerată a prețului făinii de grâu, se impune creșterea prețului pâinii, însă se elimina toleranța la kg. În acest sens, fiecare consilier a fost însărcinat cu controlul a câte 5 brutării. Tot atunci a fost eliminată taxa de 50 de bani la 100 Kg de făină, precum și tichetele care se lipeau pe fiecare pâine în parte (din pricina fraudelor masive ale brutarilor) și se va stabili taxa de 1500 lei pe vagonul de 10.000 kg.⁷ Problema crizei făinii se va amplifica; aflăm din darea de seamă din 24 martie faptul că în depozite se mai aflau doar 110 vagoane făină, primăria impunând ca pentru zilele de luni și marți din fiecare săptămână să nu se fabrice pâine deloc, fiind sugerat consumul făinii de porumb la prețul de 7 lei kg. Prețul pâinii din făina integrală crește la 13 lei/kg, în timp ce franzela albă ajunge la 17 lei/kg.⁸ În următoarea lună se revine asupra deciziilor de mărire a prețului pâinii integrale la 13 lei/kg, fixându-se la 12 lei până după sărbătorile Pascale. În ceea ce privește pâinea albă, primăria a lăsat prețurile la latitudinea brutarilor, deoarece în caietul Jurnalului de Miniștri nu era specificat clar dacă primăria trebuia să fixeze prețul maximal al pâinii albe. Soluționarea acestei crize a fost aprovizionarea orașului cu făină australiană, primăria importând 200 de vagoane. Este apoi anulată și dispoziția primăriei de a nu se fabrica pâine luna și marțea.⁹

În anul 1926 se înființează o Comisie compusă din Consilierii Emil Codreanu, N. Vârgolici și D. Drăgănescu care trebuia să studieze chestiunea ieftinirii pâinii. În acest sens au fost purtate discuții cu brutarii, însă singura concluzie la care s-a ajuns a fost prețul ridicat al făinii. Jak Zaharia, unul dintre consilieri, a trimis telegrame către toți marii distribuitori de făină de calitate I din țară, însă din cauza prețului mare al transportului nu a reușit să obțină un preț mai mic. Este prezentat un raport al consilierul Emil Codreanu în care era precizată valoarea profitului:

⁵ SJGLAN, fond *Primăria orașului Galați*, dos. 1/1921, f. 54.

⁶ *Ibidem*, dos. 1/1922, f. 21.

⁷ *Ibidem*, dos. 1/1925, f. 11.

⁸ *Ibidem*, f. 15.

⁹ *Ibidem*, f. 20.

„- 100 kg făină lux pentru brutari - 1400 lei. Se obține un profit de 35% la 135 kg de pâine. Adăugată și toleranța de 50 g se obțin 141 pâini la un preț de 14 lei fiecare. 1.984 lei. Astfel, brutarii câștigă la 100 kg de făină de lux 584 lei.

- 100 kg făină calitate I - 1100 kg. Cu toleranța de 50 g se scot 147 pâini a 11 lei bucata. 1617. Profit 517 lei.

- la 100 kg făină calitate a II-a 900 lei; profit la 152 pâini - 450 lei profit”

Emil Codreanu constata că la 3000 kg de diferite calități (3.400 lei făina) se obțin 441 de pâini la prețul de 4.951 lei, rezultând un profit de 1.551 lei. La sfârșitul acestui raport, Codreanu menționa că trebuiau scăzute prețurile practicate de brutari.¹⁰

Ca mișcare de răspuns brutarii au depus un memoriu în care cereau creșterea prețurilor. Acest memoriu a fost respins, iar brutarii amenințau cu greva în cazul în care nu li se majora prețul de vânzare al pâinii. Aceeași comisie care a stabilit respingerea memoriului a fost însărcinată și cu studierea chestiunii privind reînființarea cooperativei Galați pentru fabricarea pâinii. Emil Codreanu arăta că, deși poate calculele au fost într-o anumită măsură greșite, în nici un caz brutarii nu pot avea pierderi prin prețurile impuse de comună. De asemenea, Jak Zaharia menționează că în urma controalelor efectuate la brutării a constatat că este încălcată toleranța admisă, în acest caz confiscând pâinile și trimițând-le la societățile de binefacere. Singura soluție pentru rezolvarea problemei era considerată înființarea Cooperativei „Galați”. De asemenea, primarul ajunsese la o înțelegere cu manutanța militară pentru fabricarea pâinii necesare populației cu făină adusă de la Brăila în cazul în care brutarii ar fi intrat în grevă. Brutarii care intrau în grevă își pierdeau autorizațiile. Se hotărî ca Primăria să cumpere 10 saci de făină calitate a doua și să se fabrice pâine la instalațiile unei brutarii pentru a se stabili prețul exact pe care îl implica această operațiune.¹¹

Începând cu 18 decembrie 1926 se stabileau prețurile pentru pâine: pâinea de lux, franzela din făină extracție 18% și cornurile erau libere la preț; pâinea din făină calitate I cu extracție 38 % se stabilea la 11 lei kg sau 22 lei/2 kg; pâinea din făină neagră cu extracție 20% se stabilea la 8 lei kg sau 16 lei/2 kg. Nu se admitea toleranță de greutate. Brutăriile erau obligate să producă 50% pâine neagră, 35% pâine calitate I și 15% franzelă. Se aplicau pe fiecare pâine etichete cu greutatea pâinii și numele brutarului; serviciul sanitar trebuia să facă un control la toate brutăriile pentru a stabili dacă erau respectate normele de igienă.¹²

Începând cu data de 3 martie 1927 se ia o serie de măsuri pentru a se încuraja morăritul din zona Galați, iar pentru a reduce taxele pentru grâu și făină se decide ca de la 1 martie 1927 să se ia următoarele măsuri:

¹⁰ *Ibidem*, dos. 1/1926, f. 50.

¹¹ *Ibidem*, f. 65-69.

¹² *Ibidem*, f. 87.

- a) pentru grâul și secara pe care morile le-ar achiziționa din țară și le-ar aduce la Galați pentru procesarea acestora în făină nu se va mai percepe taxă de 0.50 bani ad valorem la intrare. Se menținea însă taxa pentru făină, tărâțe, irimic, urluială ce aduc morilor 0.50 bani ad valorem;
- b) pentru grâul și secara ce se vor aduce de comercianți pentru a fi mai apoi recomercializate se va percepe taxă de 0.50 bani ad valorem, chiar dacă ar fi pe adresa morilor;
- c) taxa de 0.15 bani pentru făina vândută în oraș de către mori va fi percepută de receptorii comunali;
- d) pentru făina sau produsele de măcinș exportate sau ieșite de pe raza orașului se va percepe taxă de 0,50 bani ad valorem de la morari, calculat la prețul franco Moara Galați;
- e) făina care intră în oraș pentru brutari sau comercianți se taxează cu 0,15 bani la kg, plus taxa de 0,50 bani ad valorem deoarece morile plătesc această taxă la exportul produselor măcinate;
- f) de la 20 August 1926 până la 1 Martie 1927, pentru Moara Steaua fusese suspendată încasarea taxei de 0.50 de bani ad valorem la grâul intrat în moară în baza ordinului no .22388 din 19 August 1926 deoarece fuseseră exportate 110 vagoane de făină fabricată din grâul care nu fusese taxat decât parțial. Morii i se impune plata a 30.000 de lei, care reprezintă veniturile aproximative care s-ar fi datorat primăriei din taxa de 0.50 bani ad valorem.¹³

Începând cu anul 1929 se instituie o comisie în baza art. 2 din legea pentru înfrânarea speculei ilicite din 17 Iunie 1923, iar la 6 ianuarie 1929 se decide prețul pâinii de la:

- a) pâinea franzelă din făină de lux, format baston, cu greutate de 1 kg - 13 lei, toleranța de 50 g la două ore după ce a fost scoasă din cuptor;
- b) pâinea din făină albă calitatea I, format rotund, de 2 kg - 20 lei, aceeași toleranță;
- c) pâine calitatea II, format rotund, 2 kg - 16 lei, aceeași toleranță;
- d) pâinea conținut 40% făină de secară, numai format baston, de jumătate de kg - 6 lei, fără toleranță.

Se prevede ca la prima abatere brutăria sa fie închisă pe termen limitat; în caz de recidivă, permanent. Este amânata pentru altă ședință chestiunea vânzării pâinii în căruțe.¹⁴

Una dintre principalele probleme pe anul 1933 a fost „chestiunea pâinii”, conform aprecierilor consilierului comunal M.I. Duca : „... pe lângă că se fabrică în condițiuni proaste, dar se vinde și scump și cu mari lipsuri la cântar, ...lipsurile fiind de 200-300 gr. la kg de pâine și ceea ce este mai trist constă în faptul că aceste nereguli se practică tocmai la brutăriile din centru”.¹⁵ Această chestiune relevă în primul rând o grijă a autorităților față

¹³ *Ibidem*, dos. 1/1927, f. 27-28.

¹⁴ *Ibidem*, dos. 1/1929, f. 3.

¹⁵ *Ibidem*, dos. 1/1933, f. 11.

de populație, care suferea precum întreaga țară vicisitudinile marii crize mondiale din acei ani. Deși primarul în funcție Christache Theodoru aprecia că „doar printr-o educație cetățenească corespunzătoare” se poate soluționa această problemă, discuțiile în consiliu au continuat pe parcursul anului 1933 dezvăluind o realitate socială mult mai crudă a orașului, cu intelectuali ce trăiau din salarii mizere, cu foarte mulți șomeri și cu o populație însemnată ce trăia cu mijloace cât se poate de restrânse, prețul pâinii în orașul-port fiind cu mult mai mare decât în orașe precum București, Brăila, Bârlad sau Chișinău.¹⁶ Pentru rezolvarea definitivă a acestei probleme se ia hotărârea înființării unei comisii speciale care să întocmească studii speciale în domeniul panificației legate de calitatea pâinii, costul de producere și prețurile maximale de vânzare cât și anumite norme legate de forma, greutatea și modul de vânzare cât mai corect, dar nu numai studii ci și controale pentru a verifica gradul de aplicabilitate și de respectare a normelor impuse de primărie:

a. *„Cu începere de la 1 iunie pâinea se va fabrica numai din făină de grâu, extracție 63% conform jurnalului Consiliului de Miniștri Nr. 1181 din 14 Noiembrie 1932*

b. *Vânzarea pâinei să se facă cu cântarul.*

c. *Formatul să fie atât baston cât și rotund*

d. *Greutatea de maximum 2 kg și minimum 1 kg.*

e. *Prețul va fi următorul:*

- *Pâinea din făină de pâine de extracție 63% format baston se va vinde cu Lei: 9 Kg*

- *Pâinea din făină de pâine aceiași extracție format rotund, se va vinde cu Lei: 8 Kg*

- *Pâinea din făină de pâine extracție 63% amestecată cu făină de secară sau cartofi în proporție de 25% format rotund se va vinde cu Lei 6.50 Kg”¹⁷*

Aceste prevederi sunt menținute lună de lună, ba mai mult în anul 1936 sunt completate; atunci este elaborat și aprobat de către consiliul comunal chiar un regulament mult mai vast și mult mai concis decât vechile prevederi. Observăm acum că ceea ce părea la începutul anului 1933 o simplă problemă sau poate o simplă constatare a unuia dintre consilieri cu privire la comercializarea pâinii capătă o mare amploare dar și o mare atenție din partea autorităților indiferent de numele primarului sau de culoarea politică a consilierilor. În această problemă se urmărea, conform prevederilor din 1936 pe lângă normele de fabricație sau prețurile maximale, reducerea speculei, respectarea normelor de igienă, modul de comercializare, contravențiile etc, dar și mai important este faptul că încep să se reglementeze modurile de funcționare și obținere a autorizației. Astfel,

¹⁶ *Ibidem*, f. 85.

¹⁷ *Ibidem*, f. 85.

regulamentul emis de Primăria Municipiului Galați era valabil doar în acest județ fiind format din VI capitole:

„Art. 1. Nimeni nu poate întreprinde fabricațiunea produselor de Brutărie, franzelărie, covrigărie și plăcintărie fără a avea autorizația oficială eliberată de primăria municipiului Galați și fără a îndeplini următoarele condițiuni:

a. A avea ca proprietar sau chiriaș un local propriu, în condițiunile prevăzute la articolul 5 din acest regulament, constatat de o comisiune compusă dintr-un membru al administrației comunale, medicul comunal și inginerul sau arhitectul comunei.

b. A prezenta brevetul corporației respective, doveditor că cel ce voiește a întreprinde această fabricațiune sau dirigintele corespunzător al întreprinderii are cunoștințele profesionale necesare.

c. A prezenta certificatul camerei de comerț constatând că și-a înregistrat firma.

Îndeplinite aceste condițiuni, primarul va elibera autorizația necesară pentru exercițiul acestei meserii.

Art. 2. Fabricanții produselor de brutărie și franzelărie nu vor putea înceta industria lor decât după 15 zile de la data în care vor fi anunțat administrației comunale hotărârea lor de a se retrage din comerț.

Art. 3. În caz de încetare din viață a fabricantului și moștenitorii săi vor intenționa să continue comerțul autorului lor, sunt datori a justifica în modul arătat la art. 1 că moștenitorul ori conducătorul întreprinderii întrunește condițiile cerute.”¹⁸

Tot în regulament mai sunt prevăzute în Capitolul II norme de construcție a localului de desfășurare a acestei activități, precum și anumite condiții specifice pe care fiecare încăpere trebuie să le îndeplinească:

„Art. 5. Localul destinat fabricațiunii produselor de brutărie, franzelărie, covrigărie, plăcintărie se va construi după un anumit plan aprobat de primărie având cel puțin următoarele instalațiuni: Cuptor, Atelier de frământat, Depozit de făină, Camera lucrătorilor, Camera de vânzare, Latrină, care vor trebui să îndeplinească condițiunile următoare:

a. Cuptorul se va construi conform indicațiunilor cerute pentru a produce temperatura necesară, iar hornul va fi cu trei metri mai înalt decât acoperișurile locuințelor vecine sau ale caselor situate la cel puțin 10 metri de localul brutăriei.

b. Atelierul de frământat va fi destul de spațios și prevăzut cu ventilatoarele necesare, pereții și plafonul vor fi cimentuite și

---

¹⁸ Ibidem, dos. 181/1936, f. 6.

vopsite iar pardoseala va fi din material impermeabil bine netezit și fără gropi.

c. Depozitul de făină va fi bine ventilat și uscat având pardoseala din material impermeabil.

d. Camera lucrătorilor va fi bine ventilată și uscată având o suprafață de cel puțin 20 m.p.. În tot cazul mărimea ei va fi în raport cu numărul lucrătorilor ce are de adăpostit.

e. Camera de vânzare, prăvălia va fi prevăzută cu rafturile necesare pentru păstrarea igienică a pâinei, având ușile cu rețele de bârână și cu un cântar cu brațe, bine condiționat conform cerințelor legii și regulamentelor.

f. Latrina va fi în condițiuni cerute de regulamentul de construcțiune.

g. Toate camerele localului vor fi aprovizionate cu scuiători metalice sau de porțelan, ca soluție anti-septică și dezinfectate în mod regalat.

h. Localul va fi depărtat de grajduri, de latrine, de gurile de canal cu cel puțin 5 metri.

i. Va poseda instalațiuni complete de apă în toate camerele, cu robinete, jgheaburi și lavabouri. Apa de fântână sau apa nefiltrată este absolut interzisă la fabricațiune.

j. Iluminatul va fi numai electric, fiind absolut interzise alte sisteme.

k. Pentru brutăriile, franzelăriile, plăcintăriile și covrigăriile existente, numărul încăperilor se reduce la trei și anume: o cameră pentru lucrători, o cameră pentru frământat și una pentru cupor, depozitul de făină și vânzare, plus latrina.

l. Înălțimea hornului arătat la lit. a este obligator și la brutăriile, franzelăriile, covrigăriile și plăcintăriile existente.

Art. 6. Întreg localul va fi întreținut în perfectă stare de curățenie, în special pereții și pardoseala atelierului de frământat vor fi spălați și în permanentă curățenie, trebuind a fi bine întreținuți fără a prezenta crăpături sau găuri.

Art. 7. Nu este permis ca localul de brutărie, franzelărie, covrigărie și plăcintărie să servească de dormitoare; lucrătorii ocupați cu fabricarea pâinei vor locui și dormi în anume dormitoare arătate la lit. b. art. 5.

Art. 8. Nu este permis ca în localurile destinate pentru fabricarea pâinei, depozitarea materialului (făină și alte locuri necesare la fabricarea pâinei) să se țină rufe, vestminte, încălțăminte, obiecte de așternut și în general orice materii și obiecte străine.

Art. 9. Se vor ține în perfectă curățenie toate uneltele, aparatele și vasele oare servesc la fabricarea pâinei, la cântărit sau transportarea ei. Lucrătorii ocupați cu fabricarea pâinei vor fi curați.

Art. 10. Lucrătorii vor lucra în bluze și bonete pe cap, fiind cu totul oprit de a lucra despoiați. Ei se vor spăla pe mâini ori de câte ori încep lucrul și de 2 ori pe săptămână vor lua o baie de curățenie.

Este interzis lucrătorilor de a mânca în atelierul de frământat, în camera de depozit sau de a-și face toaleta. Patronul brutăriei este responsabil de neexecutarea acestor dispozițiuni.

Art. 11. Angajarea lucrătorilor se va face numai după ce vor fi mai întâi examinați și găsiți sănătoși de medicul comunal respectiv, care va elibera pentru aceasta, în mod formal, cuvenitul certificat. Acest serviciu se va face gratuit de către medic. Patronul brutăriei este responsabil de neexecutarea acestor dispozițiuni urmând a suporta amenda specificată în regulamentul de față.

Art. 12. Antrepozitele, garajele și depozitele de făină vor trebui să aibă compartimente speciale desăvârșit de curate, aerisite, și la o depărtare de cel puțin 15 metri de grajduri, latrine sau depozite de alte materiale cari ar putea să împrumute mirosuri particulare făinei depozitate.

Art. 13. Medicii comunali vor vizita, în mod obligatoriu, cel puțin o dată pe lună brutăriile și depozitele de făină de orice natură din circumscripția lor și vor supraveghea starea igienică a localului și materialul de fabricațiune. Vor examina pe lucrătorii brutari, iar cei atinși de vreo boală contagioasă vor fi imediat excluși de la lucru până la însănătoșire. Reprimirea lor se va face numai după un nou examen și aviz al medicului comunal, care va face tot acest serviciu în mod gratuit; vor supraveghea de asemenea dacă celelalte condițiuni de igienă ale acestui regulament sunt respectate.

Rezultatul acestor inspecțiuni îl vor consemna obligatoriu și în mod regulat, în registrul prevăzut la Art. 19 din acest regulament, iar pentru abateri sau nereguli contractate vor raporta cazul administrației comunale. Patronul brutăriei este răspunzător în cazul că va primi la lucru pe lucrătorii respinși din cauză de boală, fără a fi avut avizul prealabil al medicului.¹⁹

Art. 21 prevedea că orice abateri sau contravențiuni de la dispozițiile regulamentului se vor constata de organele menționate prin Art. 18, pentru încălcarea legii precum și pentru a se evita neajunsurile ce ar putea decurge pentru consumatori din faptul procurării unei făini de proastă calitate:

„Aceștia sunt datori a face cercetările și constatările necesare ori de câte ori li se va cere, ori din proprie inițiativă; vor verifica calitatea și greutatea pâinei, calitatea făinei în orice loc s-ar găsi, fie în garaje, depozite sau magazii de făină sau mori, prăvălii,

¹⁹ Ibidem, dos. 181/1936, f. 7-8.

cârciumi, restaurante, gherete, căruțe, coșuri. Despre cele constatate vor întocmi procese verbale în condițiunile legii în contra contravenienților și vor confisca pâinea de proastă calitate, necoaptă sau cu lipsă la kg sau făina care n-ar îndeplini condițiunea acestui regulament. Procesele verbale dresate în conformitate cu prezentul regulament se vor înainta de îndată administrației comunale, care îi va trimite pe contravenienți judecătoriei de ocol. Administrația comunală va putea pe lângă aceasta să ia măsurile provizorii autorizate de legile și regulamentele sanitare și comunale, pentru a împiedeca continuarea contravențiilor”.

La Art. 23 al Regulamentului sunt prevăzute amenzi de natură contravențională, cu sume cuprinse între 5 și 10 ori taxa legal datorată. În afară de plata acestei taxe, pentru contravențiunile flagrante agentul constator poate chiar încasa amenda în cazul în care contravenientul recunoaște faptul, convenind să plătească jumătate din minimul amenzii prevăzut mai sus pentru contravențiunea săvârșită, eliberându-i-se cuvenita chitanță. Când însă acesta nu-și recunoaște vina, agentul va constata faptul prin proces verbal și-l va înainta judecătoriei competente prin intermediul Administrației comunale. Amenzile și cheltuielile se vor încasa potrivit legii de urmărire a veniturilor statului, în folosul primăriei Municipiului Galați. Tot Art. 23 spunea că orice brutării, franzelării, covrigării sau plăcintării deschise fără autorizația formală a Primăriei erau închise îndată de administrația comunală fără vreo somație sau judecată. În privința brutăriilor, franzelăriilor și plăcintăriilor existente la punerea în aplicare a acestui regulament se conformau dispozițiilor unui articol următor.

Vedem astfel, în comparație cu primele reglementări sumare din anul 1933, cum autoritățile locale au pus un accent tot mai mare reglementând fiecare ramură implicată în procesul de fabricație al pâinii, ceea ce ne îndreptățește să credem că prin aceste demersuri absolut normale în ziua de azi autoritățile locale gălățene au încercat să ducă brutăriile locale la standarde cât mai ridicate din toate punctele de vedere pentru ca produsul lor finit să fie de o calitate superioară respectând normele igienico-sanitare și să ajungă pe masa fiecărui locuitor la un preț corect perioadei respective. Putem afirma cu tărie urmărind cu atenție o parte a acestui regulament că toate aceste reglementări, că normele impuse de către autorități reprezentau un pas important spre modernitate, impulsivând aceste centre de producție alimentară să treacă de la un mod de funcționare rudimentar la un mod superior bazat pe standarde moderne. Deși bugetul Primăriei nu a permis în toți acei ani mari realizări sau grandioase construcții, această chestiune a pâinii reprezintă poate cea mai mare realizare. Poate importanța ei nu este atât de vizibilă în prezent sau poate nu a fost atât de vizibilă nici în acei ani, dar judecând prioritatea acestui aliment de bază ce a stat pe masa fiecărui locuitor în fiecare zi,

aceste demersuri au schimbat în mod radical procesul de producție și calitatea.

În mod clar nu toți producătorii au respectat aceste norme, au fost și sancționați, de exemplu: Brutăria Alex Miron din Str. Grădina Veche No. 28. la un control din anul 1936 avea pâine de calitate a II-a cu o greutate în minus cu circa 100 de gr. Această pâine a fost confiscată și trimisă la spitalul de Tuberculoși din Str. Beldiman. Tot în anul 1936 la Brutăria lui Gheorghe Faurachis din calea Prutului No. 68, avându-l ca vânzător pe un anume Dumitru Furnică, pâinea de calitate a II-a avea o lipsă la cântar tot de 100 de gr.²⁰

În anul 1937 se reiau discuțiile legate de această chestiune, noile teme abordate fiind în continuare specula, falsificarea făinii prin diferite procedee chimice și prețul făinii. După toți anii în care s-a discutat vânzarea pâinii cu cântarul vedem că și acum aceasta reprezintă o temă de discuție, cu toate normele impuse și cu toate controalele furtul la gramajul pâinii reprezentând o realitate dură cu care se confrunta societatea gălățeană în acei ani. Toată această chestiune a pâinii, deși părea la început o inițiativă minoră care nu prevedea o asemenea amploare, mai ales că la început autoritățile nu au acordat o prea mare atenție, a căpătat în decursul perioadei studiate o amploare semnificativă, reglementând fiecare sector din întregul proces de fabricare și comercializare. La una din sesizările din anul 1933 privind chiar lipsurile la cântar ale pâinii, Christache Theodoru, primarul în funcție, a replicat că: „*această chestiune nu se poate rezolva decât printr-o educație corectă cetățenească*”. Dar această problemă a evoluat într-un război între cetățenii care aveau nevoie de principalul lor aliment și brutarii care îl preparau, toate aceste disensiuni conducând la greve și ieșiri în stradă. În acel moment consilierii comunali decid că acest război durează de prea mult timp și propun luarea celor mai severe măsuri, nu atât de impunere a altor norme cât mai mult de control, iar vânzarea să se facă fără nici o toleranță la gramaj.²¹ Dar atunci când lucrurile păreau stinse apare în ziarul *Vocea* în data de 4 iulie 1937 un articol semnat de D-l avocat I.E. Vasiliu, care era și consilier comunal, prin care acuza administrația comunală de înțelegere vinovată cu brutarii. În apărarea sa el menționează că a primit o serie de scrisori în care erau trecuți așa-ziii brutari jefuitori. Un exemplu dat era brutarul Ploll din Str. Grădina Veche, care fabrica pâine de calitate a II-a în greutate de numai 1200 de gr. Astfel, consilierul admite că poate fi acuzat și deferit justiției pentru calomnie, dar dacă i s-ar fi cerut s-ar fi putut apăra făcând dovada clară a persoanelor care au luat bani de la brutari pentru a fi tolerați.

În anul 1939 găsim o serie de reglementări legate de această chestiune; ele cuprind nu doar pâinea, ci și carnea, sarea sau petrolul lampant:

---

²⁰ *Ibidem*, dos. 182/1936, f. 12.

²¹ *Ibidem*, dos.1 /1937, f. 18.

- „1/. Făina
 a/. Făină albă extra lux, extracție 10-12%, cu prețul de lei 9,25 până la 9,50 Kgr.
 b/. Făină albă Cal. I-a, extracție 30% cu prețul de lei 8,25 Kgr.
 2/ Pâinea
 a/. Pâinea albă Cal. I-a, extracție 10-12%, format baston în greutate de 800 gr. rece, cu lei 8» fără nici o toleranță.
 b/. Pâinea Cal. II-a, extracție 30%, format rotund, în greutate de 1,600 Kgr. rece cu lei 13. Aceasta fără nici o toleranță.”²²

În anul 1942, în plin război mondial, orașul începe să sufere din punctul de vedere al alimentării. În cadrul chestiunii pâinii deja erau date uitării toate normele impuse până atunci, acum marile probleme erau legate de aprovizionarea cu făină. Aproape că nu mai conta respectarea tuturor normelor, important era ca brutăriile să producă pâine și populația civilă să nu ducă lipsa acestui aliment. Inspectorul General Administrativ reclama pâinea de proastă calitate ce se vindea în Galați precum și cantitatea „ridicolă” a chiflelor. În cele din urmă se hotărăște oprirea producerii chiflelor, dar producerea pâinii nici nu se aduce în discuție. Totuși caracterul antisemit al politici interne impuse de Ion Antonescu își arată atunci fața, când într-una din zile nu s-a produs pâine iar vina a căzut pe moara „Isbânda” care aproviziona atunci cu făină o mare parte din brutăriile orașului și care era proprietatea unui evreu. Atunci se încep demersurile trecerii morii în proprietatea unui român, deoarece conform curentului epocii dictat de Berlin evreii erau responsabili pentru tot ce mergea rău în societate.²³

BIBLIOGRAFIE

- Serviciul Județean Galați al Arhivelor Naționale [SJGLAN], fond *Primăria orașului Galați*
 Djuvara, Neagu (2011). *Există o istorie adevărată?*. București: Humanitas.
 Lazarovici, Grigore & Stanciu, Ștefan (2002). *Galații. Istorie și Contemporaneitate*. Galați: Editura Alma.
 Millon-Delsol, Chantal (2002). *Ideile politice ale secolului XX*. Iași: Polirom.
 Schifirneț, Constantin (2013). *Românii cum au fost și cum sunt*. București: Tritonic.

²² *Ibidem*, dos. 7 /1939, f. 37.

²³ *Ibidem*, dos. 1 /1942, f. 8.

PROPAGANDA COMUNISTĂ ȘI TEATRUL DE PĂPUȘI

Communist Propaganda and Marionette Theatre

Abstract: *The paper aims to highlight the Communist-era intention of promoting theatre among the population. In this regard, a children's theatre was desirable, and well done for that, in order to promote the emergence of the Communist man. Ever since its first year of publication, "Theatre" Magazine showed the necessity for a children's theatre. In No. 4 of the 1956 issue, a letter from a child is presented to the public. In it, the child states his wish to have their own theatre performances (he speaks for all his kind), at appropriate hours and with accessible subjects. A particular importance will be given to the topics of children's theatre. Also interesting are the main lessons that the audience was to learn. The role of this paper is to see the impact that Communist propaganda had on the population and how theater acted as an instrument.*

Keywords: *Theatre Magazine, shows, cultural promotion, periodicals*

***

Încă din 1945 începe să se manifeste dorința autorităților de a instituționaliza teatrul de păpuși. Se dorește o entitate care să facă și spectacole pentru copii, prin intermediul cărora aceștia să cunoască literatura dramatică. Teatrul de păpuși devine un mod accesibil de a transmite ideologia comunistă, spectacolele realizate reflectând moravuri sănătoase și noua societate creată.

Suficient de expresivă în acest sens este piesa *Pietrele dintre haturi* de Mircea Sîntimbreanu. În cadrul acesteia, Partidul Comunist apare ca un salvator care a scăpat oamenii muncii de asupritorii chiaburi. Datorită realizărilor partidului, oamenii și-ar da viața pentru el, acesta fiind șansa ca copii lor să trăiască într-o lume mai bună. Piesa prezintă viața unei posibile familii (deoarece răutatea asupritorului va împiedica acest lucru), distrusă

---

*MA, "Lucian Blaga" University, Sibiu, Romania; e-mail: andreeaioanabirzescu@gmail.com

Date submitted: June 12th 2017

Revised version submitted: August 9th 2017

Accepted: August 11th 2017

de către moșier. Primul care va cunoaște mânia acestuia va fi un țăran sergent (George Nicoară), care, venind în sat ca să apere moșia, este ucis deoarece nu dorește să asculte ordinele de a omorî alți țărani. Cel de-al doilea personaj este o femeie, fata de care s-a îndrăgostit sergentul și cu care urma să se însoare (Florica Matei). Aceasta va avea un copil (Ion) care va cădea și el pradă răutății moșierului, ordonând moartea sa. Este acuzat că i-a ajutat pe bolșevici să fugă. Ion scapă datorită „*armatei sovietice eliberatoare*”, dar mama sa îl va crede mort. În cele din urmă și aceasta va fi ucisă de către moșierul care pune mine pe câmp pentru țăranii care vroiau să îi ia moșia. Sfârșitul ei este tragic, moare în brațele fiului ei care se întorsese în sat. Boierul este prezentat ca un personaj perfid care încearcă să îl corupă pe Ion, îi oferă o poziție socială și zestre. Bineînțeles că Ion refuză, îi repetă că pământul este al celor ce îl muncesc, iar sfârșitul piesei îl prezintă ca un activist de partid care se întoarce bătrân în sat să le vorbească oamenilor. Toată această poveste pornește de la doi copii care cercetează cele trei morminte și care le sfârșitul operei își exprimă bucuria că cel care le spune povestea este chiar Ion Matei, sărindu-i bucuroși de gât.¹

De-a lungul timpului teatrul de păpuși a suferit numeroase transformări, de la teatrul de păpuși ambulant până la primele încercări de instituționalizare². Conform lui Szilágyi Dezső, „spectacolul de păpuși, prin

¹ Sîntimbreanu 1961: 81-93.

² În acest sens, voi realiza o scurtă prezentare a evoluției teatrului de păpuși, conform *Dictionarul teatrului de animație, păpuși și marionete din România*. Printre primele încercări de realizare a unui teatru de sine stătător amintim: Trupa lui Adela Farkas Mayerbuchler (1923), Teatrul familiei Șesan (20 mai 1929 - Valerian Șesan a fost reprezentantul României la Praga, la Congresul de înființare UNIMA), Teatrul de Marionete al lui Theodor Nastasi (1928-1935), Teatrul de Păpuși din București (compania Păcălici, 1935-1937), Teatrul de Marionete din București (1939-1944), Compania lui Al. Ferrat Pinocchio (1931? - 1949), Teatrul Țândărică (1945 - devine teatru de stat în 1949), Glüchwurmchen Sibiu (1946, este un teatru al sindicatelor, nu unul particular), Vörös Fecske (Rândunica roșie, 1947 - 1949, din Târgu-Mureș), Trupa de păpușari Țândărică din Sibiu (1947-1949), Teatrul de Păpuși Păcală/ Mateiaș Gâscarul (Ludas Mátyi Bábsinház din Cluj, în mai 1948), Teatrul de păpuși Licurici din Sibiu (întemeiat în 1 ianuarie 1949), Teatrul de Păpuși din Timișoara (întemeiat în 30 aprilie 1949. În 1954 devine instituție independentă), Echipa de păpușari de la Craiova (1948-1949), Teatrul de Păpuși din Brașov (întemeiat în 1949/Teatrul de Păpuși Motănel), Teatrul de Păpuși din Iași (întemeiat în 1949), Teatrul de Păpuși în limba idiș de la Iași (Secție a Teatrului idiș, funcționează din 1949 până în 1955/1956.), Trupa de păpușari de la Brăila (1949- 1951), Teatrul de Păpuși din Târgu-Mureș (întemeiat în 1949/Rândunica roșie), Teatrul de Păpuși de la Craiova (1949-1951), Teatrul Țândărică - Secția Păpuși (întemeiată în 1949 de către Renée Silviu), Teatrul de Păpuși din Cluj (31 martie 1949), Teatrul Așchiuță din Pitești (1949), Teatrul Maghiar de Păpuși din Oradea (1950), Teatrul Prichindel (1950? - 1953; din 1953 a fuzionat cu Teatrul Țândărică), Teatrul lui Mihai Georgescu, Teatrul de Păpuși din Reșița (1951-1956?), Teatrul de Păpuși Vasilache din Petroșani, Secție a Teatrului Valea Jiului (1953-1961), Teatrul de

modalitatea sa simbolică de reprezentare, îl face pe spectator să creadă că universul teatral devine de fapt un al doilea plan de existență, în care păpușile devin ființe independente, cu legi proprii, dar cu toate acestea își păstrează rădăcinile în domeniul omenesc pe care îl reflectă”³.

În septembrie 1945 se realizează actul constitutiv pentru înființarea Teatrului de Păpuși. Spectacolele de marionete vor avea de acum un nou statut, fiind un gen relativ nou în țară. În *Statutul* pentru înființarea teatrului sunt cuprinși membrii, comitetul de conducere și sarcinile acestuia, rolul adunărilor generale, membrii și modalitatea de convocare a acestora, rolul adunării extraordinare, drepturile și obligațiile cenzorilor, precum și obținerea veniturilor. Decretul nr. 168/1948 pentru modificarea art. 73, alin. 1 din Legea Nr. 265 din 18 Iulie 1947 stabilește: „În aceleași condițiuni în care funcționează Teatrul Național din București vor funcționa și Teatrele Naționale din Iași, Cluj, Craiova, Teatrul Maghiar, de Stat de Drama și Opera din Cluj, Teatrul Secuiesc, din Tg. Mureș, și Teatrul în Limba idis, Ykuf, din București”⁴.

La nivel internațional va lua naștere l'Union Internationale des Marionnettistes sau UNIMA. Ideea unei astfel de asociații apare prima dată în 1928 în urma cele de-a editii a expoziției de marionete și va fi reluată în mai 1929 în Praga, la cel de-al cincilea congres al păpușarilor cehi. Datorită tensiunilor internaționale, UNIMA nu va fi foarte activă până în 1957. După 1980 UNIMA își va muta sediul în Franța la Charleville-Mézières, unde se găsește și în prezent. Enciclopedia *Mundial del Arte de la Marioneta* (WEPA) este cea mai importantă publicație realizată de colaboratorii UNIMA, acest proiect fiind propus încă din anii '70.⁵

Résie Pouyane și Hélène Muller în *Nos marionnettes* (Marionetele noastre) spun că „o marionetă nu există. Nu este decât o păpușă din cârpă

Marionete din Arad (întemeiat în 1951), Teatrul de Păpuși din Brăila (s-a numit o vreme Cravata roșie. S-a întemeiat oficial în 1951, ca secție a Teatrului Dramatic, dar el funcționa de fapt din 1949), Teatrul de Păpuși Licurici din Bacău (înființat în 1951), Teatrul de Păpuși Prichindel din Alba Iulia (înființat în 1952), Teatrul de Păpuși din Galați (înființat în 1952), Teatrul de Păpuși Cravata roșie din Botoșani (ulterior Vasilache, înființat în 1953 de Max Weber), Teatrul de Păpuși al Armatei (menționat între 1953-1956), Teatrul de Păpuși Vasilache din București (1953-1955), Teatrul de Păpuși din Oradea, secția română (1955), Teatrul de Păpuși din Constanța (1956), Teatrul de Păpuși din Baia Mare (1956), Teatrul de Păpuși din Tg. Mureș secția română (1963), Teatrul de Păpuși din Turda - (până în 1975). După 1990: Teatrul pentru Copii și Tineret Constanța (fost Teatru de Păpuși Constanța), Teatrul de Păpuși Gulliver din Galați (fost Teatrul de Păpuși Galați), Teatrul pentru Copii și Tineret din Târgoviște, Teatrul de Păpuși din Râmnicu-Vâlcea, Teatrul de Păpuși din Giurgiu, Teatrul Maghiar de Păpuși din Satu-Mare, Teatrul Maghiar de Păpuși din Sfântu-Gheorghe, Teatrul Maghiar de Păpuși din Timișoara (secție a Teatrului Maghiar de Stat, Csikz Gergely). Pepino 2013: 11-19.

³ Szilágyi 1966:35, apud Bălăiță 2007:45-46.

⁴ [http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-168%20-1948-\(35199\)-\(1\).html](http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-168%20-1948-(35199)-(1).html) (07.06.2017)

⁵ <https://www.unima.org/es/unima/historia/> (12.04.2017)

sau carton. Dar dacă tu o faci să se miște, să vorbească, atunci ea prinde viață. Ea este și nu este. Ea zice ceea ce tu nu poți să zici mereu, ea face ceea ce tu nu poți face întotdeauna. Cu marionetele, tu provoci râsul sau teama”⁶. Aurelian Bălăiță ne prezintă sistemele de mânuire în funcție de modul de construire și manevrare al acestora. Astfel, el ne vorbește despre următoarele tipuri:

1. Măști și Măști-Costum
2. Păpuși, în cadrul cărora enumerăm: Păpuși pe mână (pe degete, sau *bi-ba-bo*), Păpuși tip Wayang (sau păpuși cu ghenă), Păpuși tip Bunraku, Statuete și obiecte, Păpuși cu mimică, Marote, Păpuși compuse, Siluete pentru teatrul de umbre.
3. Marionete, care se împart în: Marionete cu tijă, Marionete cu tijă și fire, Marionete *a la planchette*, Marionete cu fire (lungi sau scurte și cruce), Marionete pe apă.
4. Himere⁷.

Revista *Teatru* aduce noi informații despre rolul păpușilor, despre cum trebuie să fie confecționate⁸ și despre care sunt calitățile unui mânăuitor:

„Una dintre problemele pe care le are de rezolvat artistul mânăuitor este aceea a creării unei noi realități sonore, propice lumii personajelor-păpuși și ambientului lor. Un bun păpușar petrece multă vreme întrebându-se cum s-ar manifesta sonor personajul pe care-l are de însuflețit prin creatura din mâinile lui... Păpușa nu creează iluzia că vorbește decât dacă se animă în acest timp. O frază mai lungă va cere o suită mai lungă și diversificată de mișcări. Un text prea întins poate conduce la epuizarea posibilităților de mișcare a păpușii, repetarea acestor mișcări putând atrage monotonia. Trebuie evitată, fără îndoială, copiarea teatrului dramatic, transpunerea lui în teatrul de păpuși. Păpușile, prin mișcarea lor, altele sau executate altfel decât în teatrul de dramă, trebuie să sugereze vorbirea, printr-o expresivitate gestuală specifică. Practic, pentru fiecare personaj se creează un limbaj propriu și complex de comunicare. Desigur că aceste aspecte sunt influențate decisiv de tipul de păpuși și de sistemul de animare”⁹.

Schimbările de experiență sunt recomandate pentru îmbogățirea repertoriului. De asemenea întâlnim într-un articolul din Revista *Teatru* nr.9/1962 un îndemn, despre cum trebuie să fie tratați noii scriitori chiar

⁶<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k480559od/f4.image.r=THEATRE%20DE%20MARIONNETTE> (12.04.2017)

⁷ Bălăiță 2007: 9-10.

⁸ „Confecționată din lemn, cârpă sau carton presat, cu un corp alcătuit din cămașă și costum, fără picioare, păpușa se mișcă totuși pe o podea imaginată, într-o lume de decoruri și recuzită, din aceleași materiale — elemente scenice create la scara ei, sau la o voită lipsă de proporție”. (Renée 1956: 39)

⁹ Bălăiță 2007: 37-38.

dacă piesa nu este tocmai bună. Acest comportament are rolul de a preveni descurajarea tinerilor scriitori dramatici. Unele piese sunt însoțite de indicații despre cum trebuie să fie realizate păpușile, ce caracteristici trebuie să exprime, din ce pot fi realizate¹⁰. Pentru decor, regizorul poate folosi alternativele date (se găsesc ilustrații care arată posibile decoruri).

În nr. 4/1956 al revistei *Teatru* ni se face cunoscută scrisoarea unui copil către directorul teatrului, scrisoare care exprimă dorința de realizare a unui teatru pentru această categorie de vârstă. Copilul dorește un teatru la care să poată merge la ore accesibile celor mici:

„Eu, nene director, iubesc foarte mult teatrul, dar, cum sînt mic, mama și tata nu mă iau cu ei seara la spectacole....Dar despre alta voiam să vă scriu pe foaia mea de caiet... Eu am mai vorbit și cu alți copii, din alte orașe ale țării, și iaca ce-am aflat: se mai joacă pe ici pe colo piese pentru copii, dar cum? La Iași s-a jucat multă vreme piesa Harap Alb. E o poveste strașnică pentru noi... Am citit-o în carte. Dar la teatru, mi-a povestit tata că începe la 7 și se termină după 12... Nu, noi vrem spectacole la ore potrivite și mai vrem, dacă se poate, un teatru al nostru, al copiilor.”¹¹

În ceea ce privește frecvența temelor, un prim lucru de menționat este împletirea realului cu fantasticul. Apariția personajelor din basme în cadrul pieselor ne este redată ca un factor important în schimbarea comportamentului la copii, aceștia dându-și seama la sfârșitul operei de responsabilitățile pe care le au în cadrul familiei.¹² Copii sunt prezentați ca fiind foarte curioși, vrând să își cunoască istoria și mediul înconjurător.¹³ Scriitori trebuiau să promoveze valori ca bunătatea, curajul, optimismul, dorința de a ajuta. Operele care se axează pe cum trebuie să se comporte copii ne prezintă în general modele negative. Întâlnim copii răsfățați, copii care nu protejează mediul înconjurător, care nu își respectă îndatoririle sau promisiunile date, copii care nu învață sau care se comportă urât cu cei din jurul lor. Toate poveștile au un scop moralizator, copii trebuie să învețe din greșelile prezentate și să se comporte ca niște modele. Alături de cele enumerate, o piesă interesantă este *Coautorii* de Mircea Sîntimbreanu și

¹⁰ „OMUL-BALON e un tip ridicol, chel și burtos, care se umblă și la figurat, și la propriu, lăudându-se că va vorbi hotărât cu șeful său, dar e de-ajuns să-i audă vocea ca să se dezumfle. Păpușa trebuie confecționată din material plastic (ca și vaca din „Școala nouă”)... Apoi facem cunoștință cu VASILICĂ, băiat bun la treabă, dar căruia prea-i fug ochii după fete. Gâtul păpușii va fi făcut dintr-un arc, sau din elastic. Păpușa trebuie să aibă ochii mobili, care „să-i iasă din cap”; astfel va fi mai expresivă” (Massim 1964: 46)

¹¹ Popovici 1956: 91-92.

¹² „Radu: Covorul nu are cine să-l mai bată... Da' de-acum o să bat eu covorul din sufragerie.../ Cristina: Și eu o să lustruiesc ghetetele bunicului!..”. Această discuție din piesa *Zboară, Zboară* (Popovici 1970: 29) este redată la finalul piesei, fiind învățătura pe care copii o deprind la finalul aventurii.

¹³ Rădulescu 1970: 5

Octavian Pancu-Iași, care ne prezintă povestea unor copii care își doresc atât de mult ca fabrica „fruntașă” să prospere și în același timp să primească aparatură pentru laboratorul de chimie, încât vor face tot ce le sta în putință pentru a-l ajuta pe unul dintre lucrători. Aceștia îl vor ajuta pe fiul lui la matematică, pentru a-i putea oferi liniștea de care are nevoie pentru a termina invenția. La sfârșitul piesei copiilor le este recunoscut ajutorul.¹⁴

Tot în cadrul acestor piese întâlnim și imaginea chiaburului, care este înfățișat ca un om rău, care dorește să împovăreze țăranii. Imaginea lui este aceea a unui om gras, bine îmbrăcat, cu puțin păr și mustață, cu nasul mare, iar mâinile sunt atât de lungi încât ajung aproape la picioare.¹⁵ Este scoasă în evidență solidaritatea față de restul comunității, personajul principal ajutând pe toată lumea să scape de datorie, ca să poată trăi liniștiți. Cei care au înțeles rolul oamenilor comuniști au datoria de a-i învăța și pe ceilalți, arătându-le unde greșesc. O astfel de opera este *Suferințele Haralambinei* de Valentin Silvestru, care prezintă un paznic de la o gospodărie agricolă colectivă (care își realizează sarcinile mecanic, fără a înțelege care este rolul său), animalele din grija sa și o colectivistă harnică, plină de compasiune pentru animale. Acțiunea are în rolul principal o purcică, care lăsată în grija lui suferă de foame. Aceasta se hotărăște să fugă cu ajutorul unei curci, care interpretează rolul unei persoane inimoase, a unei bune prietene. În drumul ei întâlnește alte animale, care prin comportamentul lor amintesc de tipurile de oameni (un bivoli extrem de leneș sau o capră care crede că știe tot, precum și o vacă care este primitoare și dornică să o ajute). Colectivista își dă imediat seama de ce a fugit purcica, iar împreună cu aceasta și cu câinele paznicului (care a fost trimis între timp să o aducă înapoi) se duc să îi explice cum trebuie să o hrănească, iar dacă nu respectă instrucțiunile va povesti „în adunare să știe toată lumea, cum ai năpăstuit biata purcică”¹⁶. Piesa scoate în evidență importanța unei îngrijiri corecte a animalelor. Modul în care sunt realizate piesele creează o imagine favorabilă a partidului comunist.

Trecerea de la piesele clasice la cele care să reflecte realitatea contemporană este o idee tot mai frecventă¹⁷. În cartea *De ziua copilului* găsim dramatizări după operele clasice sau fabule, cum este piesa *Două mere... Două pere și „vizita” lui Caragiale*, în care copii folosesc fructele

¹⁴ Sîntimbreanu & Pancu-Iași 1967: 82-113.

¹⁵ Bădescu 1970: 58, ilustrația nobilului.

¹⁶ Silvestru 1964: 94-112.

¹⁷ „Sînt și eu pentru ca noua dramaturgie a teatrelor de păpuși să abordeze în primul rând subiecte din stricta contemporaneitate, care să reflecte direct, nemijlocit, torentul viu al evenimentelor realității. Fără îndoială că aceasta este calea cea mai bună, cea mai directă pentru educarea micilor noștri spectatori în spiritul moralei comuniste, al marilor idealuri progresiste ale epocii noastre, în spiritul colectivismului și al dragostei de muncă, al internaționalismului și al patriotismului socialist” (Mitu 1962: 64)

găsite în bucătărie pentru a juca piesa *Vizita* a lui I. L. Caragiale¹⁸. În același volum, în *Întîmplări scenice pe marginea unor cunoscute fabule. Plimbare în împărăția fabulei* (la pag. 95), Alecu Popovici prezintă o serie de fabule cu efect moralizator.

Alături de piesele de teatru găsim cântece patriotice și poezii. Foarte multe poezii elogiază reușitele partidului, viața mai bună pe care a dăruit-o muncitorilor. Orice eveniment era prielnic pentru a face o referire la prosperitatea țării. În acest sens menționăm o carte pentru Serbările Pionierești, în care găsim un poem pentru Ziua Femeii cu referire la bunăstarea țării:

...Să-mi vorbești de Hunedoara
De furnale noi,
De cum înflorește țara
Peste tot, la noi.
Este-n cartea asta, este
Și uzina ta
Peste care, ca-n poveste,
Stă de veghe-o stea.¹⁹

Teatrul de păpuși este văzut ca un instrument de culturalizare a maselor. Deși în studiul de față am prezentat teatrul de păpuși pentru copii, prin tematica pieselor și modul de interpretare el se adresa tuturor vârstelor. În perioada comunistă teatrul se axează pe teme favorabile sistemului, care îi elogiază reușitele și modelele comportamentale. Piesele care nu se încadrează acestor norme sunt respinse.

BIBLIOGRAFIE

- Bădescu, Dorina (1970). *Stăncioară cât o donicioară*, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București.
- Bălăiță, Aurelian (2007). *Incursiune în teatrul de animație*, Editura ARTES, Iași.
- Botez, Demostene (1961). „De ziua femeii”, *Pentru serbările pionierești*, Editura Tineretului, București.
- Massim, Nicolae (1964). „Indicații de regie”, *Teatrul de păpuși*, Editura pentru Literatură, București.
- Mitu, Al. (1962). „Teatrul și contemporaneitatea, O artă majoră: Teatrul de păpuși”, *Revista Teatru*, Nr. 9-septembrie.
- Pepino, Cristian (2003). *Dicționarul teatrului de animație, păpuși și marionete din România*, Ediția a III-a, UNIMA.
- Popovici, Al. (1956). „Însemnări”, *Revista Teatru*, Nr. 4.
- Popovici, Alecu (1970). *Zboară, Zboară*, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București.

¹⁸ Silvestru 1973: 32-41.

¹⁹ Botez 1961: 19.

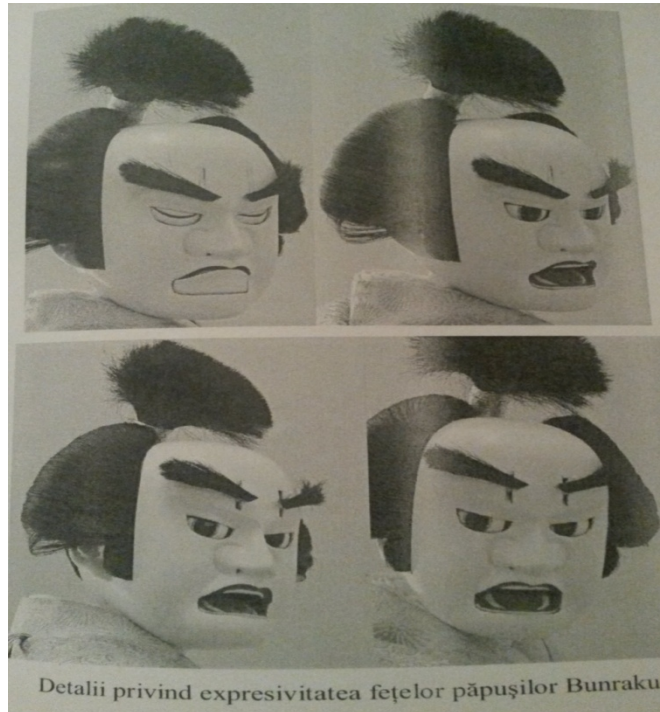

- Pouyanne, Résie & Muller, Hélène. *Nos marionnettes*, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4805590d/f4.image.r=THEATRE%20DE%20MARIONNETTE>
- Rădulescu, Cecilia (1970). *Hai să păcălim luna*, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București.
- Silvestru, Brîndușa Zaița (1973). „Două mere... Două pere și «vizita» lui Caragiale”, *De ziua copilului*, Editura Tineretului, București
- Silvestru, Valentin (1964). „Suferințele Haralambinei”, *Teatrul de păpuși*, Editura pentru Literatură, București.
- Silviu, Renée George (1956). „Elemente de expresie în teatrul de păpuși”, *Revista Teatru*, Nr. 5.
- Sîntimbreanu, Mircea (1961). „Pietrele dintre haturi”, *Pentru serbările pionierești*, Editura Tineretului, București.
- Sîntimbreanu, Mircea & Pancu-Iași, Octavian (1967). „Coautorii”, *Să jucăm teatru*, Editura Tineretului, București.
- Szilágyi, Dezsó (1966). „Teatrul de păpuși de astăzi și publicul său”, *Teatrul de păpuși în lume*, UNIMA, București.

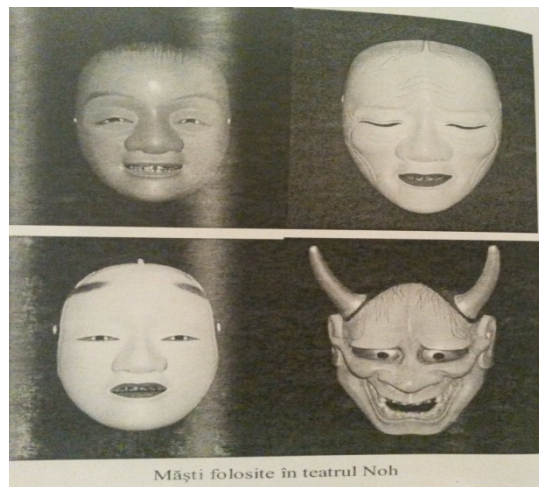
Siteografie:

- [http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-168%20-1948-\(35199\)-\(1\).html](http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-168%20-1948-(35199)-(1).html) - accesat 07.06.2017
- <https://www.unima.org/es/unima/historia/> - accesat 12.04.2017

ANEXE

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 27

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 58

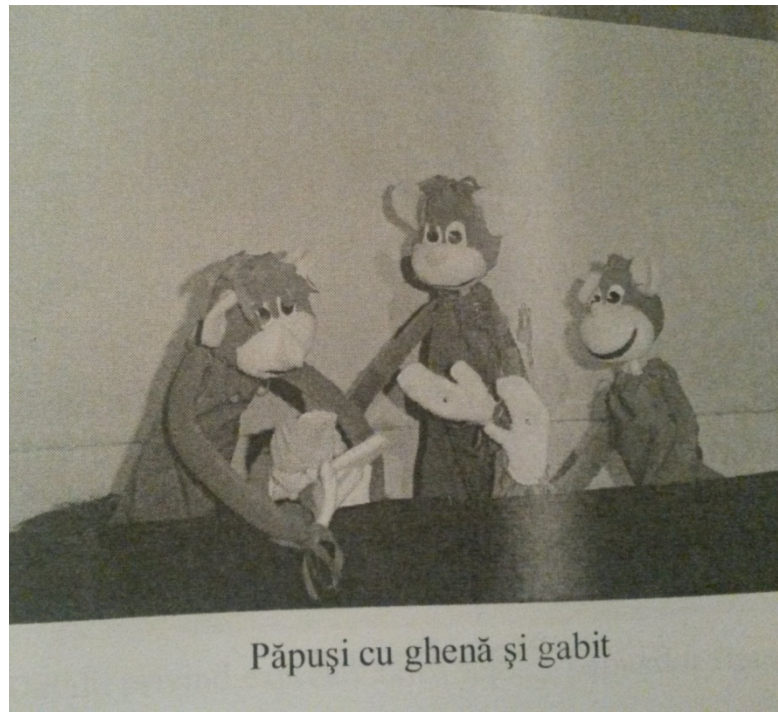
Păpuși Wayang Golek

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017:25

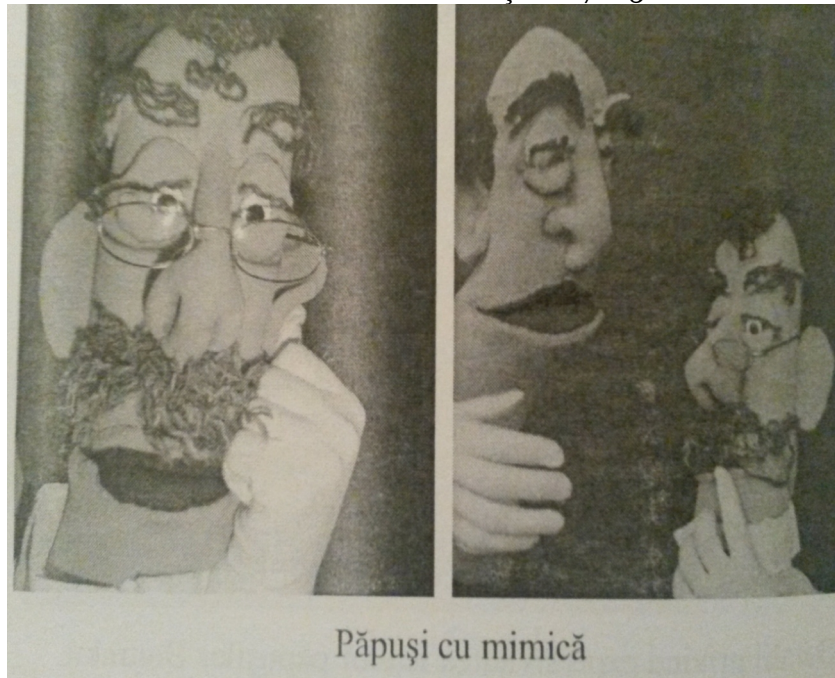

Păpuși pe mână în *Capra cu trei iezi*

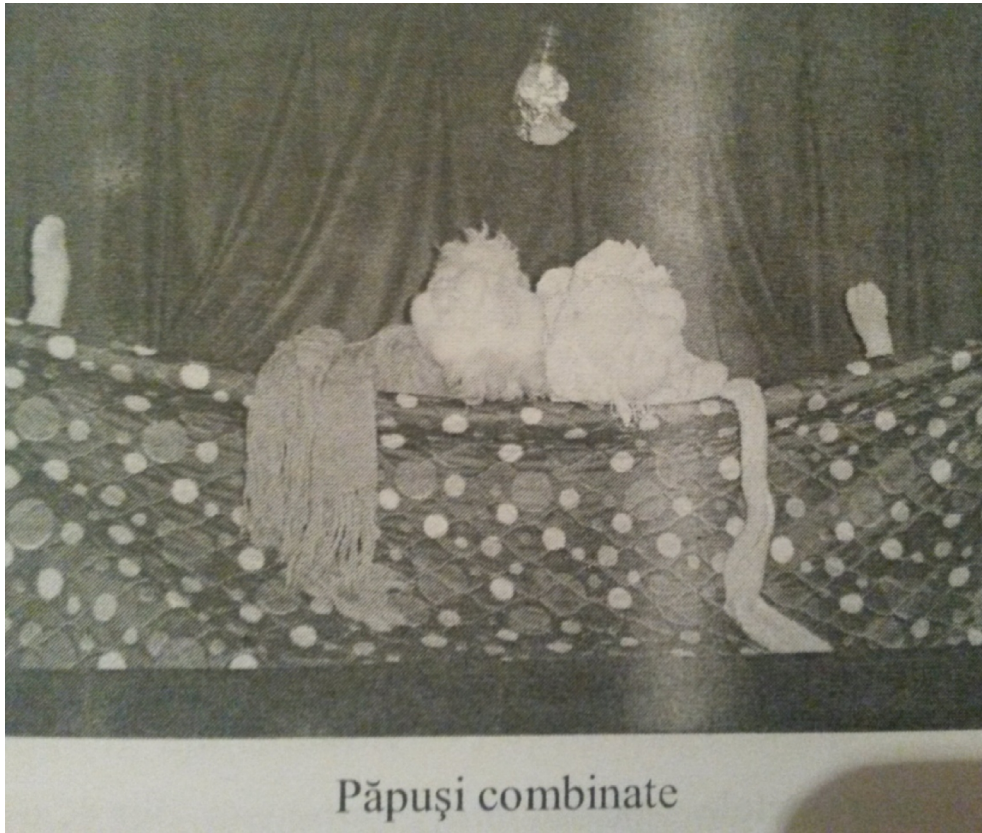
SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 24

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 25

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 28

SURSA: Aurelian Bălăiță 2017: 29

SURSA: Aurelian Bălăiță 2007: 33

Laura GIOSANU*

RADIO „EUROPA LIBERĂ” ȘI EXILUL ROMÂNESC ÎN EUROPA

Radio Free Europe and Romanian exile in Europe

Abstract: *Radio Free Europe was born during the Cold War that marked the tension between the two superpowers. Radio Free Europe and Radio Liberty carried the torches of freedom and democracy, as their mission was to further strengthen civil societies by projecting democratic values. These radio stations opened the eyes of those who were on the other side of the Iron Curtain and fought to combat Communism and the establishment of democratic regimes.*

Keywords: *Cold War, Iron Curtain, Radio Free Europe, Radio Liberty, communism, democratic regimes*

***

În cadrul acestui articol ne-am propus să realizăm o trecere în revistă a istoriei postului de Radio Europa Liberă și a importanței acestuia, rolul său având maximă semnificație în instaurarea regimurilor democratice în statele din Europa Răsăriteană, mai exact cele care se aflau în spatele Cortinei de fier. Acest material încearcă să ofere o privire de ansamblu asupra istoriei postului Radio Europa Liberă, un subiect asupra căruia mai există încă semne de întrebare.

*

La finele războiului, încrederea oamenilor într-un viitor cu perspective frumoase de dezvoltare, de a respira aer curat, de a trăi într-o lume armonioasă, dispensată de tumulturi și conflicte a fost distrusă de puternica antiteză dintre cele două superputeri, S.U.A. și U.R.S.S., care au început o luptă pentru dominație, ca reprezentante ale unor ideologii și sisteme politice și economice contrapuse, S.U.A. promovând valorile democratice, pluripartidismul, libertatea individuală, drepturile cetățenești, iar U.R.S.S. sistemul comunist impus statelor din Europa Centrală și de Est. Ciocnirea de interese dintre S.U.A. și U.R.S.S. a înglobat întreaga lume, care a fost obligată să se divizeze în blocuri opuse, cu alte cuvinte american sau

---

* MA, “Ștefan cel Mare” University, Suceava, Romania; e-mail: giosanulaura@yahoo.com.

Date submitted: June 5th 2017

Revised version submitted: July 14th 2017

Accepted: August 8th 2017

sovietic¹. Conflictul dintre cele două mari puteri a luat numele de *Război Rece*, sintagmă inventată în 1948 de jurnalistul Walter Lippman pentru a scoate în evidență izbitorul contrast dintre cele două blocuri, care nu duceau confruntări militare, ci un război în domeniul diplomației, al economiei, al propagandei.

După cel de-al doilea război mondial a avut loc Conferința de la Yalta din februarie 1945 unde s-au dezbătut problemele cooperării militare și ale organizării lumii postbelice, iar la Conferința de la Postdam din iulie-august 1945 s-au afirmat principiile colaborării și organizarea lumii postbelice. Având în vedere că Moscova nu avea să respecte Convențiile semnate la Yalta și Postdam, la 12 martie 1947 Truman s-a adresat americanilor printr-o comunicare intitulată *Doctrina Truman*, care a anticipat și *Planul Marshall*. Așa că în vara anului 1947 F. Kennan a declarat că: „e clar că elementul de bază al politicii Statelor Unite față de Uniunea Sovietică trebuie să fie un procedeu de lungă durată, tolerant, dar totuși dârz și vigilent față de tendințele expansive rusești. În orice caz, trebuie să se înțeleagă că astfel de atitudine nu are nimic de a face cu (...) amenințări”². Din analiza lui Kennan reiese foarte clar apariția stațiilor Radio Europa Liberă și Radio Libertatea: „Statele Unite au întru totul posibilitatea să exercite o influență hotărâtoare în desfășurările interne ale Rusiei, ca și în toată mișcarea comunistă internațională”³. Odată ce Churchill și-a dat seama de pericolul sovietic, a avut loc cu adevărat împărțirea Europei în două sfere de influență. Așadar, la 5 martie 1946 Churchill a ținut un discurs în orașul Fulton: „De la Stettin, în Baltica, la Triest, în Adriatică, o cortină de fier a căzut peste continent. În spatele ei se găsesc capitalele tuturor țărilor Europei Orientale: Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, București, Sofia. Toate aceste orașe celebre, toate aceste națiuni se găsesc în sfera sovietică și toate sunt supuse, sub o formă sau alta, nu doar unei influențe sovietice, dar și controlului foarte strâns și în continuă creștere al Moscovei”⁴.

*

În primele luni ale anului 1949 un număr de exilați și refugiați din țările captive în spatele Cortinei de Fier au efectuat vizite frecvente la Departamentul de Stat al S.U.A. Multe dintre aceste persoane erau arhicunoscute și respectate în propria lor țară (în afara cercurilor guvernamentale oficiale) și în străinătate. Unele dintre aceste persoane erau strâmtorate din punct de vedere economic, dar ceea ce doreau cel mai mult era simpatia și încurajarea nu doar pentru ei și pentru alți refugiați, ci și pentru concetățenii lor care sufereau sub călcâiul opresiunii sovietice⁵. Un număr de persoane, atât din guvern, cât și din afara guvernului, s-au

¹ Flers 2005: 65.

² Flers 2005: 65-67.

³ Flers 2005: 67.

⁴ Onișoru 2015: 119-120.

⁵ Holt 1958: 9.

întâlnit sub conducerea informală a liderului George Kennan și au discutat problema. Aceștia au ajuns la concluzia că locul potrivit pentru ajutor și confort nu se află în camerele oficiale ale guvernului Statelor Unite, ci în inimile poporului american. Încă din februarie 1949, Kennan împreună cu Joseph C. Grew au discutat unele aspecte cu privire la această chestiune. Grew, cu o experiență de peste patruzeci de ani în serviciul de Externe, putea să înțeleagă și să aprecieze problema cu care se confrunta Departamentul. În același timp, Kennan a transmis esența gândurilor sale lui Dean Acheson, apoi secretarului de stat. La scurt timp, Grew a primit un mesaj din partea secretarului, întrebându-l dacă va înființa un grup privat care să ajute la rezolvarea anumitor aspecte ale problemei refugiaților. Principalele acțiuni ale lui Grew au fost să îl cheme pe vechiul său prieten și fost coleg al Serviciului de Externe, DeWitt C. Poole. Cei doi s-au întâlnit în biblioteca reședinței lui Grew în mai 1949, pentru a discuta despre implementarea ideii. Ei au convenit că primul pas ar fi formarea unui comitet alcătuit dintr-un număr de cincizeci de membri, care ar fi reprezentanți ai principalelor grupuri religioase, economice și politice ale societății americane. De asemenea, s-a decis că scopul grupului nu ar fi extinderea activității de caritate pentru refugiați, dintre care unii erau șomeri și alții îndeplineau mai multe sarcini. Scopul ar fi fost acela de a-i găsi pe refugiații șomeri și de a le oferi un loc de muncă adecvat care să aibă o anumită legătură cu pregătirea și abilitățile lor.

Așadar, pentru a lupta împotriva comunismului, publicul larg a primit un indiciu conform căruia o întreprindere precum Radio Europa Liberă ar putea lua ființă, atunci când pe 2 iunie 1949 New York Times a publicat un anunț care făcea referire la o organizație numită *Comitetul Național pentru o Europă Liberă* ce fusese constituită în New York în conformitate cu legile statului și a cărui scop era acela de a le îngădui personalităților din exil să își exprime propriile gânduri pe calea undelor, într-o limbă și manieră specifică popoarelor din Europa. Obiectivele acestui comitet au constat în: constituirea unei instituții în care exilații din țările-satelit să își sublinieze importanța, dar să și aducă la cunoștința tuturor acțiunile guvernelor-satelit și ale Rusiei sovietice; de a utiliza personalitățile exilate din țările-satelit în S.U.A. și străinătate drept simboluri ale unei opoziții care era împotriva comunismului și de a susține încercările și acțiunile personalităților din exil în scopul restaurării democrației în partea de Est a Europei⁶. La 1 iunie, la doar patru luni după începerea discuțiilor, *NCFE* a fost încorporat⁷. În acel moment, Grew a ținut o conferință de presă la care a prezentat poporului american Comitetul, motivele pentru întemeierea acestuia și scopurile sale. El a început prin a spune audienței că noua întreprindere a rezultat direct de la Yalta. La acea conferință, în 1945, Uniunea Sovietică s-a alăturat Regatului Unit și Statelor Unite pentru a

---

⁶ Tuzu 2014: 221.

⁷ Holt 1958: 9-11.

promite independența națională și libertățile democratice fundamentale față de popoarele din Europa de Est, eliberate de tirania nazistă. Dar promisiunea nu a fost păstrată. O nouă tiranie a luat naștere și, din această tiranie, mulți lideri democrați din țările din Europa de Est au scăpat în Occident ca refugiați și exilați. Grew a continuat să spună că programul noului Comitet „începe cu tangibilul fapt al prezenței (în Statele Unite) a acestor exilați și a refugiaților”⁸.

În 1957, pentru a-și atinge scopurile Comitetul a lucrat prin intermediul a trei instrumente:

- *Europa Liberă de Presă* s-a angajat să transporte cuvântul tipărit în spatele Cortinei de Fier prin intermediul baloanelor;

- *Relațiile Europei Libere cu Exilul* a menținut legătura și a sprijinit diferite organizații politice și profesionale din exil, printre care *Consiliul Cehoslovaciei Libere*, *Uniunea țărănească Internațională*, *Adunarea Națiunilor europene captive* și *Uniunea juriștilor Bulgari*; a încurajat aceste grupări să colaboreze una cu alta în cauza comună a libertății și le-a ajutat să își ducă lecțiile învățate ca victime ale imperialismului sovietic către popoarele amenințate de același imperialism sau care se abăteau în fața atrocităților Uniunii Sovietice

- *Radio Europa Liberă*, cea mai veche și cea mai importantă dintre aceste organizații⁹.

O altă figură importantă pe scena din 1950 a fost generalul Lucius Clay, care s-a retras din armată și s-a întors în Statele Unite. El a precizat următorul lucru despre decizia sa de a se alătura NCFE:

„Când am plecat din Germania, am venit acasă cu o convingere foarte fermă că avem nevoie de Vocea Americii, o voce diferită, mai largă - o voce a poporului liber - un radio care să vorbească cu fiecare țară din spatele Cortinei de Fier în propria limbă și din gâtul propriilor conducători care au fugit pentru viața lor din cauza convingerilor lor în libertate. M-am întors acasă hotărât să-mi dezvolt o astfel de voce și am constatat că deja începea în cadrul Comitetului Națiunilor Unite pentru o Europă Liberă - cunoscută sub numele de Radio Europa Liberă”¹⁰.

Interesul general al lui Clay într-o întreprindere similară cu RFE a rezultat probabil din cunoștințele sale despre succesul RIAS (Radio în sectorul american).

Radio Europa Liberă și Radio Libertatea au luptat împotriva comunismului prin difuzarea de știri din München în țările din spatele Cortinei de Fier. În ciuda bruiajului, a actelor de terorism și chiar a opoziției unor membri ai Congresului, Radio Europa Liberă și Radio

⁸ Holt 1958: 11.

⁹ Holt 1958: 13.

¹⁰ Holt 1958: 15.

Libertatea au rămas intacte, difuzând știri necenzurate de la începutul anilor '50.

Cruciada pentru Libertate a fost finanțată în primul rând de Congres prin intermediul CIA până în 1972, cu toate că NCFE a menținut o identitate publică ca o corporație privată a cetățenilor americani iubitori de libertate. O organizație separată, *Cruciada pentru Libertate*, a fost înființată în 1950 pentru a promova NCFE și pentru a strânge bani pentru activitățile sale. Președintele Dwight Eisenhower a anunțat la nivel național prin intermediul radioului următorul lucru: „Cruciada pentru Libertate va asigura extinderea Radio Europa Liberă într-o rețea de stații. Acestea vor primi cel mai simplu și mai clar privilegiu din lume: *Spune Adevărul*”¹¹. *Cruciada pentru Libertate* a luat ca simbol un clopot asemănător cu clopotul libertății americane, proiectat de Walter Dorwin Teague din New York. Avea o coroană de laur simbolizând pacea și o friză de cinci figuri reprezentând cele cinci rase ale omenirii care treceau torța libertății. O inscripție citată de Abraham Lincoln: „Pentru ca această lume sub Dumnezeu să aibă o nouă naștere a libertății”¹². Clopotul de 10 tone a sosit de la turnătoria britanică Gillett & Johnston la o paradă de banderole în New York City. Clopotul a călătorit apoi în Berlinul de Vest, unde a fost instalat definitiv de Ziua Națiunilor Unite, 24 octombrie 1950. Mai mult de 400.000 de berlinezi – 100.000 dintre aceștia au riscat trecerea frontierei din Berlinul de Est – au umplut Piața Primăriei pentru a asista la consacrarea ceremoniei. Generalul Lucius Clay, președintele *Cruciadei pentru Libertate*, a ținut un discurs, iar apoi a apăsat butonul care a declanșat sunetul clopotului. Sunetele acestuia au fost atât de profunde încât s-au auzit în tot Berlinul de Est și în Germania de Est. *Cruciada pentru Libertate* a constat în parade, forumuri publice și sloganuri cum ar fi „Combaterea minciunii cu adevărul” și „Ajutorul adevărului pentru lupta împotriva comunismului”, care au servit la mobilizarea sprijinului american pentru Războiul Rece¹³.

Transmisia Radioului a fost inițiată când un transmițător cu lungimi scurte de 7,5 kilowați, denumit *Barbara* și folosit anterior de către Oficiul de Servicii Strategice în timpul războiului, a fost instalat în Germania de Vest la Lampertheim lângă Frankfurt. La 4 iulie 1950, primele treizeci de minute de știri, informații și analize politice au fost transmise în Cehoslovacia, urmând să fie redade și în România, Ungaria, Polonia și Bulgaria. Primele emisiuni REL au fost produse în New York, trimise în Europa și transmise de la Lampertheim. Germania de Vest, care împărțea o frontieră cu Cehoslovacia, avea cea mai bună locație și era încă ocupată de forțele americane; München a fost un centru pentru emigranții est-

---

¹¹ HIA 2001: 1.

¹²“That this world under God shall have a new birth of freedom” *apud* http://www.hoover.org/sites/default/files/library/docs/story_of_radio_free_europe.pdf.

¹³ HIA 2001: 1-2.

europeni, dintre care mulți au avut experiență în scris, editare, difuzare și aspecte tehnice. Un loc disponibil pentru desfășurarea întregii activități a fost în partea de răsărit a parcului Englischer Garten și, în decurs de optsprezece luni, douăzeci și două de studiouri, șase camere de control, posturile de comandă, redacție, spații tehnice și un serviciu de întreținere au fost finalizate. O nouă organizație, *Comitetul American pentru Eliberarea Popoarelor din Rusia* s-a întâlnit pentru prima oară pe 12 ianuarie 1951 pentru a planifica serviciul radio către Uniunea Sovietică. În ciuda problemelor formidabile, Radio Liberation, mai târziu Radio Liberty (RL) a depășit obstacolele și a început să difuzeze șaiszeci și șapte ore pe săptămână la 1 martie 1953, de la patru emițătoare de 10 kilowați la baza RFE de la Lampertheim, achiziționate de la NCFE¹⁴.

După cum știm, alături de Radio Europa Liberă a evoluat și Radio Libertatea (RL) care începând din anul 1976 s-a contopit cu primul (REL). Atunci când Radio Libertatea și-a început activitatea, emisiunile sale se auzeau doar în Lampertheim, iar din 1995 s-au extins în Taipei (Taiwan). Emisiunile Radio Libertatea făceau referire la situația din U.R.S.S., la acțiunile și politica guvernului de la Moscova. Radio Europa Liberă se întindea pe toată zona din partea cealaltă a Cortinei de Fier, iar Radio Libertatea cuprindea zona U.R.S.S.¹⁵ REL/RL au simbolizat până la căderea comunismului în 1989 „vârful de lance al civilizației occidentale îndreptat spre inima regimului comunist”¹⁶.

În 1951, Frank Wisner, șeful Biroului de coordonare a politicilor, acea secție a CIA responsabilă de Radio Europa Liberă, a moștenit un stoc de baloane meteorologice rămase din cel de-Al Doilea Război Mondial. Acesta și-a imaginat imediat o flotilă de baloane care aruncă milioane de pliante (produse de organizația soră a REL, *Free Europe Press*, a cărei slujbă era de a produce documente despre afacerile est-europene) pe partea estică a Cortinei de Fier. Vântul a transportat baloanele pline cu hidrogen care navigau peste granița Germaniei de Vest, lăsând să cadă peste 11 milioane de pliante în Cehoslovacia. După moartea lui Stalin în 1953 a avut loc o campanie numită *Operațiunea Prospero* condusă de REL la inițiativa unor lucrători din fabricile din țările blocului estic. Lucrătorii civili germani au pregătit 6.500 de baloane și 12 milioane de pliante care, în ciuda regimului de la Praga care a ordonat avioanelor de luptă să le distrugă, au căzut în satele izolate, în care radiourile erau rarități¹⁷. Răspunsul comunist cu privire la toate acestea a fost acela de a bruia radiourile, producând sunete audio sau electronice pe aceleași frecvențe, făcând dificil sau imposibil să se audă programul difuzat. La 21 februarie 1981 a avut loc o explozie la sediul REL/RL din München, provocând daune de 2 milioane de

---

¹⁴ HIA 2001: 2-3.

¹⁵ Tuzu 2014: 222-223.

¹⁶ Pelin 2009: 13.

¹⁷ HIA 2001: 3.

dolari și câțiva răniți, fără decese. După 1989 s-a specificat că bombardamentul a fost efectuat de un grup de teroriști internaționali sub conducerea lui Ilich Ramirez Sanchez alias Carlos Șacalul, plătit de Nicolae Ceaușescu, președintele României. În ciuda impactului amenințărilor, violenței, spionilor și bombardamentelor, REL/RL și-au continuat emisiunile fără întrerupere în perioada comunistă¹⁸.

*

Refrenul „Aici e Europa Liberă!” care se aude la începutul emisiunilor le trezește și astăzi, după atâția ani de la căderea regimului comunist, o multitudine de sentimente românilor care ascultau în șoaptă și sub semnul terorii informațiile cele mai corecte la care de altfel nu aveau acces. Liviu Tofan, fostul șef al știrilor la Radio Europa Liberă, a explicat de ce românii tindeau să asculte acest post de radio: „Cu cât regimul era mai represiv, cu atât nevoia oamenilor de a căpăta ceea ce le lipsea sau ceea ce li s-a răpit era mai mare. Cu cât asuprirea este mai mare, cu atât dorul de libertate este puternic și vrei să ai mai multă informație”. O altă voce necruțătoare de la *Actualitatea românească* a fost Neculai Constantin Munteanu care a prezentat ce însemna Radio Europa Liberă pentru români: „Dacă Europa Liberă n-a încurajat disidența, cel puțin nu pe față, în schimb i-a asigurat difuzarea în țările de origine și iradierea în celelalte țări comuniste, contribuind discret la o cultură a disidenței și a protestului public în chiar limitele permise sau nepermise de regimurile comuniste”¹⁹.

Filosofia care a stat la baza transmisiunilor Radio Europa Liberă a fost cea a pluralismului, altfel spus, opusul discursului failibil al propagandei oficiale comuniste. Timp de multe decenii, postul de radio românesc a ținut populația română în mod invariabil mințită cu privire la realitățile din țară, la evenimentele care aveau loc în Europa și nu numai. Cornel Chiriac a fost o personalitate hipercunoscută datorită emisiunii sale *Metronom* și nu numai, care îi transporta pe cetățenii români într-o altă lume a muzicii, interzisă de regimul comunist român. De la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca românii au învățat ce este libertatea gândirii și noblețea spiritului, dar și despre memoriile lui Arthur Koestler, despre eseurile lui Raymond Aron, de importanța reabilitării lui Kafka. Rubrica *Scrisori de la ascultători* a fost un mijloc de informare impresionant prin care ieșeau la iveală toate abuzurile și nerespectarea drepturilor omului. Datorită Europei Libere s-a aflat despre Carta '77, despre mișcările disidente din U.R.S.S., Ungaria, RDG. O decizie care a necesitat foarte mult curaj a fost aceea a lui Vlad Georgescu de a transmite ca serial cartea *Orizonturi roșii* a generalului Ion Mihai Pacepa, dând o adevărată lovitură

---

¹⁸ HIA 2001: 5.

¹⁹ Cristea 2009.

piramidei hagiografice pe care o înfățișa cultul lui Nicolae și Elena Ceaușescu²⁰.

Radio Europa Liberă și-a luat angajamentul de a pliroforisi, pe unde scurte, țările europene cu regim comunist. Până în anul 1972 fondurile instituției de presă au fost acordate prin CIA care determina linia generală a emisiunilor, prioritățile și „corecțiile” cotidianului, iar după acest an controlul asupra bugetului a fost preluat de Congresul Statelor Unite. În ceea ce privește relația emițător-receptor, românii li s-a interzis să se adreseze postului de radio prin scrisori sau prin interviuri, decizie luată bineînțeles de Nicolae Ceaușescu în anul 1967. Cu trecerea timpului, românii au devenit din ce în ce mai alergici în ceea ce privește presa națională din pricina politizării exagerate a conținuturilor, a „limbii de lemn”, a saturației realizate de omniprezența cuplului prezidențial Ceaușescu. Programul televiziunii române consta în trei ore zilnice de emisie specifice (între orele 19-22). În momentul culminant al cultului personalității dictatorului, emisiunile postului american au reprezentat o bulă de aer pentru ascultători. În anul 1989, secția de limbă română din cadrul postului de radio realiza zi de zi câte 5-6 ore de emisie, realizate de 54 de salariați²¹. Emisiunile în limba română erau propagate între orele 06:00–10:00 și 17:00–01:00 pe lungimile de undă scurte 16, 19, 25, 31, 41 și 49. Emisiunile cu cea mai mare notorietate au fost *Actualitatea românească*, *Metronom*, *Teze și antiteze la Paris*, *Cartea pe unde* etc., care tratau teme despre economie, politică, cultură, muzică ș.a. Secția Română a fost condusă de personalități de vază precum Noël Bernard, Mihail Cismărescu, Vlad Georgescu, Nicolae Stroescu-Stânișoară și Nestor Ratesh și a avut peste 100 de angajați și colaboratori originari din România²². În cadrul secției au survenit o serie de schimbări, precum înlocuirea directorului secției, Vlad Georgescu, care a fost diagnosticat cu o tumoare cerebrală, cu Nicolae Stroescu-Stânișoară. La 1 ianuarie 1989, Ratesh a preluat funcția de director interimar, declarând că „Nu aveam voie să incităm lumea la revoltă, nu aveam voie să strigăm «Jos Ceaușescu!»”²³, trebuind să se găsească o cale foarte subtilă de a transmite informațiile. Sursele de documentare ale redactorilor proveneau din informațiile primite din țară, articolele atât din presa românească, cât și din presa internațională, declarațiile unor oficiali străini. Atât telefoanele, cât și scrisorile cetățenilor români se aflau sub control. Emisiunea *Actualitatea Românească* deținea știri de la corespondenții de presă străini care vizitau România, prin colaborări cu ambasada americană și cu ambasada Olandei la București. Scriitorul Augustin Buzura a caracterizat-o pe Monica Lovinescu în anul 2009 ca fiind „(...) un soi de super-hiper-șef moral al

---

²⁰ Tismăneanu 2014.

²¹ Betea 2014: 57.

²² Tuzu 2014: 225.

²³ Betea 2014:58.

întregii lumi culturale române din Occident. Îți lua interviu la Europa Liberă și în schimbul lui îți dădea niște bani cu care puteai trăi. Te recomanda unei fundații, de unde-ți dădeau alți bani să-ți cumperi cărți și diverse nimicuri. Și-n rest bârfeai. Ce e-n țară, cum e-n țară, ce-a mai zis ăla, ce-a mai făcut celălalt (...)"²⁴.

Postul de radio Vocea Americii a sprijinit secția română a postului Europa Liberă, livrându-i materiale cu privire atât la chestiuni politice internaționale, cât și la relațiile româno-americe, un lucru excelent deoarece pe baza acestor materiale Europa Liberă constituia buletine de știri sau emisiuni din cadrul rubricii *Programul Politic*. În timpul existenței sale, Radio Europa Liberă a colaborat și cu BBC, colaborare realizată datorită personalităților din cadrul secției române (Nöel Bernard, Nicolae Stroescu) care lucraseră întâi la BBC. Dar și Franța, mai exact Radio France International a sprijinit Europa Liberă datorită faptului că redactorii acesteia din urmă, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, lucrau atât la REL, cât și la postul francez²⁵.

Un alt punct care trebuie immortalizat este acela că emisiunile în limba română ale Radio Europa Liberă nu au mai fost auzite de către publicul larg din data de 1 august 2008. Foarte mulți dintre români au crescut cu REL, într-un București invadat de minciuni oficiale, cu o presă predominantă de poeme clevetitoare și articole hagiologice sărbătorind „marșul triumfal al marxism-leninismului” și talentul fără granițe al secretarului general, ceea ce a făcut ca Radio Europa Liberă să fie considerată „presa vorbită a tuturor românilor”. Radio Europa Liberă, Vocea Americii, Deutsche Welle, Radio Vatican, BBC au primit numele de „fructele oprite”. Ascultătorii postului – cel mai influent dintre posturile occidentale – au aflat o multitudine de informații referitoare la sistem. Editorialele foarte bine informate și echilibrate ale directorului Serviciului Român, Noël Bernard, au făcut furori printre ascultători, deoarece vocea extraordinară, pătrunzătoare și subtilă a lui Bernard oferea comentariilor sale greutate. Emisiunile Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca au avut o mare influență asupra ascultătorilor fideli, tratând teme privind politica și estetica contemporană. Au fost scoase în evidență contradicțiile, inconsecvențele, impreciziile și inconsistențele ideologiei marxiste prin trimiteri la lucrări celebre despre comunism, revoluție, utopie și ideologie ale lui Jeanne Hersch, Boris Souvarine sau Jules Monnerot.

Foarte important de știut și de evidențiat este faptul că Radio Europa Liberă a susținut dintotdeauna activitățile disidenților din România. Acest post a devenit o tribună a celor care au hotărât că a venit momentul să dea piept cu propaganda de stat a regimului. Vocile disidenților români, precum Paul Goma, Vlad Georgescu, Doina Cornea, Mircea Dinescu ș.a. au avut în Radio Europa Liberă un importat și influent

---

²⁴ Betea 2014: 57-59.

²⁵ Tuzu 2014: 229.

aliat. Emisiunile Monicăi Lovinescu, ale lui Virgil Ierunca și Gelu Ionescu au fost atât de semnificative deoarece au apărut fără teamă valorile culturii române și vocile liberale ale unor intelectuali români. Pentru Nicolae Ceaușescu și simpatizanții săi, REL era răul suprem care trebuia eliminat, distrus. REL reprezenta vocea adevărului în cadrul unui sistem în care minciuna avea loc de cinste. Radio Europa Liberă a deschis ochii tuturor prin intermediul difuzării unor programe despre corupția nomenclaturii comuniste, denunțarea abuzurilor fără de număr ale Securității, dezvăluirea adevărului despre istoria partidului comunist. Toate acestea nu au trecut neobservate de regimul de la București, care a reacționat prin realizarea unor campanii calomnioase împotriva celor mai activi editori ai postului de radio. Mulți dintre exilați au fost victimele furiei Securității, vorbind aici despre nume ca Monica Lovinescu (care a fost victima unor tentative de omor), directorii Noël Bernard și Vlad Georgescu (care și-au pierdut viața, cel mai probabil din cauza unor comploturi criminale al căror creier a fost Securitatea). În afara acestora ținta atacurilor regimului comunist au mai fost și Emil Georgescu, Cornel Chiriac, N.C. Munteanu, Max Bănuș ș.a. Printre vocile cele mai răsunătoare este imperios să îi menționăm pe Nestor Ratesh, un analist important al vieții politice și culturale americane, Emil Hurezeanu²⁶, analist politic, Mircea Carp, Mihai Cismărescu, Nicolae Stroescu-Stânișoară.

Datorită postului Radio Europa Liberă mulți români au fost informați corect despre tragicul cutremur din anul 1977, au fost puși la curent și în legătură cu evenimentul din Cehoslovacia din 1968 și cu abrogarea mișcării cunoscută sub numele de *Primăvara de la Praga*. Informațiile propagate în Apus nu puteau fi cenzurate, iar acest fapt provoca iritare regimului comunist. Programele Europa Liberă aduceau la cunoștința regimului că adevărul nu poate fi nici cenzurat și nici combătut. Vinovați de soarta și viitorul popoarelor din Europa Orientală, au încercat de-a lungul timpului interzicerea sub presiune a emisiunilor, folosindu-se de orice mijloace, unul dintre ele fiind atentatele. Nereușind ce și-a propus, regimul comunist a trecut la măsuri mai drastice, precum zeberirea aparatelor de radio de la persoanele care nu erau membre de partid, blocarea comercializării pieselor de schimb pentru aparatele de radio care trebuiau reparate, oricărei persoane care dorea să își cumpere un aparat de radio i se aproba unul exclusiv de recepție, care capta doar emisiuni de la posturile de radio din proximitatea alăturată. Pentru ca oamenii să le fie imposibil să își aleagă singuri postul de radio pe care doreau să îl asculte,

---

²⁶ În cadrul Radio „Europa Liberă” a colaborat la emisiunile culturale ale Monicăi Lovinescu, apoi a fost redactorul emisiunii „Actualitatea Românească”. În fiecare seară prezenta analize politice referitoare la evoluția ceaușismului și a comunismului. De la 1 ianuarie 1995 a devenit redactor șef al redacției române a postului de radio Deutsche Welle din Köln, astfel încât succesorul său la „Europa Liberă” a fost Nestor Ratesh *apud* Hurezeanu 1994: 8.

existau zone radioficate cu audiție acasă, legate prin fir de centrala de radio-recepție²⁷.

În anul 1989, REL a fost pentru români o sursă de informare, cunoaștere și încredere în sine. Odată înlăturat comunismul de la putere, REL a continuat să promoveze valorile democratice, toleranța, dialogul și curățenia morală. REL s-a opus cu înverșunare restaurației comuniste și i-a criticat dur pe Ion Iliescu și pe acoliții săi pentru faptul că nu doreau să se angajeze într-un proces de democratizare. Așadar, Radio Europa Liberă a avut un rol crucial în sprijinirea unei societăți libere și în opunerea cu vehemență a oricărei forme de totalitarism²⁸.

*

Europa Liberă era numită de ascultători „postul nostru de radio” deoarece a fost un post de suplinire a realității care pe parcursul existenței sale a încercat să țină locul normalității interzise în țară în ceea ce privea informația. După anul 1989 – an cu o semnificație importantă în istoria contemporană românească – s-a aflat față în față cu propria sa victorie, fiind prima instituție care și-a propus eliberarea țărilor de dincolo de Cortina de Fier. În speță, Europa Liberă a fost expresia valorilor democratice americane²⁹.

Concluzionând, Radio Europa Liberă/Radio Libertatea au jucat un rol crucial în timpul Războiului Rece și pentru a-și îndeplini misiunea au trebuit să colecteze și să pregătească informații despre și din interiorul țărilor aflate sub regim comunist. Acest post de radio a reprezentat simbolul luptei anticomuniste din Europa și a luat naștere îndeosebi din convingerea că Războiul Rece se va desfășura mai mult pe plan politic și ideatic decât militar. REL/RL erau un simbol al presei libere și un megafon al exilaților care nu se mai regăseau și nici nu se mai bucurau de libertatea de exprimare în țara de origine. Refrenul „Aici e Radio Europa Liberă!”, care mai trezește și astăzi sentimente contradictorii în inimile tuturor celor care au ascultat postul, era acompaniat de *Rapsodia Română* a lui George Enescu. Esența cea mai pură și mai concentrată a postului Europa Liberă a fost subliniată de Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru democrat al României, în timpul emisiunii vernisale a postului:

„Români! Razele luminoase încep să pătrundă prin bezna ce vă apasă. Astăzi, pentru întâia oară după cinci ani, s-a deschis drumul liber spre glasurile voastre. [...] Prin el vom face să răsară ecoul gândurilor acelor ce au prins vânjos în mâinile lor steagul libertății. [...] Noi, Americanii și Românii de aici, suntem prietenii și frații voștri. Americanii și Românii ne-am unit spre a vă trimite aceste emisiuni ale libertății”³⁰.

²⁷ Flers 2005: 79.

²⁸ Spătăreanu 2008: 4.

²⁹ Hurezeanu 1994: 8.

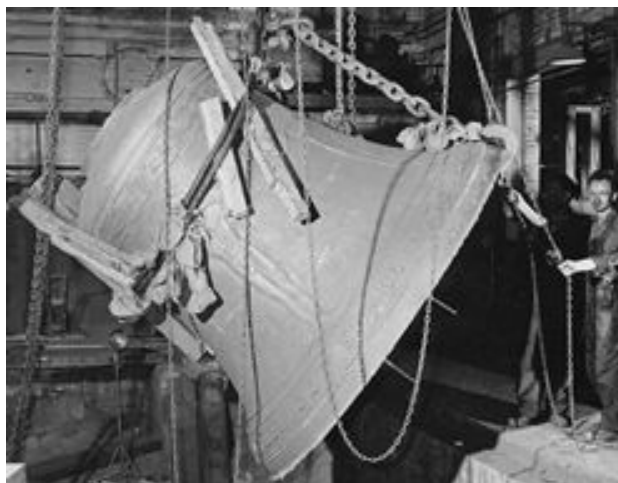
³⁰ Tuzu 2014: 239.

BIBLIOGRAFIE

- Betea, Lavinia (2014). *România anului 1989 în arhivele Radio Europa Liberă*. Revista POLIS, Revistă de Științe Politice, Serie nouă, Volum II, Nr. 3 (5), pp. 54-65.
- Cristea, Otilia (2009). „România după 20 de ani: Radio Europa Liberă, inamicul public numărul 1 al Securității”, în *Revista Capital* (<http://www.capital.ro/romania-dupa-20-de-ani-radio-europa-libera-inamicul-public-numarul-1-al-securitatii-129272.html>, accesat 14.07.2017).
- (de) Flers, Al. Réne (2005). *Radio Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București: Vestala.
- Hoover Institution Archives, 2001 (http://www.hoover.org/sites/default/files/library/docs/story_of_radio_free_europe.pdf, accesat 14.04.2017).
- Holt, Robert T. (1958). *Radio Free Europe*, Copyright by the University of Minnesota Minneapolis: Lund Press.
- Hurezeanu, Emil (1994). „Îi reproșez lui Iliescu că n-a putut fi nici măcar un despot luminat”. *Revista 22*, Nr. 50 (253), pp. 8-9.
- Koutská, Ivana & Žáček, Pavel. *Radio Free Europe through the eyes of the State Security Service. Photographs in the dossiers on subjects of interest kept by the Communist intelligence* (<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/bic/bico212/153-161.pdf>, accesat 14.04.2017).
- Onișoru, Gheorghe (2015). *Istoria Lumii Contemporane: De la revoluția bolșevică până astăzi (1917 – 2015)*. Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Pelin, Mihai (2009). *Operațiunile „Melița” și „Eterul”: Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*. București: Albatros.
- Tismăneanu, Vladimir & Spătărelu, Cristina (traducător),. „La revedere, Serviciul Român al Europei Libere ne-a deschis ochii”. *Revista 22*, Nr. 33 (962), Anul XIX, p. 4. Varianta în limba engleză a textului a fost publicată, în data de 31 iulie 2008, pe site-ul *Radio Free Europe*.
- Tismăneanu, Vladimir (2014). *Imbatabila armă a adevărului: Radio Europa Liberă și năruirea regimurilor comuniste* (<https://www.europalibera.org/a/25449926.html>, accesat 02.06.2017).
- Tuzu, Iustina-Andreea (2014). „Război psihologic: fenomenul Radio Europa Liberă”. *Romanian Journal of History and International Studies*, Vol. I, No. 2. Semne, pp. 219-239.

ANEXE

Fig. 1. Un clopot de 10 tone, simbolul Radio „Europa Liberă”, a fost ridicat de la turnătoria britanică Gillett & Johnston

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 2. Vedere completă a clădirii Radio „Europa Liberă”/Radio Libertatea în clădirea Englischer Garten din centrul orașului München

Sursa: Koutská & Žáček: 154

Fig. 3. Baloanele care transportau cutii cu pliante al căror text le spunea oamenilor că o nouă speranță s-a ivit. „Milioane de bărbați și de femei s-au unit și împreună au trimis acest mesaj de prietenie pe Aripile Libertății, care suflă întotdeauna de la Vest la Est”. Pe spatele pliantelor au fost enumerate lungimile de undă ale marilor stații ale lumii libere care transmiteau în Cehoslovacia.

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 4. Baloanele au fost umplute cu hidrogen

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 5. Sediul bombardat al REL/RL, München, 21 februarie 1981
Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 6. O parte din echipa Europei Libere. Secvență din filmul „Război pe calea undelor”
Sursa: Revista 22, Nr. 33 (962), Anul XIX, 12-18 august, 2008: 4

Maxim DUBNA*

**БОЙКИ–ПЕРЕСЕЛЕНЦЫ С. МАРИНОВЕ (ИЗ ИСТОРИИ
ОДНОЙ СЕМЬИ)**

Boyko immigrants from Marinovo (from a family history)

Abstract: *The article deals with the problems of researching the Boyko settlers in the Odessa region, who were deported from Poland in 1951. Attention is paid to researchers and the issues they raised in their works, as well as to matters regarding aspects of the settlers` lives such as the preservation of cultural identity or adaptation in general.*

Keywords: *Jaunty-immigrants, Boyko-immigrants, ethnicity, culture, research, deportation.*

***

В 1951 г. произошёл советско-польский обмен участками территории, один из наибольшего мирного обмена территориями в истории Польши и Советского Союза. Согласно договору составленным в Москве 15 февраля 1951-го г., Народная Республика Польша и СССР обменялись участками государственных территорий общей площадью по 480 км2 каждый.

Договор базировался «на принципе взаимного обмена километр на километр», в результате которого Польша получала участок в Дрогобычской области площадью 480 км2, передавая Советскому Союзу равный по площади участок в Люблинском воеводстве. Размещённое на этих землях недвижимое имущество передавалось бесплатно и в исправном состоянии, а его стоимость компенсации не подлежала. Каждая сторона могла вывозить своё недвижимое имущество, зерновое и неустановленное оборудование. Население, которое проживало на переданных территориях, должно было оставаться в пределах своего государства, которое в свою очередь самостоятельно решало вопрос о его переселении. Одним из условий

---

*BA, “I.I. Mechnikov” National University of Odessa, Ukraine; e-mail: dubna.maks@yandex.ru

Date submitted: June 30th 2017

Revised version submitted: August 8th 2017

Accepted: August 8th 2017

было выселение местного населения без права на возвращение и выбора будущего места обитания.¹

Переданная территория издавна относилась к землям бойков. Бойки – это самобытный украинский народ. Большинство бойков проживает на своей исторической территории, которая расположена на северных и южных склонах Карпат между реками Уж и Сан на западе и Лимница и Тересва на востоке. Бойки, которые проживали на территории современной восточной Польши и были выселены со своих исторических территорий.²

Для Сталина и его сторонников это было хорошей возможностью продемонстрировать свою щедрость, касательно Польши, нового партнёра в строительстве социализма. Но причина была ещё и в том, что люди в этом регионе веками работали на своей земле, получали прибыль. Они не хотели мириться с мыслью что весь скот нужно теперь отдать и идти работать в колхозы. Это наводит меня на мысль что Сталин просто хотел разлучить этих людей со своей землёй и уничтожить в них идеалы хозяина своей земли.

В целом депортация охватила 32 тысячи человек бойковского населения из 45 сёл, которые были размещены в четырёх южных областях УССР: Донецкую, Херсонскую, Николаевскую и Одесскую.³ В основном розселяли переселенцев в самых отдалённых от областных центров селах. Это были малозаселенные украинские степи, которые пострадали от репрессий 30-х годов, голодомора 1932 – 1933 годов и послевоенной разрухи, которые нуждались в рабочей силе.

Первый эшелон с переселенцами выехал 13 июня, последний 16 октября 1951 года.⁴

В своё время, бывший директор Государственного архива Одесской области Иван Иванович Ниточко, написал несколько книг про переселенцев 1951-го года: «Остання депортація. До 60-річчя примусового переселення 1951 року»⁵ и «116 днів. Історія останньої депортації».⁶ В них автор описал переселение жителей с. Устьяново, Нижне – Устрицкого района, бывшей Дрогобычской области, в с. Мариново, Березовского района, Одесской области. Среди прибывших были и мои предки. За инициативой И. Ниточко в Мариново установлен памятный знак на котором выбито 159 фамилий глав семей переселенцев.⁷

---

¹ Ниточко 2011: 26.

² Кляшторна 2010: 7.

³ Ниточко 2011: 28

⁴ Ниточко 2011: 29.

⁵ Ниточко 2011.

⁶ Ниточко 2016.

⁷ Ниточко 2011: 9.

Работая по материалам переселенцев в Одесском архиве я нашёл списки переселенных в с. Мариново, среди которых и мои предки и родственники прибывшие числе 17 семей 13. 04. 1951 года⁸:

Дубна Анна Григорівна
 Дубна Дмитро Федорович
 Дубна Ілько Дмитрович
 Дубна Йосип Михайлович
 Дубна Юрка Іванович⁹

подавая запрос а Государственный архив Львовской области про состав семьи прапрадеда, я получил справку в которой написано что: «В документах архіву значиться, що родина у складі:

голова родини Дубна Михайло Іванович, 1894р.н.

члени родини Дубна Марія Карлівна, 1901р.н.р.

Дубна Розалія Михайлівна, 1928р.н.
 Дубна Василь Михайлович, 1932р.н.
 Дубна Марія Михайлівна, 1934р.н.
 Дубна Степан Михайлович, 1936р.н.
 Дубна Михайло Михайлович, 1937р.н.
 Дубна Анастасія Михайлівна, 1942р.н.
 Дубна Любомир Михайлович, 1947р.н.
 Дубна Любомира Михайлівна, 1947р.н.

У 1951 році сім'я була переселена у Одеську область, у зв'язку з відселенням з території, що відійшла до Польщі, з с. Устяново, Нижньо-Устрівського району, Дрогобицької області. При переселенні ними було залишено господарське майно, яке складалося з: житл.буд. 140м³, стайня 85м³, стодола 47м³, прибудова(х2) 33м³, 29м³, землі 0,3 га, в т.ч. орної 0,2га. Вартість залишеного майна становила 2453 крб.¹⁰

Переселенцев отправляли в Одесскую область в ужасных условиях, их сажали в вагоны по 100 – 200 человек, людей попросту оторвали от родной земли, с земли где они рождались, жили и строили свою судьбу, людей оторвали от своих корней.¹¹ По прибытию в Мариново, семью моего прапрадеда, как и многих переселенцев поселили в новопостроенные дома, это были грязные порой даже без пола стандартные коробки 5х9.¹² Через время село начали называть «Бендердорф» из – за немецкого прошлого села и от обидного прозвища переселенцев «Бендеровцы».¹³ В первый же год у

⁸ Державний архів Одеської області, Ф. Р, 856, Оп. 6, Спр. 148, Арк. 107, s. 24.

⁹ Все И.Ф.О. записаны как в документе. Державний архів Одеської області, Ф. Р, 6271, Оп. 1, Спр. 15, Арк. 169, s. 2-4.

¹⁰ Все зазначено как в документе. Державний архів Львівської області, Ф. Р, 3229, Оп.72, Спр.172, Арк.306, – Спр.50. – Арк.156 – 158.

¹¹ Кляшторна 2006: 19.

¹² Кушнір 2015: 88.

¹³ Ніточко 2011: 81.

переселенцев умерли все коровы невыдержав ужасной жары и корма в виде соломы, им не хватало еды, одежды, дров для отопления домов в холодную пору. Но не смотря на всё, люди сумели сохранить свои традиции. Они продолжали праздновать религиозные праздники не смотря на запрет религии и научили жителей Мариново праздновать Рождество, Пасху и т.д. Они называли детей в честь своих дедов и прадедов, соблюдали обряды крещения детей, сватанья и женидьбы молодёжи, с малых лет приучали детей к трудолюбию.

Но люди смогли сохранить свою культурную идентичность в новой культурной среде, а прежде всего не забыли своей родной земли «Бойковщины». Из рассказа моего двоюродного прадеда Дубна Любомира Михайловича 1947 г.р и его дочери Светланы Любомировны, молодое поколение нашей семьи (дети моего прапрадеда) быстрее адаптировались к новым условиям, старшему поколению было труднее. Особенно это было видно в говоре. Основной проблемой стала дальнейшая русификация молодёжи. Дочь моего двоюродного прадеда Светлана Любомировна Рассказала интересный случай: «в Святой Вечер на Рождество, моя прапрабабушка Дубна (Мылько) Мария Карловна готовила огромный вареник с капустой или картошкой, а затем давала его коровам в знак благодарности за молоко».

Шли годы, люди адаптировались, привыкли к новым условиям жизни, мой прадед Дубна Василий Михайлович женился на местной жительнице с. Завадовки, и даже стал лучшим комбайнёром в колхозе.

Сейчас в Мариново живёт не много потомков переселенцев, но им не всё равно судьба отцов и дедов. Мы будем помнить своё происхождение и события 1951 года всегда, а что бы наша память не пропала в селе стот памятный знак «В память о депортации 1951 года».

SOURCES AND LITERATURE

- Державний архів Львівської області. – Ф. Р. – 3229. – Оп.72. – Спр.172. – Арк.306, – Спр.50. – Арк.156 – 158.
- Державний архів Одеської області. – Ф. Р – 6271. – Оп.1. – Спр.15. – Арк.169.
- Державний архів Одеської області. – Ф. Р – 856. – Оп.6. – Спр.148. – Арк.107.
- Кляшторна Н. О. Акція-51. Останні свідки / Н. О. Кляшторна. – Вінниця: ДП «ДФК», 2006. – 231 с.
- Кляшторна Н. О. Байка про бойка / Н.О. Кляшторна – Київ: Золоте серце, – 2010. – 47 с.
- Кушнір В. Г. Проблеми адаптації депортованих українців на Одещині // Записки Історичного факультету/ В.Г. Кушнір. – Одеса: ОНУ, 2015. Вип. 25. – 316 с.

- Ніточко І. І. 116 днів. Історія останньої депортації / І.І. Ніточко. – Одеса: Прескур'єр, 2016. – 300 с.
- Ніточко І. І. Остання депортація. До 60-річчя примусового переселення 1951 року/ І.І. Ніточко. – Одеса: Прескур'єр, 2011. – 239 с.

ANNEXES

1 – Фото моего прадеда Дубна Василия Михайловича 1932 г.р. (из семейного архива автора)
Photo of the author's great-grandfather Vasily Mikhailovich Dubna, born in 1932 (family archive)

**ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**
вул. Підвальна, 13, м. Львів, 79008, тел. (032) 235-47-22, 235-53-50
E-mail: archive_lviv@arxh.gov.ua Web http://www.archive_lviv.gov.ua Код ЄДРПОУ 3494505

14.05.2016 № 21-246/4 На № _____ від _____

Дубна М. М.

АРХІВНА ДОВІДКА

В документах архіву значиться, що родина у складі:

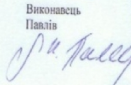
Голова родини	Дубна Михайло Іванович, 1894р.н.
Члени родини	Дубна Марія Карлівна, 1901р.н.
	Дубна Розалія Михайлівна, 1928р.н.
	Дубна Василь Михайлович, 1932р.н.
	Дубна Марія Михайлівна, 1934р.н.
	Дубна Степан Михайлович, 1936р.н.
	Дубна Михайло Михайлович, 1937р.н.
	Дубна Анастасія Михайлівна, 1942р.н.
	Дубна Любомир Михайлович, 1947р.н.
	Дубна Любомира Михайлівна, 1947р.н.

У 1951 році сім'я була переселена у Одеську область, у зв'язку з відселенням з території, що відійшла до Польщі, з с. Устяново, Нижньо-Устрівського району, Дрогобицької області.

При переселенні ними було залишено господарське майно, яке складалося із: житл.буд. 140м², стайня 85м², стодала 47м², прибудова(х2) 33м², 29м² землі 0,3 га, в т.ч. орної 0,2 га.
Вартість залишеного майна становила 2453 (дві тисячі чотириста п'ятдесят три) крб.

Підстава: Р-3229, оп.72, спр.172, арк.306, спр.50, арк.156-158

Невідповідність окремих відомостей, що містяться в документах архіву, даним, викладеним у запиті, не може бути перешкодою для внесення їх до тексту довідки. У разі різночитання імен, прізвищ, назв, окремих біографічних фактів наводиться те написання, що вживається в документі з позначкою «так у документі».

Заступник директора
Виконавець
Павлів

Г.О.Кордіяка

2 – Справка из Львовского архива указывающая о переселении и описе имущества моей семьи. Государственный архив Львовской области. – Ф. Р. – 3229. – Оп.72. – Спр.172. – Арк.306, – Спр.50. – Арк.156 – 158. (из личного архива автора)
Information from the Lviv archive indicating the resettlement and description of the immunity of the author's family. State Archives of the Lviv Region (and personal archive)

Форма № 19

П АДРЕСНИЙ ЛИСТОК ПРИБУТТЯ

1. Прізвище ДУБНА

2. Ім'я ВАСИЛЬ

3. По батькові МИХАЙЛОВИЧ

4. Дата народження 08 січня 1932

5. Місце народження

область (держав)	<u>Польща</u>
район	<u>місто (міст)</u>
село (селище)	<u>Міжні Терези</u>

6. Стать чол. 7. Національність укр.

8. Прописується за адресою

область (держав)	<u>Одеська</u>
район	<u>Дніпровський</u>
місто (міст)	<u>Синьківка</u>
село (селище)	<u>Лермонтова</u>
буд.	<u>3</u> корп. кв.

9. Відки прибув і коли

назва орган. який оформив прибуття	<u>Добівецька 975</u>
область (держав)	<u>Львівська</u>
район	<u>Брошівський</u>
село (селище)	<u>1937 р.</u>

Перейшов у тому ж населеному пункті з худ. буд. № 0050 кв.

або змінив прізвище, ім'я, по батькові з назвати попередні дані

Інші прізвища

3 – Фото справки о прибытии в Одесскую область с территории Польши моего прадеда Дубна Василия Михайловича 1932 г. р. (из семейного архива автора)
 Photo of the certificate of the arrival of the author's great-grandfather Vasily Mikhailovich Dubna from the territory of Poland in 1932 (family archive)

Denisa MAIER*

**PERSPECTIVE DE GEN ÎN EUROPA CENTRALĂ DUPĂ 1989:
STATUTUL FEMEILOR DIN BOSNIA-HERȚEGOVINA ÎN
PERIOADA COMUNISTĂ ȘI POST-COMUNISTĂ**

***Gender perspectives in Central Europe after 1989:
Women's status in Bosnia and Herzegovina during the
Communist and post-Communist period***

Abstract: *The political and historical backgrounds in the countries that had to do with a Communist regime is very different in terms of previous government forms and gender politics. Historically, the Soviet Union created a social order based on equal political and economic rights for women and men in the public sphere. These policies were primarily driven by the economic needs of the state. Even so, the role and social norms were not the main reason for this politics, but the economic needs of the state. After the Communist regime collapse in Central and Eastern Europe a change came, a transition to democracy that also created an opportunity for Eastern European women to establish new groups and to mobilise other individuals with similar policy preferences to pressure the political establishment to take action on different gender issues. The Central European gender experience is vastly different in some key ways from the West. While Western women were trying to give themselves the choice to leave the home and go to work, the women of Central Europe were almost forcibly added to the work force.*

Keywords: *gender, women, status, Bosnia-Hertzegovina, transition.*

***

Diferențele de gen pe piața muncii

Pentru a stimula participarea femeilor pe piața forței de muncă, guvernele au creat un întreg sistem de drepturi legate de muncă, care au transformat-o nu doar într-o obligație morală, ci într-un semn al bunăstării pentru acestea¹. Comunismul a oferit femeilor drepturi și titluri sociale care, în acea vreme, nu erau disponibile pentru femeile din țările vestice:

---

* MA, "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca, Romania; e-mail: denisamaier@gmail.com

Date submitted: June 23rd 2017

Revised version submitted: July 10th 2017

Accepted: August 8th 2017

¹ Pascall & Manning 2000: 241.

STUDIUM, Vol. 10, 2017, Supplement 1 – *Geopolitics, History and Population in Eastern Europe*.

New research directions in Humanities and Political Sciences

---

garanții legale ale egalității femeilor, acces la educație, creșterea oportunităților în sfera publică, alocații pentru copii, îngrijirea acestora, concediu maternal și asigurarea locului de muncă la întoarcere. Munca femeilor reprezenta însă în realitate o datorie, nu un drept, patriarhia rămânând intactă în timp ce acestea munceau și erau exploatare în rolurile lor de producători și reproducători. Glorificarea lor, reprezentată în propagandă și în numeroasele statui ale femeilor proletare care stau lângă bărbați, nu reflectă în realitate viața lor din acea perioadă². Cu toate acestea, combinația rolurilor duale ale femeilor, ca mame și angajați plătiți, a creat așa-numita dublă povară pentru acestea, fapt subliniat și de Barbara Einhorn care confirmă stresul provocat de sarcinile duble ce trebuiau îndeplinite și percepția femeilor cu privire la dreptul lor de a munci ca fiind o altă obligație³.

În Iugoslavia, reziduurile și valorile patriarhale au fost distribuite inegal pe straturi sociale, grupuri etnice și gen, femeile fiind mai mult sau mai puțin interesate de ceea ce însemna feminismul. La nivel declarativ, acestea erau egale cu bărbații în termeni de principii politice și juridice, dar în realitate exista mai mult exploatarea, această prezență a unor puncte de parțială egalitate lăsând doar o impresie generală că femeile nu erau destul de egale și o credință larg răspândită că vor deveni, relativ repede, egale cu bărbații. Iugoslavia era destul de diferită de multe alte țări, bărbații primind venituri și șanse mai bune de viață decât femeile, dar cu toate acestea, universitățile și multe alte domenii ale vieții sociale dând impresia că femeile sunt egale cu bărbații. Aceasta a fost prima condiție socio-politică pentru preponderența femeilor în mișcările anti-război din anii 1991-1995. Femeile din Bosnia-Herțegovina și din întreg spațiul fostei Iugoslavii erau mult mai îngrijorate cu privire la posibilele consecințe ale conflictelor etnice decât omologii lor de sex masculin, deoarece femeile acceptă în general ideea că menținerea familiei intacte este responsabilitatea lor. Distrugerea familiilor le lăsa mai dezavantajate și mai vulnerabile din punct de vedere social decât bărbații și, în acest sens, se poate argumenta că familia este încă sursa lor principală de apartenență, în timp ce naționalismul le-a oferit oamenilor o identitate mai largă⁴.

Literatura afirmă o presiune ideologică asupra femeilor de a-și asuma rolul tradițional, menținerea echilibrului între muncă și responsabilitățile familiale fiind o provocare majoră pentru cele mai multe dintre ele. Beneficiile comunismului erau, în majoritatea cazurilor, atașate posibilității femeii de a se angaja și de a nu depinde de soț. Pentru o bună perioadă, țările comuniste din Europa de Est au fost caracterizate și de

---

² LaFont 2001: 205-206.

³ Einhorn 1993: 159.

⁴ Licht & Drakulić 1996: 22.

egalitatea de gen pe piața muncii, participarea femeilor la forța de muncă fiind mare comparativ cu a altor state⁵.

Femeile și politicile familiale

Presiunea ideologică a fost înlocuită cu una care sugera că angajarea femeilor rulează contrar intereselor copiilor, familiei și implicit societății. De vreme ce rolul potrivit al femeii trebuie să fie cel de casnică, angajarea femeilor s-a devalorizat din punct de vedere ideologic și politic⁶. Revenirea valorilor patriarhale a fost aprobată și de guvernele comuniste din republicile iugoslave, care credeau că ar putea rezolva problema reprezentată de creșterea rapidă a șomajului prin întoarcerea femeilor la gospodărie. Până la sfârșitul anilor 1980, societatea iugoslavă a asistat la o luptă înrădăcinată în problema libertății față de obligația femeilor de a da mai multe nașteri și de a fi din nou *mame bune* și *gospodine*. Propaganda politică, media și Biserica au definit participarea femeilor la forța de muncă ca principală cauză a problemelor sociale, în contrast cu perioada pre-comunistă, în care femeile stăteau acasă și aveau grijă de copiii și soții lor⁷. Femeile care au optat pentru plasarea copiilor în instituțiile de îngrijire oferite de stat au fost considerate mame rele, în timp ce femeile care au încercat să se ocupe în același timp de muncă și de familie au fost considerate muncitoare rele, deoarece s-au axat mai mult pe responsabilitățile din interiorul familiei. Drepturile de reproducere ale femeilor în țările post-comuniste au constituit o zonă pe care cercetătorii au ilustrat-o drept o pierdere pentru femeile din Europa de Est după căderea comunismului.

Începând cu anul 1952, legislația privind avortul în fosta Iugoslavie a trecut printr-un proces de liberalizare ca răspuns la creșterea semnificativă a intervențiilor ilegale asociate cu niveluri ridicate de morbiditate și mortalitate maternă. Modificările ulterioare ale legilor privind avortul au vizat în mod expres facilitarea accesului la avortul legal pentru a descuraja practicile ilegale. De exemplu, o scădere semnificativă a numărului de avorturi ilegale este atribuită deciziei din 1969 de a elimina cerința aprobării unei comisii pentru încetarea sarcinilor cu durată mai mică de 10 săptămâni, cerință care a reprezentat un obstacol practic și psihic pentru întreruperile de sarcină. Deși ratele avorturilor au continuat să fie foarte mari, fostul guvern a atins în mod esențial obiectivul: avorturile ilegale au fost practic eliminate și țara a înregistrat o scădere semnificativă a morbidității și mortalității materne.

În primii ani de tranziție post-comunistă au fost lansate programe pentru creșterea ratei natalității și lupta împotriva avortului, existând restricții în Rusia, Republica Cehă, Ungaria etc. Cu toate acestea, drepturile

---

⁵ Spehar 2005: 107.

⁶ Ferge 2003: 165.

⁷ LaFont 2001: 212.

femeilor sunt încă susținute, avortul rămânând legal în toate țările (cu excepția Poloniei⁸). Deși Bosnia-Herțegovina și-a obținut independența față de Iugoslavia în 1991, avortul a rămas reglementat de Legea adoptată de fosta republică la 7 octombrie 1977, prin care se menționa că este dreptul omului de a decide asupra nașterii de copii. Astfel, în conformitate cu această lege, avortul este permis la cerere în primele 10 săptămâni de sarcină. Un domeniu îngrijorător pentru Bosnia-Herțegovina este rata ridicată a avortului în rândul adolescentelor, comparativ cu incidența relativ scăzută a acestuia în celelalte republici din fosta Iugoslavie⁹.

Femeile ca agenți ai schimbării

Prăbușirea regimurilor totalitare a oferit femeilor posibilitatea creșterii dialogului și criticilor, cunoscând un avânt în 1995 când au fost stabilite centre pentru studii de gen și ale femeilor în Universitățile din Moscova, Vilnius, Budapesta (finanțarea acestora fiind totuși limitată). În plus, zeci de conferințe naționale și internaționale legate de problemele femeilor au fost ținute în regiune, adunând femei care să discute despre supraviețuirea tranziției și planificarea protejării și promovării drepturilor femeilor. Articulația drepturilor femeilor în discursul post-comunist este relativ nouă, organizațiile non-guvernamentale trebuind să depună eforturi în influențarea politicilor, protejarea legislației și alegerea candidaților profemei¹⁰.

În realizarea profilului Bosniei-Herțegovina, Martha Walsh se oprește asupra recensământului realizat în 1991, care a scos în evidență majoritatea reprezentată de comunitatea musulmană, urmată de cea sârbă, croată și celelalte mai mici, toate acestea fiind amestecate și având identitate distinctă. În urma războiului civil, fiecare sector din Bosnia a fost devastat, infrastructura statală, sistemul educațional și cel al sănătății fiind paralizate. În funcție de rolurile și relațiile de pe parcursul conflictului, fiecare gen a avut un mod diferit de gestionare a consecințelor, statutul, clasa și etnicitatea fiind elementele cheie în determinarea poziției femeii. Deși în perioada post-conflictuală femeile erau văzute ca fiind victime, cu timpul acestea au devenit apărătoare ale familiei și au reușit să se implice în sectoare ale muncii dominate în mod obișnuit de bărbați¹¹. Acest pas a scos în evidență discriminarea regăsită în sectorul de angajare, cu precădere cel orientat politic și cel socio-cultural, astfel încât femeile au căutat să identifice mijloace alternative pentru generarea de venit.

De remarcat în noile democrații este faptul că femeile nu erau obișnuite sau doritoare să se folosească de noile libertăți pentru a-și îmbunătăți poziția. Cea mai importantă dezvoltare este renașterea societății

---

⁸ Spehar 2005: 109-110.

⁹ Department of economic and social affairs 2013: 64-65.

¹⁰ LaFont 2001: 216.

¹¹ Kumar 2001: 57-59.

civile, care a reprezentat noi începuturi și noi inițiative. Capitolul cu privire la organizațiile femeilor în Bosnia post-conflict descrie emergența, activitățile, programele și impactul în adresarea problemelor de gen asociate cu conflictul. Înainte de conflict, nu existau organizații non-guvernamentale, ci doar cluburi organizate și asociații pentru persoane cu dizabilități, absența lor fiind cauzată de serviciile furnizate de guvern și lipsa spațiului pentru dezvoltarea instituțiilor societății civile. Dezastrul umanitar creat de război a depășit capacitatea guvernului de a satisface nevoile oamenilor săi, momentul fiind prielnic pentru intervenția organizațiilor non-guvernamentale, a căror beneficiari și furnizori au fost cu precădere femei. Primele organizații ale femeilor furnizau mâncare, haine, adăpost pentru refugiați și grupurile vulnerabile, iar unele dintre ele acordau și consiliere și îngrijire medicală victimelor¹².

Deoarece au fost excluse din procesul politic, femeile au decis să se organizeze în vederea acordării de ajutor umanitar victimelor războiului, cât și în rezolvarea problemelor concrete ce mai afectau comunitățile. A patra conferință mondială a femeilor ținută la Beijing în 1995 sprijină existența grupurilor și încurajează noile grupuri de femei în regiune. Nici o femeie din Bosnia-Herțegovina nu a fost implicată în deciderea viitorului țării, eșecul devenind și mai mare având în vedere faptul că *Platforma de Acțiune de la Beijing* a fost adoptată cu câteva luni înaintea stabilirii *Acordului de Pace de la Dayton*, cea dintâi fiind o strategie de perspectivă asupra a ceea ce a fost necesar pentru a consolida rolul și drepturile femeilor¹³. Creșterea numărului de organizații reprezintă astfel o paralelă a structurii politice, politica fiind arena de desfășurare a bărbaților. În anul 1999, în Bosnia activau 284 de ONG-uri, doar 56 dintre acestea menționând problemele femeilor în declarația misiunii, fapt ce demonstrează că nu toate organizațiile conduse de femei au ca țintă femeile sau au conexiuni cu agenda feministă. În general, organizațiile din Bosnia sunt axate pe democrație sau drepturile omului, luându-și astfel angajamentul față de aceste probleme prin desfășurarea de activități precum discuțiile la masa rotundă, campanii de advocacy, ajutor gratuit pentru femei, producerea de materiale educaționale cu privire la drepturile omului¹⁴. După adoptarea Platformei de la Beijing se facilitează acțiunea organizațiilor non-guvernamentale, care operează de regulă prin implementarea prevederilor stabilite, și care, în acest caz, au încercat să elimine violența din rândul femeilor prin diferite programe și activități, reușind astfel să mărească importanța sectorului non-guvernamental. Datorită *Declarației de la Beijing*, organizațiile non-guvernamentale ale femeilor de pe teritoriul Bosniei-Herțegovina au reușit să influențeze

---

¹² Kumar 2001: 160-165.

¹³ A se vedea *Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) in Bosnia and Herzegovina*.

¹⁴ Kumar 2001: 165-172.

comunitățile din cadrul cărora fac parte și să atragă atenția asupra problemelor existente.

Rezoluția 1325 din 2000 a ONU este cea care a continuat misiunea *Declarației de la Beijing* de promovare a egalității de gen și includerea femeilor în procesele de pace și dezvoltare. Important de remarcat este necesitatea de a include femeile ca actor important în cadrul misiunilor de peacekeeping și peacebuilding și protejarea drepturilor acestora, precum și eliminarea violenței ca factor perturbator al obținerii păcii. Odată cu adoptarea acestei Rezoluții începe recunoașterea rolului important al femeilor din Bosnia-Herțegovina și capacitatea lor de a depăși granițele inter-etnice și de a contribui la realizarea unei păci de durată.

Concluzii

În cazul Bosniei-Herțegovina era necesară adoptarea unei perspective de gen care să includă nevoile femeilor din perioada repatrierii și restabilirii lor, a reintegrării și reconstrucției post-conflict, măsuri de sprijinire a inițiativelor de pace de la nivel local și implicarea lor în mecanismele de implementare a acordurilor de pace precum și asigurarea respectării și protejării drepturilor femeilor¹⁵. Cea mai mare parte din munca pentru reconciliere și pace în Bosnia a fost realizată de organizațiile femeilor, acestea reprezentând singurul loc în care femeile se simțeau în siguranță. Sprijinul psiho-social oferit de organizațiile pentru femei și dialogul început în cadrul acestora reprezintă un lucru vital pentru procesul de vindecare, acest lucru reprezentând baza procesului de peacebuilding.

Situația Bosniei-Herțegovina a fost inclusă în rapoartele periodice ale *Convenției pentru Eliminarea tuturor formelor de discriminare la adresa femeilor* (CEDAW) din 2005, în urma cărora au fost realizate o serie de observații și recomandări la adresa situației din acea țară, regăsite ulterior în *Gender Action Plan*. *Gender Action Plan* din Bosnia-Herțegovina a constituit o strategie adoptată de Consiliul de miniștri ai țării a cărui scop îl constituia definirea de strategii și programe care să ajute la obținerea egalității femeilor și bărbaților din Bosnia, printre care armonizarea legislației în diferite domenii, analiza socio-economică, educația și construirea capacității de încurajare a unei cooperări active¹⁶.

Integrarea perspectivei de gen în viața socială urmărește de fapt crearea unei societăți egale, încurajarea femeilor să se implice în viața socială cu toate aspectele care o compun și, nu în ultimul rând, încurajarea conlucrării femeilor și bărbaților în sensul atingerii egalității de șanse, în drepturi și a împărțirii echitabile între femei și bărbați a responsabilităților sociale. Totodată, este importantă responsabilizarea ambelor genuri pentru

---

¹⁵ ONU 2000: 1-4.

¹⁶ *Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) in Bosnia and Herzegovina* 2014: 15-25.

a crea o societate echilibrată care să corespundă realităților sociale existente în momentul de față.

BIBLIOGRAFIE

Documente

Rezoluția 1325 a ONU (2000), adoptată de Consiliul de Securitate la a 4213-a întâlnire, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement> (accesat la 7.05.2017).

Literatură de specialitate

- Brown, Archie (2009). *The Rise and Fall of Communism*. Harper Collins.
- Connell, Raewyn (2009). *Gender in World Perspective*. Cambridge: Polity Press.
- Department of economic and social affairs (2013), *Bosnia and Herzegovina Abortion Policy*, New York: United Nations.
- Einhorn, Barbara & Sever, Charlotte (2003). Gender and Civil Society in Central and Eastern Europe. *International Feminist Journal of Politics*, Volum 5, Nr. 2, Routledge, London: Routledge.
- Einhorn, Barbara (1993). *Cinderella Goes to Market. Citizenship, Gender and Women's Movements in East Central Europe*, Londra: Verso.
- Ferge, Zsuzsa (2003). *Women and Social Transformation in Central-Eastern Europe, The 'Old Left' and the 'New Right'*, Budapesta: Institute of Sociology and Social Policy, Eötvös Lóránd University.
- Agencia pentru Egalitatea de Gen a Bosniei-Herțegovina, *Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) in Bosnia and Herzegovina*. Disponibil la http://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/documents/Beijing+15/Bosnia_and_Herzegovina.pdf (accesat 07.06.2017).
- Kumar, Krishna (2001). *Women and Civil War – Impact, Organizations and Action*, London: Lynne Rienner Publishers.
- LaFont, Suzanne (2001). One step forward, two steps back: women in the post-communist states. *Communist and Post-Communist Studies*. Volum 34, Nr. 2, 203-220.
- Licht, Sonja & Drakulić, Slobodan, *When the Word for Peacemaker was a Woman: War and Gender in the Former Yugoslavia*, Disponibil la Women's Study Center, Belgrade: <http://www.zenskestudie.edu.rs/en/publishing/online-material/women-s-studies-journal/296-when-the-word-for-peacemaker-was-a-woman-war-and-gender-in-the-former-yugoslavia> (accesat 05.06.2017).
- Liubov, Denisova (2010). *Rural Women in the Soviet Union and Post-Soviet Russia*, London: Routledge.

- Pascall, G. & Manning, N. (2000). Gender and Social Policy: Comparing Welfare States in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Journal of European Social Policy*, Vol. 10, Nr. 3, 240-266.
- Penn, Shana & Massino, Jill (2009). *Gender Politics and Everyday Life in State Socialist Eastern and Central Europe*, New York: Palgrave Macmillan.
- Pupavac, Vanessa (2005). *Empowering women? An assessment of international gender policies in Bosnia*, International Peacekeeping, Vol. 12, Nr.3, London:Routledge.
- Spehar, Andrea (2005). *Eastern European Women, Winners or Losers in Post-Communist Transitions?*. Göteborg University: Centre for European Research.

Resurse electronice

- Mujanovi, Jasmin, *Women's rights in Bosnia: An interview with Aleksandra Petric*, 23 mai 2012, Disponibil la <http://politicsrespun.org/2012/05/womens-rights-in-bosnia-an-interview-with-aleksandra-petric/#sthash.nLCX9h6L.dpbs> (accesat 07.05.2017).

Elena NISTOR*

RĂZBOIUL DE PE NISTRU: CAUZE, ACTORI, CONSECINȚE

War on the Dniester: causes, actors and consequences

Abstract: *The Transdnistrian conflict or the war in Transdnistria (sometimes called Moldovan-Russian war) was a military conflict, currently a political conflict between Moldova and the self-proclaimed “Transdnistrier Moldovan Republic” over control in Camenca, Dubăsari, Grigoriopol, Ribnița, Slobozia and Tiraspol, located on the left bank of the Dniester river, and Bender city, located on the right bank of the same river. The political conflict started in 1990, immediately after the independence of the so-called Transnistrian Moldovan Republic, with its dormant phase still being carried out today.*

Keywords: *Transdnistria, Russian Federation, Kishinev, frozen conflict*

***

În contextul Sud-Est European, conflictul transnistrean rămâne a fi unul dintre cele mai grave, dar și mai puțin studiate subiecte, el însă are o importanță majoră nu doar pentru statalitatea și integritatea Republicii Moldova, dar și a întregii regiuni. În septembrie se vor împlini 27 ani de la proclamarea independenței așa-zisei Republici Moldovenești Nistrene (2 septembrie 1990), iar recent s-au împlinit 25 de ani de la războiul de pe Nistru¹ (2 martie - 13 august 1992)². Din anul 1992 până în prezent, în spațiul public din Republica Moldova sunt folosite, atât de politicieni, cât și

---

*BA, “B. P. Hașdeu” State University, Cahul, The Republic of Moldova; e-mail: nistor.elenach@gmail.com

Date submitted: June 12th 2017

Revised version submitted: July 15th 2017

Accepted: August 8th 2017

¹ Conform Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 662/12.10.1992 „Privind stabilirea granițelor zonei de conflict militar și duratei de începere și terminare a ostilităților în zona transnistreană a Republicii Moldova”, „zonă a ostilităților” este declarată zona situată pe malul drept al râului Nistru, cu o lungime de 15 km, care se întinde în partea de nord până la satele Vâșcăuți și Susleni, raionul Orhei, în partea de sud – orașul Căușeni, satele Talmaz și Răscăeți, din raionul Ștefan Vodă. Din zona specificată mai fac parte localitățile de pe malul stâng al Nistrului: Cocieri, Korjova, Coșnița, Doroșkaia, Lunga, Molovata Nouă, Pârâta, Pohrebaia, Roghi.

² În Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 662/12.10.1992 se specifică ziua în care a început lupta (2 martie 1992) și ziua în care a luat sfârșit (13 august 1992).

de jurnaliști și formatori de opinie, expresiile de „regim separatist”, „lideri separatiști” sau „republică separatistă”.

Un moment important care a stat la baza declanșării războiului de pe Nistru a fost puciul de la Moscova din 19 august 1991. Mai marii conducători ai Uniunii Sovietice, printre care se numără Vicepreședintele U.R.S.S., primul-ministru, miniștrii apărării și de interne, președintele K.G.B. împreună cu alți câțiva, susținuți de Anatolii Lukianov care avea funcția de președinte al Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice, încearcă o lovitură de stat „în scopul apărării intereselor cetățenilor Uniunii R.S.S., a independenței și suveranității țării, reinstaurării ordinii și legalității, stabilizării situației, depășirii crizei, de a nu admite haosul, anarhia și războiul civil fratricid”³. Inspiratorul și organizatorul puciului a fost P.C.U.S.⁴ Uniunea Sovietică este paralizată, ca urmare a acțiunilor întreprinse de puciști. Adevăratul obiectiv al puciștilor a ieșit la iveală chiar din prima zi de manifestații. Puciștii au încercat de fapt să întoarcă U.R.S.S.-ul înapoi la sistemul totalitar, crud și nemilos de odinioară, să potolească democrația și râvna popoarelor la libertate, ei au dorit să restabilească situația avantajoasă oligarhiei P.C.U.S. Puciștii nu și-au îndeplinit scopul propus, iar drept consecință a acestui puci are loc evenimentul care a schimbat la 360° soarta locuitorilor dintre Prut și Nistru. Uniunea Sovietică, care până atunci părea că va exista o veșnicie, s-a destrămat.

La 27 august 1991 apare un nou stat pe arena internațională – Republica Moldova, cu capitala stabilită la Chișinău. Conducătorii de la Chișinău i-au condamnat cu promptitudine pe puciști. Liderii separatiștilor însă s-au alăturat puciștilor, luând măsuri concrete în vederea executării dispozițiilor emise de aceștia de la Moscova⁵. După proclamarea independenței, în viața politică, socială și economică a Republicii Moldova se produc modificări importante. Pentru a împiedica plecarea Moldovei din Uniunea Sovietică, Kremlinul și separatiștii din Tiraspol au considerat necesară elaborarea strategiei privind crearea pe teritoriul Republicii Moldova a două formațiuni statale: pe malul stâng al Nistrului și în regiunea populată preponderent de găgăuzi, unde acțiunile forțelor separatiste erau în deplină desfășurare. Această misiune a fost încredințată Ministerului Apărării și Ministerului Afacerilor Interne al U.R.S.S.. Marele Cartier General al Armatei Sovietice a elaborat planul detaliat al creării celor două republici, care, prin intermediul regiunii militare Odessa, trebuia să fie realizat imediat⁶.

Pentru a înțelege mai bine cum s-a declanșat de fapt acest război de pe Nistru și cum s-a ajuns la un conflict înghețat, trebuie să precizăm care a fost situația în Transnistria înainte de proclamarea independenței a

³ Советская Молдавия, 20 august 1991.

⁴ Аргументы и факты, nr. 33, 1991.

⁵ Scurtu 1998: 315.

⁶ Nezaavisimaia Moldova, 26 mai 1992.

Republicii Moldova și influența acesteia pentru izbucnirea războiului, dar și rolul pe care l-a jucat U.R.S.S., ulterior deja Rusia. La sfârșitul anilor 80' ai secolului XX, apare în arenă Igor Smirnov⁷, care reprezenta interesele Rusiei în Transnistria și care a avut un rol major în organizarea războiului de pe Nistru. Atunci s-au făcut primii pași pentru legalizarea structurilor politice și organizaționale „Interdvijenie”, rebotezată apoi de V. Iacovlev în „Unitate–Edinstvo”; filiala partidului liberal democrat din Rusia al lui Vladimir Jirinovski; s-a format partidul comunist din Transnistria; a apărut „Consiliul colectivelor de muncă”. Aceste „soviete” s-au contopit și au organizat „Sovietul unit al colectivelor de muncă” (OSTC). Transnistria era des vizitată de deputați ruși și de militari sovietici (Travkin, Jirinovski, Makașov, Ruțkoi, Stankevici, Baburin, Craciov, Morozov, Plehanov și alți șovini), care încurajau în fel și chip pregătirea acestui război⁸. Din inițiativa lui A. Lukianov, în Transnistria au început să fie create formațiuni de tip paramilitar: „detașamente muncitorești”, „detașamente în ajutorul miliției” (ROSM). În 1989, aceste detașamente au început a fi înarmate de către ofițerii unităților a Armatei a 14-a, care au susținut și grevele „amazoanelor” din 1989, îndreptate împotriva Legilor cu privire la limba de stat a Moldovei. Aceste formațiuni paramilitare, OSTC și Armata a 14-a, dar și grevele rusofonilor erau folosite ca mijloace de apărare a sistemului totalitar, a imperiului sovietic și a dominației imperiale ruse în Moldova.

Toată viața politică, economică și militară din Transnistria era controlată la maxim de către Moscova, ascultându-se doar indicațiile primite de la organele centrale moscovite. În martie 1990 a început o nouă etapă de luptă a Rusiei împotriva Moldovei. Pregătirile de război se făceau foarte activ. Armata a 14-a a ocupat toate centrele strategice din stânga Nistrului, fără înștiințarea Guvernului de la Chișinău. Ocupația a avut loc conform înțelegerii dintre Mihail Gorbaciov⁹, Lukianov, Iazov și Kriucikov în timpul „referendumului” gorbaciovist, realizat cu scopul de a păstra imperiul sovietic. La comisariatele militare raionale transnistrene a fost concentrată tehnică militară rusească suplimentară. Populația transnistreană a fost forțată să participe la acest referendum sub amenințarea tancurilor Armatei a 14-a de la Tiraspol. La 2 noiembrie 1990, în orașul Dubăsari, separatiștii ocupă sediile procuraturii și judecătoriei raionale, a comitetului executiv raional, iar apoi a secției de poliție. Au apărut și primele pierderi umane. Separatiștii preiau în totalitate controlul asupra orașului.

Lukianov a fost arestat după rebeliunea comunistă de la Moscova din august 1991. Deja toată activitatea separatistă era dirijată de A. Ruțkoi

⁷ Igor Nicolaevici Smirnov este un politician transnistrian de origine rusă, care a îndeplinit funcția de președinte al autoproclematei Republici Moldovenești Nistrene între anii 1991-2011.

⁸ Moraru 1995: 549.

⁹ Mihail Gorbaciov a fost conducătorul Uniunii Sovietice din 1985 până în 1991. Încercările sale de reformă au dus la încheierea Războiului Rece, la încetarea monopolului politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și la prăbușirea Uniunii Sovietice.

și echipa sa. În raioanele din stânga Nistrului au fost aduși foarte mulți militari și lucrători în serviciul de securitate care au fost implicați și în alte conflicte, precum cele de la Riga, Baku, Tbilisi și Vilnius; de asemenea și o parte din lucrătorii K.G.B.A-ului din Moldova au fost transferați la Tiraspol.

Declanșarea războiului de pe Nistru din 1992 a fost cauzată de către acțiunile ulterioare ale separatiștilor, susținute de către Kremlin în plan politic, economic și militar. Aceste mișcări separatiste au condus la ruina economică, la anihilarea unității tânărului stat ce era Republica Moldova. Pe teritoriul Moldovei seoseau și participau la acțiuni violente și anticonstituționale, îndreptate contra integrității țării teritoriale, formațiuni înarmate ale cazacilor, legalizate pe teritoriul Rusiei. Aceștia participau la acțiuni care aveau ca scop răsturnarea prin violență a puterii legale din raioanele de est ale Republicii Moldova. Conducerea Moldovei a luat numeroase măsuri pentru a aplana situația, însă toate au fost respinse de structurile ilegale de la Tiraspol. Situația s-a degradat, degenerând într-un adevărat război, iar trupele rusești care staționau în localitățile din stânga Nistrului au trecut la agresiuni împotriva Republicii Moldova.

Conform datelor statistice, la începutul anului 1990 trupele sovietice din Transnistria numărau nu mai mult de 3.000 de ofițeri și peste 12.000 de cadre în termen și pe bază de contract, care aveau în dotare un uriaș arsenal de arme și muniții¹⁰. Armata Sovietică a pus cu generozitate la dispoziția forțelor separatiste militari, experți, echipamente sofisticate¹¹. Deja în primăvara anului 1992 în „armata separatistă nistreană” erau înrolate 8.000 de ofițeri activi, rezerviști și militari în termen, care formau „garda transnistreană”, la care se adăugau 5.000 de angajați ai trupelor de interne și 4.000 de muncitori înarmați din „detașamentele de autoapărare”. Printre apărătorii cauzei separatiste se mai numărau mai bine de 3.000 de cazaci și mercenari sosiți din Rusia și Ucraina, 200 de voluntari de la Comrat și peste 300 de pușcăriași puși în libertate de penitenciarele rusești cu condiția de a veni în ajutorul enclavei separatiste¹². Cazacii primeau și un salariu în valoare de 3.000 ruble lunar. Participarea cazacilor la războiul transnistrean a fost înregistrată chiar și de presa rusă¹³. Chiar în opinia unor ziariști ruși, participarea cazacilor la luptele transnistrene a fost „agresiune armată” a Rusiei „împotriva unui stat suveran”¹⁴.

În acele momente de mare responsabilitate, Parlamentul Republicii Moldova s-a adresat la 26 mai 1992 cu un Apel către parlamentele și popoarele lumii cu rugămintea de a susține Republica Moldova, independența, suveranitatea și integritatea ei teritorială și de a se pronunța împotriva agresiunii forțelor proimperiale și neobolșevice, care declanșaseră o rebeliune anticonstituțională în raioanele de răsărit ale

¹⁰ Muntean & Ciubotaru 2004: 114-115.

¹¹ Muntean & Ciubotaru 2004: 117.

¹² Muntean & Ciubotaru 2004: 129-130.

¹³ Izvestija, 1992, 6, 11 martie.

¹⁴ Gribincea 1998: 27.

Republicii Moldova, fiind susținute de Armata a 14-a a Federației Ruse și de detașamentele înarmate de cazaci și mercenari veniți din Rusia. Forțele separatiste, având o susținere externă vădită, au neglijat toate eforturile depuse de autoritățile legale și de opinia publică a Republicii Moldova pentru soluționarea prin mijloace politice a conflictului declanșat în mod artificial¹⁵. Moldova a intrat însă în acest război fără vreo susținere din afară, practic fără armată, fără armamentul și munițiile necesare pentru a duce un război, având la dispoziție doar efectivele subunităților de poliție (circa 10.000 de oameni). Armata națională a Republicii Moldova a fost înființată la 3 septembrie 1991, Mircea Snegur semnând Decretul „Despre formarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova”.

La 2 martie 1992, sesiunea a 46-a a Adunării Generale a ONU a admis Republica Moldova, fără să procedeze la vot, prin aprobare unanimă, în familia Națiunilor Unite. Anterior, la 30 ianuarie, Republica Moldova devenise membru deplin al CSCE. Admiterea RM în Organizația Națiunilor Unite însemna, în mod implicit, condamnarea enclavelor separatiste la un anonimat categoric și anularea pentru totdeauna a oricăror iluzii a acestora de a fi admise cândva în lumea civilizată. De aici și disperarea Tiraspolului, manifestată prin încercarea de a se impune prin forța armelor. În fapt, conflictul dezlănțuit de forțele pro-imperiale urmărea să doboare mai multe ținte concomitent:

1. Să compromită șansa de integrare în lumea liberă a noului stat independent;
2. Să remodeleze, printr-o înfrângere militară, cursul politic de distanțare de Comunitatea Statelor Independente (Rusia), îndeosebi în chestiunile de politică militară;
3. Să pună capăt tendinței, mai mult declarative în realitate, de integrare a „celor două state românești” și să elimine penetrația română în zonă;
4. Să reafirme rolul de tutore necontestat al Moscovei în această regiune a Europei de Sud-Est¹⁶.

„Conflict militar”, așa erau deseori definite ostilitățile de pe malurile Nistrului între forțele de ordine ale R. Moldova și cele separatiste ale Tiraspolului, asistate de supporterii acestora de la Moscova.

Din punct de vedere cronologic, potrivit autorilor A. Muntean și N. Ciubotaru, „războiul de pe Nistru”, care a cunoscut mai multe faze, se înscrie în limitele anilor 1990 și 1992 fiind declanșat „de către separatiștii transnistreni, susținuți politic, economic și militar de Rusia”. Scopul era de „a preîntâmpina unirea românilor din partea stângă cu cei din partea dreaptă, a perpetua prezența Armatei ruse pe teritoriul Republicii Moldova și a impune, cu orice mijloace, menținerea acesteia în cadrul hotarelor sovietice, reformate în așa numite Comunitate a Statelor Independente – CSI”¹⁷.

¹⁵ Aspecte ale conflictului transnistrean 2001: 43.

¹⁶ O istorie a regiunii transnistrene 2007: 433.

¹⁷ Muntean & Ciubotaru 2004: 262.

În noaptea de 1 spre 2 martie 1992 formațiunile înarmate ilegale secesioniste au atacat și au ocupat sediul poliției din Dubăsari, din stânga Nistrului, înregistrându-se pierderi de vieți omenești și luări de ostateci (34 de polițiști). Liderii separatiști de la Tiraspol, susținuți de Armata a 14-a a Rusiei, declanșează acțiuni militare împotriva organelor constituționale ale puterii de stat care marchează începutul conflictului armat¹⁸. Era evident, se spunea în Declarația Guvernului Republicii Moldova în legătură cu evenimentele de la Dubăsari, că această provocare avea drept scop „agravarea în continuare a situației social-politice, subminarea integrității Republicii, zădărnicierea admiterii Republicii Moldova la Organizația Națiunilor Unite, preconizată pentru 2 martie”. Guvernul a avertizat că întreaga responsabilitate pentru evenimentele care au avut loc revenea liderilor separatiști din stânga Nistrului, susținuți de forțele reacționare ruse¹⁹. În dimineața zilei de 4 martie 1992, la Chișinău a avut loc întâlnirea președintelui Mircea Snegur cu autoproclamatul președinte al așa-zisei Republici Moldovenești Nistrene – Igor Smirnov, ultimul respingând din nou propunerea Chișinăului privind organizarea unei zone economice libere și insistând asupra statalității Transnistriei²⁰. La 6 martie formațiunile paramilitare, ajutate de reprezentanți ai Armatei a 14-a, încep minarea unor poziții din zona de conflict (terenuri agricole, barajul hidrocentralei electrice de la Dubăsari, podurile de peste Nistru, 3 dintre care au fost distruse). Din batalionul de ingineri de geniu nr. 66 situat în satul Parcani, gardiștii au scos, fără nici un obstacol, peste 1.000 de pistoale Kalașnikov, 1,5 milioane de cartușe, 20 de aruncătoare de grenade și alt armament. În perioada martie-aprilie 1992 militarii ruși au furnizat tehnică blindată separatiștilor. Acestora le-a fost pus la dispoziție întregul stoc de arsenal tehnic pe care îl deținea brigada de ingineri de geniu de la Dubăsari.

La 12 aprilie Mircea Snegur s-a întâlnit la Suceava (Putna) cu Ion Iliescu. La această întâlnire cu ușile închise s-a discutat despre conflictul transnistrean și căile lui de soluționare, s-au dat asigurări ferme privind sprijinul Republicii Moldova de către autoritățile României. Tot atunci s-a convenit că nu era momentul potrivit pentru semnarea Tratatului de prietenie între cele două țări, proiectată încă pentru sfârșitul lunii martie. Motivul acestei decizii era de a nu oferi temeieri în plus liderilor de la Tiraspol și protectorilor lor de la Moscova „pentru a lucra pentru scopuri separatiste”²¹.

La mijlocul lunii mai 1992, Moscova a adoptat decizia privind implicarea directă a unităților Armatei a 14-a în conflictul de pe Nistru. Ministrul Apărării al Rusiei, generalul Graciov, a transmis comandantului Armatei a 14-a, generalului Netcacev, următoarea dispoziție:

---

¹⁸ Nedelciuc 1992: 74.

¹⁹ Moldova Suverană, nr. 33, 5 martie 1992.

²⁰ Moldova Suverană, nr. 33, 7 martie 1992.

²¹ Sfatul Țării, nr. 62 (1102), 16 aprilie 1992.

„În legătură cu agravarea situației în Transnistria și avându-se în vedere că acest pământ rusesc trebuie să-l apărăm pe toate căile și cu toate metodele accesibile. Vi se cere:

1) Să completați din rezervele pentru mobilizare toate unitățile militare ale Armatei 14, dislocate în Transnistria;

2) Să treceți în stare deplină de luptă toate unitățile de luptă ale Armatei a 14-a;

3) Să deblocați toate unitățile militare”²².

Pe de altă parte, din regiunea Rostov a Rusiei vin circa 1.000 de cazaci și mercenari care participă la lupte de partea separatiștilor. La 7 mai 1992 forțele paramilitare ocupă stația de retranslare a radiodifuziunii moldovenesti, aflate în partea stângă a Nistrului²³.

Ministerul de la Chișinău a stabilit la 18 mai patru direcții operative-tactice pe frontul de luptă:

1) Cocieri – Dubăsari, comandant colonel Nicolae Petrică;

2) Coșnița – Doroțcaia, comandant colonel Anatol Cociug;

3) Căușeni – Tighina, comandant colonel Mihail Mămăligă;

4) Tighina – Varnița, comandant colonel Leonid Carasiov;

Totodată, Guvernul a decis preluarea patrimoniului, armamentului, munițiilor și tehnicii fostelor unități militare sovietice staționate în partea dreaptă a Nistrului, astfel încât nivelul de înzestrare a armatei naționale în curs de organizare s-a ameliorat cu arme, muniții și tehnică de luptă, fiind considerat chiar satisfăcător²⁴, cu toate că într-o primă fază a războiului „la un pistol-automat erau 2-3 ostași, iar cartușe se eliberau în cantități limitate, astfel ca luptătorii să nu poată întreprinde acțiuni ofensive fără ordinul comandanților superiori”²⁵. Oficial, această situație era explicată prin lipsa de arme și muniții. Nevoită să reacționeze la protestele luptătorilor de pe front, conducerea Republicii a găsit imediat în depozitele militare ale armatei sovietice și tehnică de război, și armament și muniție suficientă. „Dar a fost prea târziu!”²⁶.

La 18 mai a sosit într-o vizită oficială la Chișinău președintele României Ion Iliescu. Cu prilejul acestei vizite șeful statului român a menționat că procesul de apropiere dintre cele două state românești fusese frânat de evenimentele din stânga Nistrului, care în opinia sa trebuia soluționat pe cale pașnică, plecând de la Declarația cvadripartită din 6 aprilie. În pofida declarațiilor explicite ale liderului român referitoare la necesitatea păstrării celor două state românești independente, vizita acestuia la Chișinău a provocat o nouă explozie de românofobie furibundă la Tiraspol²⁷. Un moment important îl constituie declarația mareșalului Șapoșnicov, exprimată în cadrul unei conferințe de presă din 20 mai; astfel,

²² Șișcanu 1999: 56.

²³ Nedelciuc 1992: 78.

²⁴ Adevărul, an. III, nr. 652, 15 mai 1992.

²⁵ Adevărul, an. III, nr. 651, 8 mai 1992

²⁶ Muntean & Ciubotaru 2004: 138 – 139.

²⁷ Muntean & Ciubotaru 2004: 250 – 251.

motivând transferul de luptă către formațiunile paramilitare din raioanele de est ale Republicii Moldova, comandantul suprem al forțelor armate unificate ale C.S.I. a declarat următoarele: „Când în unitate vine o mulțime de 11.000 de oameni dezlănțuiți, dintre care mulți, în ajun, și-au înmormântat rudele și apropiații, eu nu pot exclude că printre ofițeri și generali nu se vor găsi dintre cei care vor trece de partea acestor oameni umiliți și obidiți”²⁸. Această declarație uluitoare a ministrului de război de la Moscova ne trimite la ideea că dânsul de fapt susținea separatismul din raioanele de est a Republicii Moldova.

Igor Smirnov, președintele R.M.N., a semnat la 21 mai 1992 un decret privind trecerea tuturor unităților Armatei a 14-a sub jurisdicția R.M.N. La 24 mai 1992 sosește la Tiraspol generalul Stolearov, care ocupa funcția de adjunct al comandantului suprem al forțelor armate ale C.S.I. Stolearov a declarat separatiștilor că Transnistria și Armata a 14-a reprezintă interesele geopolitice ale Rusiei în această zonă și că Federația Rusă mereu a avut relații strânse cu liderii autoprocimatei „Republici Nistrene”. Formațiunile de gardiști ale transnistrenilor organizează o provocare la Bender (Tighina), încălcând înțelegerea de a înceta focul. Sediul orașenesc de poliție este atacat de gardiști și supus unui tir masiv cu diverse mijloace moderne de război. La solicitarea poliției, în oraș sunt introduse forțe suplimentare ale trupelor Ministerului de Interne și Armatei Naționale de la Chișinău. Ca răspuns la aceste acțiuni legitime ale structurilor de forță ale R. Moldova, unitățile Armatei a 14-a a Federației Ruse participă în perioada 19 iunie - 7 iulie 1992 la lupte de partea separatiștilor pe întreg spațiul de război. În acest scop, soldații ruși utilizează tancuri, artilerie grea și alte mijloace moderne de război, inclusiv instalații „Grad M21”, interzise de Convenția de la Geneva.

La 7 iulie 1992, în localitatea Limanscoe, Ucraina, reprezentanții militari ai Rusiei, Republicii Moldova și Republicii Moldovenești Nistrene, în prezența comandantului Armatei a 14-a, convin asupra încetării imediate a focului și retragerii de pe poziții a tehnicii militare grele. Gardiștii și cazacii continuau însă să încalce fățiș și sistematic acordul. În seara zilei de 15 iulie a fost atacat postul de la Varnița, asupra căruia s-au lansat mine de la baza din Parcani. În noaptea de 17 spre 18 iulie așa-zisele „detașamente de autoapărare a Transnistriei” au deschis foc din automate și mitraliere asupra unui autobus sanitar, sosit la Bender la ora 23:00 pentru a transporta la spital polițiști și voluntari răniți²⁹. În urma unor demersuri diplomatice mai ample, inclusiv vizita vicepreședintelui Ruțkoi și a ministrului rus al securității statului, Barannikov, la Chișinău și la Tiraspol, se redactează la Moscova și se aprobă de către Tiraspol proiectul de convenție între Rusia și Republica Moldova privind principiile de pacificare a zonei³⁰.

²⁸ Șișcanu 1999: 59.

²⁹ Bârsan 1993: 221.

³⁰ Bârsan 1993: 221.

Mass-media rusească a jucat un rol esențial în pregătirea și declanșarea războiului Rusiei contra Moldovei din Transnistria. Telecompania *Ostankino* a fost principalul post de televiziune care a transmis informațiile privitor la acest război. Ziarele rusești au susținut aprig acțiunile separatiștilor. Operațiile militare de la Copanca, Parcani, Bender, Dubăsari, Cocieri, Grigoriopol, Corjova, Roghi au avut susținerea materială și morală a conducerii Rusiei, Ministerului rusesc al apărării și a telecompaniei *Ostankino*. Jurnaliștii ruși au indus în eroare opinia publică mondială, învinuind Republica Moldova de „agresiune”³¹. Unele mijloace de informare în masă din Rusia, Ucraina și chiar din Moldova au făcut aprecieri incorecte privitoare la război. Ziarele *Pravda*, *Cosomoliskaia Pravda*, *Sovetskaia Rossia*, *Moscovskie novosti*, *Patriot*, *Krasnaia Zvezda*, *Sovetskii patriot*, *Trudovoi Tiraspoli*, *Dnestrovskaia pravda* ș.a. au dezinformat opinia publică mondială străduindu-se astfel să mascheze agresiunea Rusiei contra Republicii Moldova. În zilele când poliția și armata națională, combatanții și voluntarii moldoveni țineau piept forțelor Armatei a 14-a, vărsau sânge pentru integritatea teritorială a republicii, aceste ziare vorbeau lumii întregi despre „agresiunea” Moldovei în Transnistria, învinuind și România de un oarecare „amestec” în afacerile interne ale Transnistriei, calificând acțiunile Moldovei ca fiind un „genocid”, o „agresiune” etc³². Pentru a justifica implicarea trupelor ruse de partea separatiștilor, mass-media rusă și cea de la Tiraspol propagau ideea că „România furnizează armament autorităților de la Chișinău” și că „cetățenii români luptau cot la cot cu poliția moldovenească împotriva poporului Transnistriei”³³.

Consecințele acestui război au fost destul de mari. Pierderile economiei naționale au fost colosale, aproximativ 12 miliarde de ruble (la valoarea rublei din 1992). Restabilirea localităților și obiectivelor distruse în urma războiului necesitau încă circa 15 miliarde de ruble. O sumă enormă, deoarece venitul național al Republicii Moldova pe anul 1991 era de 15,4 milioane de ruble. În acest conflict armat și-au pierdut viața nu numai personalul militar care a participat direct la ostilitățile militare, ci și persoane civile nevinovate de pe ambele maluri ale Nistrului. Datele statistice precizează că au decedat mai mult de 1.100 de persoane și mai mult de 3.500 au fost rănite. Conform celor mai recente date transmise de regiunea transnistriană, în urma ostilităților din 1991-1992 au fost omorâți 812 transnistreni, dintre care 310 civili, 42 femei și 14 copii nevinovați. Numărul răniților a ajuns la 2.485. Zilnic, Republica Moldova avea câte 10-15 persoane ucise, iar răniți era 40-45 pe zi (cifre oferite de șeful statului major al Forțelor Armate al Republicii Moldova). Au apărut numeroși refugiați și persoane strămutate intern. Din acest teritoriu s-au refugiat peste 108.000 de persoane, inclusiv 51.000 în partea dreaptă a Nistrului.

---

³¹ Moraru 1995: 551.

³² Moraru 1995: 547.

³³ Gribincea 1998: 54.

Peste 70.000 de persoane au cerut azil în alte țări: Rusia, Ucraina și Belarus. Cea mai mare parte a refugiaților, aproximativ 61.000, s-a îndreptat spre Ucraina. În Rusia au emigrat 10.300 persoane, iar spre Belarus – 800 persoane.

Acest război a avut importante consecințe politice pentru Republica Moldova: a acreditat ideea că tânărul stat nu poate funcționa în afara sferei moscovite; a consolidat poziția politică a forțelor neocomuniste antinaționale. Administrația de la Tiraspol a obținut posibilitatea de a promova politica „faptului împlinit”, în urma căruia în cadrul frontierelor Moldovei, recunoscute pe plan internațional, există separat două formațiuni statale. Războiul a făcut să cadă masca de pe fața conducătorilor de la Kremlin, dovedind că obsesia menținerii imperiului, sub indiferent ce formă politică, este o prioritate absolută, pentru realizarea căreia nu există nici o regulă a jocului și nici un reper moral, nici măcar față de propria populație. Războiul a consolidat o formațiune pseudo-statală – „Republica Moldovenească Nistreană” – un succes remarcabil al imperiului moscovit³⁴.

Separatiștii continuă și în prezent politica de genocid în Transnistria, încălcând dreptul moldovenilor de a-și vorbi limba maternă, batjocorind simbolic de stat, distrugând cultura și tradițiile poporului. Mai mult de 2.500 de moldoveni din Transnistria au fost concediați din serviciu, peste 2.800 de refugiați nu se pot întoarce la casele lor distruse, ocupate de venetici, de gardiști și alte elemente eliberate din închisorile Rusiei și trimise în Transnistria.

În concluzie, putem afirma că pentru Republica Moldova războiul de pe malurile Nistrului a fost un război de autoapărare, de salvagardare a integrității teritoriale, a suveranității și independenței sale recunoscute pe plan mondial, dar violate de forțele nostalgice după fostul Imperiu. Războiul dus de Republica Moldova a fost pentru o cauză dreaptă și acest adevăr a fost de asemenea recunoscut de comunitatea internațională.

BIBLIOGRAFIE

Periodice

Adevărul

Аргументы и факты

Izvestija

Moldova Suverană

Nezavisimaia Moldova

Sfatul Țării

Советская Молдавия

Lucrări de specialitate

*** (2007). *O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Chișinău: Civitas.

³⁴ Aspecte ale conflictului transnistrean 2001: 47.

- Bârsan, Victor (1993). *Masacrul Inocenților*. București.
- Colectiv de autori (2001). *Aspecte ale conflictului transnistrean*. Chișinău: Știința.
- Gribincea, M. (2008). *Trupele ruse în Republica Moldova: Factor stabilizator sau sursă de pericol?* Chișinău: Civitas.
- Moraru, Anton (1995). *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria. 1812-1993*. Chișinău.
- Muntean, A. & Ciubotaru, N. (2004). *Românii de la Est. Războiul de pe Nistru (1990-1992)*. București: AGER Economistul.
- Nedelciuc, Vasile (1992). *Republica Moldova*. Chișinău.
- Scurtu, Ioan (1998). *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998* (coord). Chișinău: Semne.
- Șișcanu, Ion (1999). *Împotmoliți în tranziție*. Chișinău: Civitas.

Andreea-Ioana DUMITRUȚI*

**ÎN CĂUTAREA LEGITIMITĂȚII ȘI A EXPERTIZEI? ROLUL
GRUPURILOR DE EXPERTI ÎN CADRUL PROCESULUI DE
REFLECȚIE STRATEGICĂ PENTRU ELABORAREA STRATEGIEI
GLOBALE A UNIUNII EUROPENE**

***In search of legitimacy and expertise? The role of expert groups
and the process of strategic reflection in the making of the
European Union Global Strategy***

Abstract: *In 2003 the first European Security Strategy was adopted. Since then, the global security environment changed dramatically. Federica Mogherini, the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice-President of the European Commission, acknowledged this necessity and during her hearing at the European Parliament on October 6th 2014 signaled her intention to engage in a process of strategic reflection that could lead to a new European Security Strategy¹. In this context, the research problem departs from the consultation process initiated for the design of the European Union Global Strategy, which features two important dimensions, namely a public outreach and consultation and an institutional dimension. I focus on the involvement of expert groups, as part of public outreach and consultation, and especially on the knowledge provided by these private actors. In this direction, I use Julia Metz's three-fold typology of the EU Commission's use of expert groups in the policy process: problem-solving use, substantiating use, consensus-building use. This research aims to answer the following question: With what aim is the knowledge advanced by the expert groups used? The research methodology employs the qualitative approach and I will focus on the priorities set by the expert groups. The paper argues that the expertise and information provided by the expert groups helped Federica Mogherini and her team to solve a complex and difficult problem, the elaboration of a global strategy (problem-solving*

---

* MA, "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca, Romania; e-mail: dumitruandreea@yahoo.com

Acknowledgements: This work is part of the excellence research scholarship offered by Babeș-Bolyai University in October 2016.

Date submitted: June 21st 2017

Revised version submitted: July 12th 2017

Accepted: August 8th 2017

¹ Tocci 2016: 461.

use). Secondly, the expert knowledge was used for substantiating and enhancing the legitimacy in the negotiation process with the member states and other institutional actors (European Commission, European Parliament) (substantiating use). Thirdly, the expert knowledge was used for consensus-building in the negotiation process (consensus-building use).

Keywords: expert groups, Federica Mogherini, knowledge utilization, strategic reflection, Global Strategy

* * *

Introducere

„Europa nu a fost niciodată atât de prosperă, atât de sigură și nici atât de liberă. Violența înregistrată în prima jumătate a secolului XX a făcut loc unei perioade de pace și stabilitate fără precedent în istoria europeană”². Acest citat se regăsește în introducerea Strategiei Europene de Securitate (SES) a Uniunii Europene (UE). Adoptată în anul 2003, aceasta a fost prima strategie de securitate a UE, determinată în principal de diviziunea internă produsă la nivelul Uniunii ca urmare a invaziei americane în Irak în primăvara anului 2003. De la acel moment, mediul global de securitate a suferit schimbări dramatice, iar apariția unor noi provocări de securitate precum amenințarea Statului Islamic sau atacurile teroriste din Europa au arătat faptul că strategia este depășită și au accentuat necesitatea unor noi conceptualizări. Mai mult, la nivel intern, UE se confruntau cu o serie de crize care puneau la încercare construcția europeană. În acest sens, migrația, erodarea democrației prin ascensiunea populismului de extremă dreapta (Europa Centrală și de Est) reprezintă o parte a spectrului de problematice.

În acest context, atât comunitatea academică cât și unele state membre au reflectat asupra acestei problematice, dar și asupra modului în care noua strategie ar trebui să arate, avansând o serie de perspective. Astfel, unii cercetători au propus diferite opțiuni precum: 1) revigorarea SES, printr-o eficientizare a strategiei și dezvoltarea unor sub-strategii geografice și topice, cât și strategii specifice pentru fiecare țară; 2) revizuirea SES, prin menținerea structurii de bază a documentului, dar revizuirea diferitelor secțiuni; 3) reinventarea SES într-o nouă strategie³. Alți autori au insistat asupra actualizării SES în detrimentul elaborării unei noi strategii. Acesta este cazul lui Lawrence Kettle care considera că SES, prin provocările de securitate pe care le abordează, este încă relevantă. În opinia lui Lawrence Kettle, strategia reprezintă o fundație solidă pe baza căreia să

---

² European Union 2003: 1.

³ Andersson et al. 2011: 27–28.

se realizeze procesul de actualizare a strategiei⁴. Pe de altă parte, la nivelul statelor membre, Finlanda, Italia, Polonia, Spania și Suedia au militat pentru o nouă strategie încă din 2009, dar instituțiile UE și statele membre s-au concentrat asupra proceselor interne⁵.

Însă schimbarea de leadership prin preluarea de către Federica Mogherini a mandatului de Înalt Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și Vicepreședinte al Comisiei Europene în noiembrie 2014 a constituit un moment important pentru o nouă strategie de securitate. În acest sens, pe 6 octombrie 2014, în timpul audierii în fața Parlamentului European, Federica Mogherini a accentuat intenția sa, dacă va fi aleasă ca Înalt Reprezentat pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și Vicepreședinte al Comisei Europene, de a se angaja într-un *proces de reflecție strategică*⁶ care să ducă în cele din urmă spre o nouă strategie de securitate.

În elaborarea acestei noi conceptualizări, Federica Mogherini și echipa sa au implicat o varietate de actori, de la instituțiile europene și statele membre până la societatea civilă. Un astfel de actor important implicat în procesul de consultare pentru elaborarea Strategiei Globale a fost cel reprezentat de grupurile de experți. De aceea, cunoașterea pe care grupurile de experți o furnizează în cadrul acestui proiect strategic reprezintă problema de cercetare a lucrării. Considerăm că este relevantă investigarea rolului grupurilor de experți în cadrul procesului de consultare pentru elaborarea strategiei din prisma a două rațiuni. În primul rând, comparativ cu momentul 2003 atunci când a fost adoptată prima strategie de securitate, în cazul noii strategii s-a pus un accent mai puternic pe societatea civilă și în special pe grupurile de experți. În acest sens, în cadrul primului exercițiu, participarea grupurilor de experți a fost restrânsă doar la organizarea a trei workshopuri de cercetare la Roma, Paris și Stockholm. În cazul noii abordări, Institutul pentru *Studii de Securitate al Uniunii Europene* în strânsă colaborare cu *Direcția de Planificare Strategică a Serviciului European de Acțiune Externă* au gestionat un proces de mobilizare largă și consultare implicând comunitatea largă de experți reprezentată de think thank-uri și cercetători din toată Europa (dar și din afara Europei). Acest „semestru strategic” (așa cum a ajuns să fie cunoscut) a inclus organizarea a peste 50 de evenimente⁷. Ca parte a acestui proces, au fost consultați 50 de experți renumiți (30 din UE și 20 din afara UE). În al doilea rând, investigarea rolului grupurilor de experți oferă informații despre raționamentele care au stat la baza consultării lor.

---

⁴ Kettle 2015: 7–8.

⁵ Pawlak 2016: 7.

⁶ Tocci 2016: 461.

⁷ Missiroli 2016: 5.

Astfel, lucrarea urmărește să răspundă la întrebarea de cercetare *Ce înseamnă utilizarea cunoașterii?* În literatura de specialitate privitoare la grupurile de experți se consideră că această cunoaștere furnizată de grupurile de experți este utilizată în trei direcții, și anume pentru rezolvarea problemelor, pentru fundamentare și pentru construirea consensului⁸. Pornind de la acest lucru, formulăm următoarele ipoteze:

1. Grupurile de experți au fost consultate pentru furnizarea de expertiză și informații datorită complexității problemei (și anume elaborarea unei strategii de securitate);

2. Grupurile de experți au reprezentat un instrument prin care Federica Mogherini și echipa sa și-au susținut și motivat poziția în fața celorlalți actori instituționali și și-au sporit legitimitatea;

3. Grupurile de experți au contribuit la construirea consensului în procesul de negociere cu statele membre și instituțiile europene cu interese și perspective divergente.

În ceea ce privește structura lucrării de față, aceasta este organizată după cum urmează: „Revizuirea literaturii de specialitate”, „Teorie”, „Metodologie”, „Rezultatele cercetării” și „Concluzii”. Astfel, în prima secțiune vom investiga principalele probleme și dezbateri din literatura de specialitate cu privire la grupurile de experți. În a doua secțiune vom prezenta designul de analiză, urmat de prezentarea metodei de lucru în cadrul secțiunii de „Metodologie”. De asemenea, secțiunea „Rezultatele cercetării” prezintă, așa cum reiese din denumire, rezultatele obținute în urma operaționalizării modelului de analiză, dar și o evaluare, interpretare a acestor rezultate. Secțiunea finală de „Concluzii” reia principalele rezultate obținute în urma cercetării, trasează limitele cercetării și setează viitoarea agendă de cercetare.

Revizuirea literaturii

La nivelul UE implicarea experților în procesul politic este o practică specifică Comisiei Europene (CE), care consultă în mod regulat grupurile de experți. Formal, grupurile de experți ale CE sunt definite ca „entități consultative stabilite de Comisie sau de serviciile sale cuprinzând cel puțin șase membri din sectorul public și/sau privat, care sunt prevăzute a se întâlni mai mult decât o dată”⁹. Această definiție aparține CE și pune în evidență caracterul consultativ al acestor organisme care ajută CE pe parcursul procesului politic prin oferirea de expertiză. Totuși, grupurile de experți nu au o competență formală în procesul politic european, oferind consultanță și sfaturi care nu au un caracter obligatoriu¹⁰.

⁸ Metz 2015: 31–35.

⁹ Metz 2015: 4.

¹⁰ Metz 2015: 4–6.

La nivelul dezbaterilor, problematica grupurilor de experți face obiectul unei literaturi de specialitate bogate. Paleta abordărilor este diversă și acoperă aspecte precum *resursele* necesare Comisiei, *raționamentele politice*, *efectul incertitudinii* și *proeminenței* problemei asupra utilizării grupurilor de experți, *profilul* și *proprietățile sociale* ale experților.

Astfel, Julia Metz conceptualizează relația dintre CE și grupurile de experți sub raportul dependenței Comisiei pentru trei tipuri de resurse și anume *expertiză*, *sprijin politic* și *consens*. Aceste tipuri de resurse determină trei tipuri de utilizări ale grupurilor de experți: 1) *tehnocratică* pentru rezolvarea problemelor, prin obținerea expertizei necesare în vederea elaborării legislației, 2) *fundamentare*, prin obținerea și asigurarea sprijinului experților pentru o poziție preferată de Comisie și astfel „sporirea legitimității sale” împotriva altor actori, 3) *construirea consensului*, prin care grupurile de experți devin „arene de negociere valoroase pentru a dezvolta cooperarea între actori relevanți în procesul de luare a deciziilor”¹¹. Într-o altă lucrare, aceeași autoare aduce în discuție faptul că grupurile de experți nu trebuie analizate doar ca organisme tehnocratice, ci trebuie să se aibă în atenție și influența lor politică asupra legislației europene. De aceea, „în spatele vălului lor de a fi organisme tehnocratice care furnizează cunoașterea expertă Comisiei Europene, grupurile de experți sunt la fel de des folosite din motive politice pentru a justifica sau a promova pozițiile Comisiei Europene”¹². Cu alte cuvinte, Julia Metz subliniază că această expertiză poate masca și ambiții politice în interiorul Comisiei¹³.

Totodată, caracteristicile problemei pot avea un impact asupra prezenței sau absenței grupurilor de experți în formularea politicilor. Această chestiune este avansată de către Bart Van Ballert care testează tocmai acest efect al caracteristicilor problemei. Mai exact, acesta examinează efectul *incertitudinii* problemei (incertitudinea fiind definită ca „incapacitatea factorilor de decizie de a înțelege o problemă”¹⁴) și efectul *proeminenței* problemei, (proeminența referindu-se la „sensibilitatea politică a unei probleme pentru statele membre și grupurile de interese”¹⁵) asupra utilizării de către CE a grupurilor de experți. Acesta concluzionează că grupurile de experți sunt utilizate de către serviciile Comisiei „ca un instrument pentru a reduce incertitudinea și nu ca un mijloc de a compensa proeminența”¹⁶. Pe de altă parte, alți autori precum Cecile Robert se

---

¹¹ Metz 2013: 270–275.

¹² Metz 2015: 18.

¹³ Metz 2015: 18.

¹⁴ Van Ballaert 2015: 140.

¹⁵ Van Ballaert 2015: 140.

¹⁶ Van Ballaert 2015: 148.

concentrează asupra *profilului* și *proprietăților sociale* ale experților pentru a înțelege ce tip de actori pot obține acces la procesul de elaborare al politicilor europene¹⁷. Aceasta concluzionează că membrii grupurilor de experți ai CE împărtășesc anumite practici și proprietăți comune precum „deschiderea internațională” (calitatea unui expert de a fi poliglot și mai ales relativ fluent în limba engleză și experiența internațională), neutralitatea (selectarea acelor experți ale căror poziții le permite să păstreze distanța față de posibili sponsori sau conflicte de interese), multipoziționalitatea (alegerea experților universitari care au experiență și în afara mediului universitar).

În plus, literatura de specialitate cu privire la utilizarea cunoașterii subliniază, în general, faptul că factorii de decizie politică recurg la expertiză din diferite motive politice. În acest sens, potrivit Christinei Boswell, pe lângă funcția sa instrumentală, cunoașterea avizată poate juca două funcții alternative, simbolice și anume funcția de legitimare și funcția de fundamentare. Astfel, prin utilizarea cunoașterii avizate „o organizație își poate consolida legitimitatea și susține pretenția față de anumite resurse sau jurisdicții în cadrul unor domenii politice specifice”¹⁸. În aceste condiții, cunoașterea poate înzestra organizațiile cu „autoritate epistemică”. În ceea ce privește a doua funcție, respectiv de fundamentare, cunoașterea avizată „poate acorda autoritate anumitor poziții politice, contribuind la fundamentarea preferințelor organizaționale în caz de contestație politică”¹⁹.

Aceste tematici reprezintă doar o parte a abordărilor, scurta expunere ilustrând că problematica grupurilor de experți este legată de cea a CE. Ca atare, chestiunea participării grupurilor de experți într-un proiect strategic cum este strategia de securitate a UE nu a fost analizată. De aceea, contribuția noastră este de a umple lacunele din literatura de specialitate.

Teorie

Cercetarea noastră se concentrează asupra grupurilor de experți implicați în procesul de consultare pentru elaborarea Strategiei Globale a UE. Deși literatura de specialitate despre grupurile de experți abordează această problematică în relație cu CE, vom extrapola această perspectivă la problema noastră de cercetare. Mai exact, designul de cercetare formulat de Julia Metz cu privire la grupurile de experți ale CE va fi transferat pentru investigarea rolului experților într-un proiect strategic.

Cadrul conceptual

Așa cum am subliniat anterior, utilizăm modelul de analiză al Juliei Metz. În acest sens, pentru a conceptualiza relația dintre CE și grupurile de

---

¹⁷ Robert 2010: 248 .

¹⁸ Boswell 2008: 472.

¹⁹ Boswell 2008: 472.

experți, Julia Metz apelează la teoria dependenței de resurse a organizațiilor dezvoltată de către Jeffrey Pfeffer și Gerald R. Salancik. Aceștia susțin că organizațiile au nevoie de resurse pentru a supraviețui, însă la nivel intern, această necesitate nu poate fi satisfăcută. În consecință, organizațiile trebuie să obțină aceste resurse din mediul în care își desfășoară activitatea. Astfel, „organizațiile trebuie să negocieze cu acele elemente din mediul lor care controlează resursele necesare, ceea ce duce la interdependențe cu acești actori”²⁰. Pornind de la această abordare a dependenței de resurse, Julia Metz evaluează CE ca pe o organizație interconectată cu mediul său și dependentă de resurse externe. De aceea, Julia Metz avansează ideea că grupurile de experți pot fi văzute ca un instrument prin care CE gestionează dependențele sale și obține resursele necesare pentru a supraviețui²¹. Astfel, CE are nevoie de trei resurse furnizate de grupurile de experți și anume 1. expertiză și informații ca o resursă tehnocratică, 2. expertiză ca o resursă de legitimare și 3. pozițiile consensuale ca o resursă procedurală.

Prima resursă este necesară în abordarea problemelor politice complexe, specializate (spre exemplu cele care vizează aspecte interne ale statelor membre) pentru care expertiza internă a Comisiei este insuficientă. În aceste condiții, grupurile de experți reprezintă o sursă importantă de expertiză externă și informații pentru CE. În plus, Julia Metz susține că grupurile de experți nu sunt utilizate de Comisie numai pentru construirea de propuneri legislative eficiente, dar și pentru a-și fundamenta și apăra politic pozițiile sale împotriva altor actori (expertiza ca o resursă de legitimare). Așadar, informațiile și expertiza nu sunt folosite doar pentru scopuri tehnocratice de rezolvare a problemelor, dar și pentru fundamentarea pozițiilor și soluțiilor preferate. Totodată, grupurile de experți pot reprezenta și un mijloc prin care se poate construi consensul între actorii relevanți în procesul de luare a deciziilor (pozițiile consensuale ca o resursă procedurală)²².

Pe baza acestor resurse, Julia Metz construiește o tipologie tridimensională a utilizării de către CE a grupurilor de experți în procesul politic. Această tipologie se bazează pe cea mai importantă resursă furnizată de grupurile de experți. Astfel, grupurile de experți sunt utilizate pentru:

1. *rezolvarea problemelor* – apare atunci când grupurile de experți furnizează informații și expertiză Comisiei. Aceasta utilizează cunoașterea necesară „ca un instrument pentru a rezolva probleme politice și/sau pentru a crește capacitatea de rezolvare a problemelor”²³;

---

²⁰ Metz 2015: 23.

²¹ Metz 2013: 269.

²² Metz 2015: 28–31.

²³ Metz 2015: 32.

2. *fundamentare* - se referă la dobândirea de suport; apare atunci când CE implică grupurile de experți pentru a obține și semnala sprijinul pentru pozițiile sale politice preferate. În acest sens, grupurile de experți sunt folosite pentru a justifica alegerile politice ale Comisiei în negocierile cu alți actori. Astfel, prin implicarea grupurilor de experți, „Comisia urmărește consolidarea legitimității sale și asigurarea sprijinului pentru propunerile sale”²⁴;

3. *construirea consensului* - este asociată cu generarea de poziții consensuale în cadrul grupurilor de experți. În cazul acestei utilizări, grupurile de experți aduc plus valoare pentru cadrul lor instituțional în care actorii relevanți se pot întâlni, pot schimba perspective (contradictorii) și pot ajunge la acorduri. Prin urmare, grupurile de experți prezintă „arene de negociere valoroase pentru a dezvolta cooperarea între actorii relevanți în procesul decizional de la nivelul UE”²⁵.

Figura de mai jos sintetizează modelul de analiză al Juliei Metz.

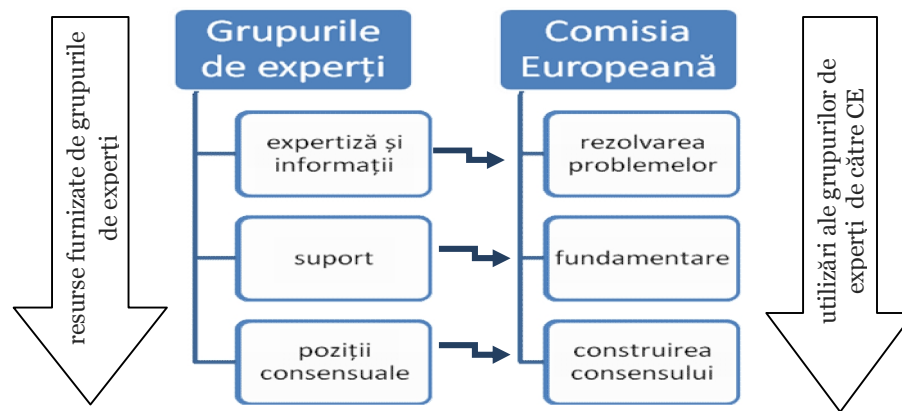

Fig. 1 – Tipologia tridimensională a utilizării de către CE a grupurilor de experți
Source: Andreea-Ioana Dumitruți (figură după modelul Juliei Metz)

Operaționalizarea datelor

Alegerea designului de cercetare al autoarei Julia Metz își găsește justificarea în următoarele argumente. În primul rând, acest model este unul relevant întrucât contribuie la ilustrarea raționamentelor care stau la baza consultării grupurilor de experți (nevoia de anumite resurse folosite pentru rezolvarea problemelor, fundamentare și pentru construirea consensului). Cu toate că modelul presupune procesul de elaborare de politici (la nivelul CE), tipologia tridimensională a utilizării grupurilor de

²⁴ Metz 2013: 271.

²⁵ Metz 2013: 271.

experți poate fi aplicată și în alte contexte. În al doilea rând, cele trei tipuri de utilizări avansate de Julia Metz sunt în strânsă concordanță cu ipotezele noastre de cercetare. De aceea, în investigarea rolului experților în procesul de consultare pentru elaborarea strategiei și în strânsă legătură cu întrebarea de cercetare (respectiv *Ce a însemnat utilizarea cunoașterii?*), vom avea în vedere cele trei dimensiuni ale tipologiei utilizării experților.

În acest sens, în cazul *utilizării pentru rezolvarea problemelor* vom investiga informațiile și expertiza furnizate de grupurile de experți din perspectiva principalelor priorități pe care aceștia le avansează. Subliniem faptul că experților li s-a solicitat să-și exprime opinia cu privire la prioritățile pe care strategia ar trebui să le aibă în vedere și modul cum acestea pot fi abordate. Ca atare, considerăm că aceste teme avansate constituie informațiile și expertiza pe care acești actori privați le oferă pentru rezolvarea problemelor. Elaborarea Strategiei Globale reprezintă o problemă complexă (având în vedere că Federica Mogherini și-a dorit o strategie „globală” atât din perspectivă geografică cât și a problematicilor vizate), motiv pentru care Federica Mogherini și echipa sa s-au bazat și pe surse externe pentru a dobândi expertiza necesară, dar și pentru surprinderea diversității problematicilor.

În ceea ce privește *utilizarea pentru fundamentare*, vom analiza în ce măsură principalele probleme avansate de grupurile de experți se regăsesc în strategie și mai ales dacă perspectivele (cea a experților și cea din strategie) sunt convergente. Astfel, dacă prioritățile grupurilor de experți se reflectă în cadrul strategiei, atunci putem argumenta că Federica Mogherini și echipa sa au implicat grupurile de experți pentru a obține și semnala suportul pentru pozițiile lor în fața statelor membre și a actorilor instituționali, dar și pentru sporirea legitimității. Utilizarea grupurilor de experți pentru *construirea consensului* va reieși din a doua dimensiune (*utilizarea pentru fundamentare*). Deși în modelul avansat de Metz aceste grupuri de experți sunt valoroase pentru cadrul instituțional în care actorii relevanți se întâlnesc, schimbă opinii și ajung la acorduri, în cazul studiului nostru de caz acest aspect diferă. În acest sens, cunoașterea oferită de grupurile de experți (cei 50 de experți) nu a implicat un cadru instituțional în care aceștia s-au întâlnit, contribuțiile lor fiind publicate zilnic între 15 ianuarie și 31 martie 2016 pe site-ul oficial al Institutului Uniunii Europene pentru Studii de Securitate, dar și pe platforma dedicată Strategiei Globale a UE. Totodată, nu a existat o arenă în care să fie adunați toți actorii relevanți (respectiv statele membre, Comisia Europeană, Parlamentul European, experții, societatea civilă și publicul larg). Astfel, dacă grupurile de experți au fost utilizate pentru fundamentare, atunci vom susține că aceste grupuri l-au ajutat pe Înaltul Reprezentant și echipa sa să obțină consensul cu statele membre și ceilalți actori instituționali (Comisia Europeană și Parlamentul European).

Metodologie

În cadrul lucrării vom recurge la o analiză calitativă prin utilizarea analizei de conținut și evaluarea interpretativă a priorităților avansate de către grupurile de experți. Datele care ne-au oferit un fundament important în direcția construirii argumentelor au fost colectate în perioada ianuarie-februarie 2017. Sursele la care am apelat au fost reprezentate de platforma dedicată Strategiei Globale, site-ul oficial al Institutului Uniunii Europene pentru Studii de Securitate, al Serviciului European de Acțiune Externă. În această direcție, datele colectate se încadrează în categoria surselor primare și sunt reprezentate de contribuțiile actorilor privați, de info notes cu privire la Strategia Globală și discursuri ale Federicai Mogherini.

În ceea ce privește reducția datelor, menționăm că am selectat doar contribuțiile celor 50 de experți, ca parte a procesului de mobilizare largă și consultare. Aceste contribuții au fost publicate zilnic între 15 ianuarie și 31 martie 2016 pe site-ul oficial al Institutului Uniunii Europene pentru Studii de Securitate, dar și pe platforma dedicată Strategiei Globale a UE și adunate în cadrul unui volum colectiv de către Institut. Am ales să ne concentrăm doar pe aceste contribuții întrucât, în cazul evenimentelor organizate în cadrul procesului de mobilizare largă și consultare, rapoartele unora dintre aceste evenimente erau succinte. Informația și datele erau astfel insuficiente pentru o analiză comprehensivă. Totodată, în ceea ce privește aceste contribuții, am organizat prioritățile formulate de experți tematic (de exemplu: terorismul, criza refugiaților, Asia), dar și conceptual (reziliența). Dintre aceste teme, am selectat cele mai spinoase probleme, față de care statele membre aveau perspective diferite, respectiv criza refugiaților/migrației, terorismul, Rusia și Statele Unite ale Americii (SUA). De asemenea, chiar și Nathalie Tocci specifică faptul că Rusia și migrația au reprezentat probleme dificile în cadrul discuțiilor²⁶. Alegerea celorlalte două teme își găsește justificarea în contextul geopolitic (atacurile teroriste din Europa) și concentrarea SUA asupra altor zone (în special Asia).

Datele colectate au fost corelate cu întrebarea de cercetare a lucrării și cu cele trei dimensiuni de utilizare a cunoașterii în contextul grupurilor de experți. Astfel, în cazul *utilizării pentru rezolvarea problemelor* am urmărit modul în care cele patru problematici, menționate anterior, au fost conceptualizate de către experți din prisma informațiilor și expertizei furnizate. Pentru ilustrarea *utilizării pentru fundamentare*, am comparat perspectiva experților cu ceea ce apare în textul strategiei. Spre exemplu, în cazul terorismului am avut în atenție propunerile experților cu privire la această problematică și conținutul strategiei. Această tehnică a fost aplicată în cazul tuturor temelor. În ceea ce privește *utilizarea pentru construirea consensului*, datele utilizate au fost aceleași ca în cazul celei de-a doua

---

²⁶ Tocci 2016: 468.

dimensiuni. Mai exact, investigarea dacă grupurile de experți au fost utilizate pentru construirea consensului a fost realizată pornind de la rezultatele înregistrate în cazul celei de-a doua dimensiuni.

Rezultatele cercetării

Preambul

În decembrie 2013 Consiliul European a invitat Înalțul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, în strânsă cooperare cu Comisia Europeană „să evalueze impactul schimbărilor în mediul global și să raporteze Consiliului în cursul anului 2015 cu privire la provocările și oportunitățile la adresa Uniunii Europene, în urma consultării cu statele membre”²⁷. Acest obiectiv s-a materializat în iunie 2015 după preluarea mandatului de Înalț Reprezentant de către Federica Mogherini. Spre deosebire de predecesoarea sa, Catherine Ashton, care nu și-a ascuns scepticismul față de un astfel de demers care ar fi determinat elaborarea unei strategii, Federica Mogherini își dorea o viziune mai strategică pentru Uniunea Europeană, astfel că „a fost imediat atrasă de idee”²⁸. În acest sens, Catherine Ashton nu a considerat că UE are nevoie de o nouă strategie de securitate, Ashton fiind adepta filosofiei *quiet diplomacy*²⁹. În schimb, ea a pledat pentru o abordare diferită și anume aceea a dezvoltării unor strategii regionale și tematice și concentrarea asupra procesului de implementare. Ca atare, în timpul mandatului său au fost adoptate o serie de documente de importanță strategică (de exemplu: abordarea comprehensivă a UE asupra conflictelor externe și crize-2011, Strategia de Securitate și Dezvoltare în regiunea Sahel-2011, Cadru Strategic pentru Cornul Africii-2011)³⁰.

Așa cum am accentuat anterior, Federica Mogherini a conștientizat necesitatea formulării unei noi strategii. În timpul audierii în fața Parlamentului European din 6 octombrie 2014, atunci când a fost întrebată cu privire la subiect (respectiv cum intenționează să implementeze concluziile Consiliului European din decembrie 2013), Federica Mogherini a accentuat intenția sa, dacă va fi aleasă ca Înalț Reprezentat pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și Vicepreședinte al Comisei Europene, de a se angaja într-un *proces de reflecție strategică*³¹. În acest sens, Federica Mogherini a semnalat că va „stimula o dezbateră amplă și inclusivă, implicând nu numai instituțiile Uniunii Europene și statele membre, dar și comunitatea mai largă a politicii externe”, iar acest „proces comun de

---

²⁷ European Council 2013: 4.

²⁸ Tocci 2015: 115.

²⁹ Aceasta a presupus o expunere publică mai limitată și o concentrare asupra rezolvării problemelor și construirii unor relații în spatele scenei.

³⁰ Pawlak 2016: 2–3.

³¹ Tocci 2016: 461.

reflecție strategică ar putea duce în cele din urmă spre o nouă Strategie Europeană de Securitate”³². Astfel, pornind de la mandatul acordat de Consiliul European, în iunie 2015 Federica Mogherini a prezentat Consiliului European evaluarea strategică, respectiv documentul „The European Union in a changing environment: A more connected, contested and complex world”. În cadrul acestui document, Federica Mogherini evaluează mediul de securitate al UE și subliniază provocările și amenințările la adresa UE. De asemenea, documentul concluzionează că Strategia Europeană de Securitate din 2003 trebuie să fie revizuită, iar UE necesită o direcție dată de o strategie globală comună, cuprinzătoare și consistentă. Pornind de la această evaluare, Consiliul European i-a acordat Înalțului Reprezentant mandatul de „a continua procesul de reflecție strategică în vederea pregătirii unei strategii globale a Uniunii Europene privind politica externă și de securitate în strânsă cooperare cu statele membre, care să fie prezentată Consiliului European în iunie 2016”³³. Astfel, acest document a constituit baza construirii noii strategii și a procesului de consultare, fiind „diagnoza care precede prescripția”³⁴.

Procesul de reflecție strategică (de consultare) pentru elaborarea noii strategii a debutat în septembrie 2015 și a fost un proces complex care a inclus două dimensiuni: *mobilizarea și consultarea publică și consultarea instituțională*. De asemenea, acest proces de reflecție strategică a avut două particularități distincte. În primul rând, a avut un caracter inclusiv, dat de implicarea unei varietăți de actori, de la instituțiile europene și statele membre până la comunitatea mai largă de politică externă, societatea civilă și publicul larg. În al doilea rând, transparența a asigurat accesul acestei varietăți de actori la elaborarea strategiei, întrucât, așa cum sublinia Federica Mogherini, o „Strategie Globală nu poate fi elaborată în spatele ușilor închise”³⁵. Astfel, procesul de reflecție strategică a creat climatul favorabil pentru ca diferiți actori să se exprime, să-și facă auzită vocea. Reflecția strategică poate fi considerată o arenă care a permis generarea de idei, de perspective, fiecare actor furnizând un anumit tip de cunoaștere în elaborarea strategiei. Aceasta își găsește justificarea în faptul că pentru Federica Mogherini procesul de elaborare cât și rezultatele obținute erau la fel de importante (aspect subliniat în multe discursuri).

În cadrul acestui proces, o contribuție semnificativă au avut-o grupurile de experți. În acest sens, pentru a se asigura că exercițiul este unul global, Institutul Uniunii Europene pentru Studii de Securitate a

---

³² (*Answers to the European Parliament Questionnaire to the Commissioner-Designate Federica Mogherini High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy Vice-President of the Commission 2014*, 8.)

³³ European Council 2015: 5.

³⁴ Tocci 2016: 464.

³⁵ („Remarks by High Representative/Vice-President Federica Mogherini at the EUISS Annual Conference” 2017).

invitat 50 de experți, 30 din UE și 20 din afara UE, să ofere expertiză. Acești actori privați au inclus experți renumiți, cadre universitare, reprezentanți ai unor think tank-uri și factori de decizie politică din întreaga Uniune, precum și analiști reprezentativi din țările din afara UE. Acestora li s-a solicitat să-și exprime opinia în mai puțin de 1000 de cuvinte cu privire la prioritățile pe care viitoarea Strategie Globală a UE ar trebui să le abordeze și modul în care să le abordeze. Contribuțiile lor au fost publicate zilnic între 15 ianuarie și 31 martie 2016 pe site-ul oficial al Institutului, dar și pe platforma dedicată Strategiei Globale a UE³⁶.

Prezentarea rezultatelor

1. Utilizarea pentru rezolvarea problemelor

Temele avansate de experți acoperă o paletă largă de problematici, de la chestiuni ce vizează securitatea internă și externă a UE până la valori și interese ale Uniunii, procedura de luare a deciziilor în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună, performanța economică a UE. Expertiza și informațiile pe care grupurile de experți le oferă este una complexă și diversificată. Cu toate acestea, ne concentrăm pe patru teme și anume criza refugiaților/migrației, terorism, SUA și Rusia.

În acest sens, în ceea ce privește problematica refugiaților/migrației, experții subliniază în primul rând necesitatea asumării responsabilității și depunerea de eforturi serioase din partea tuturor statelor membre. Mai mult, aceasta presupune și abandonarea ideii de „fortăreață a Europei” împărtășită de unii actori politici europeni, irealizabilă și nerealistă, întrucât Europa nu se poate izola de crize și conflicte. Totodată, gestionarea eficientă implică și o regândire strategică dată de dezvoltarea unei noi paradigme care să înlocuiască abordarea pe termen scurt, „de urgență”. Această nouă paradigmă constă în înțelegerea factorilor și tendințelor profunde care au dat naștere la aceste crize și oferirea de răspunsuri politice pe termen lung și concentrate pe dezvoltarea durabilă. La nivel de management, experții pun accent pe securizarea frontierelor externe ale UE. Această securizare se poate realiza prin: acțiuni de monitorizare și misiuni de patrulare la frontieră, introducerea controalelor comune la frontieră, înființarea unei gărzi europene de frontieră, creșterea resurselor și competențelor Frontex. De asemenea, pe lângă această securizare, experții propun și alte mecanisme: introducerea unui sistem european de azil, reformarea Regulamentului Dublin, încheierea de noi înțelegeri cu Turcia asupra fluxurilor de migrație, stabilirea de tabere temporare (în țările de destinație), stabilirea unui sistem de înregistrare „hotspots” (atât de țările de destinație cât și de cele de tranzit) pentru filtrarea potențialilor teroriști și radicali, furnizarea de servicii pentru bătrâni, tineri, bolnavi și

---

³⁶ Missiroli 2016: 5 -6.

înfometate, acțiuni pentru stabilitate și prosperitate în țările de origine și tranzit. Un aspect important pe care unii experți îl accentuează este potențialul acestei problematice, mai mare decât al crizei euro, de a distruge încrederea între statele membre și UE.

Combaterea extremismului religios reprezintă o altă prioritate-cheie care trebuie inclusă în strategie. Abordarea experților față de această chestiune diferă, în sensul că experții propun două paliere de acțiune: una internă la nivelul UE și alta externă la nivelul țărilor-sursă de insecuritate. În această direcție, dezvoltarea unui program de combatere a extremismului religios (centrat nu doar la nivelul statelor membre, ci extins și asupra acelor zone geografice-cheie precum Turcia, Pakistan), o mai bună coordonare între departamentele de contraterorism ale statelor membre și consolidarea atribuțiilor coordonatorului de contraterorism al UE reprezintă măsurile pe care UE le poate implementa la nivel intern. De cealaltă parte, acțiunea externă implică: stabilirea de interacțiuni și contacte cu actorii non-tradiționali influenți în rețelele extremiste (aceasta este văzută ca o nouă diplomatie care să suplimenteze diplomația tradițională); reformarea instituțiilor religioase arabe și a structurilor educaționale (din Egipt și Arabia Saudită, care să promoveze interpretări moderate ale islamului), cu specificarea că procesul în sine și politica să fie urmărite de arabi (rolul UE va fi sub formă tehnică și atunci când este necesar de ajutor umanitar); desfășurarea unei campanii militare împotriva Statului Islamic (necesară formarea unui front comun), dar și utilizarea unei varietăți de mijloace prin care să se oprească finanțarea acestei organizații, distrugerea conexiunilor operaționale internaționale. Au existat și experți care au susținut că formarea unui stat palestinian independent este necesară pentru a evita destabilizarea lumii arabe și creșterea terorismului.

La nivelul securității externe, relația cu SUA este considerată drept cel mai important element strategic al oricărei strategii a UE ca urmare a valorilor și intereselor comune. Totuși, în viziunea experților, consolidarea relației cu SUA trebuie să evite „tipul de aderență servilă” față de instrucțiunile SUA (aluzie la momentul 2003 atunci când invazia din Irak a determinat diviziuni la nivelul statelor membre ale UE, anumite state europene sprijinind intervenția americană), acea „politică de aliniere”. Mai mult, evitarea unei politici de aliniere implică afirmarea cu fermitate a unei viziuni europene (chiar dacă această viziune nu corespunde dorințelor americane) și concentrarea asupra priorităților în care Uniunea are interese unice, care nu intră în conflict cu cele americane (precum Rusia, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, Africa sud-sahariană, securitatea cibernetică). Totodată, pentru ca aceste relații transatlantice să fie puternice este necesară punerea în aplicare a Parteneriatului transatlantic pentru comerț și investiții (TTIP). Un aspect important pe care experții îl aduc în discuție este tendința de diminuare a angajamentului american față de Europa,

astfel că UE trebuie să investească mai multe resurse și să-și asigure propria apărare.

Rusia reprezintă o problemă controversată. În acest sens, prin politica sa agresivă Rusia este considerată o amenințare (chiar existențială susțin unii experți, adevăratul „test de turnesol”) la adresa statelor membre, în special în Europa de Est și țările baltice. De asemenea, se atrage atenția asupra faptului că Rusia subminează din interior UE prin exploatarea diviziunilor din cadrul Uniunii și tinde să utilizeze dominația energetică în scopuri politice. Din acest considerent, este necesară menținerea solidarității europene și apărarea frontierelor Europei, unii experți subliniind că Uniunea ar trebui să se gândească mai mult în termeni de securitate hard prin alocarea de resurse pentru apărare și securitate, să coopereze îndeaproape cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, să-și consolideze relația cu SUA („pentru a-i ține pe ruși în afara Europei, trebuie să-i ținem pe americani în Europa”) și să intensifice eforturile de diversificare a mixului energetic. În general, experții accentuează în primul rând necesitatea asumării unei poziții clare de către Uniune cu privire la modul în care își propune să reziste agresivității Rusiei, dar și al definirii relațiilor cu Rusia, având în vedere că statele membre se situează distinct față de problema rusă. În plus, unii experți subliniază faptul că politica de extindere și cea de vecinătate a Uniunii în est este văzută de Rusia ca interferând cu sfera sa de influență. Reducerea acestor tensiuni dintre Rusia și Occident implică conștientizarea acestor sfere de influență (inițierea dezvoltării unui successor al Cartei de la Paris pentru o Nouă Europă din 1991).

2. Utilizarea pentru fundamentare

În domeniul migrației/refugiaților, perspectiva experților este, într-o mare măsură, convergentă cu cea din strategie. În acest sens, în strategie se accentuează faptul că acțiunile Uniunii se vor îndrepta asupra țărilor de origine și de tranzit ale migranților și refugiaților. De asemenea, abordarea pe termen lung a acestei problematice (accentuată și de experți) este încadrată în strategie prin conceptul de *reziliență*. Deși nu în legătură directă cu criza migrației/refugiaților, și experții aduc în discuție necesitatea rezilienței ca un răspuns la instabilitatea internă și externă. Experții argumentează că, investind în reziliență, UE va îmbunătăți capacitatea statelor membre de a anticipa și de a rezolva provocările dificile. Totodată, și în cazul chestiunii securizării frontierelor externe în strategie se subliniază că „misiunile și operațiile din cadrul politicii de securitate și apărare comune pot desfășura acțiuni alături de Paza europeană de frontieră și coastă și de agențiile specializate ale Uniunii Europene pentru a consolida protecția frontierelor și securitatea maritimă

cu scopul de a salva mai multe vieți, de a combate criminalitatea transfrontalieră și de a stopa activitatea rețelelor de introducere ilegală de migranți³⁷. Alte elemente de convergență sunt: furnizarea de servicii și ajutor umanitar în țările de origine și tranzit („ne vom intensifica substanțial eforturile umanitare în aceste țări”³⁸), adoptarea de măsuri pentru un sistem european comun de azil mai eficient, colaborarea cu partenerii internaționali.

Și în cazul terorismului este vizibilă o perspectivă asemănătoare, în special în cazul acțiunii desfășurate de UE la nivel intern. În această direcție, se vorbește despre o coordonare mai bună între departamente („vom încuraja un schimb mai intens de informații și o cooperare mai strânsă a serviciilor de informații între statele membre și agențiile Uniunii Europene”³⁹), dezvoltarea unor programe pentru combaterea extremismului religios („vom aprofunda lucrările legate de educație, comunicare, cultură, tineret și sport în vederea combaterii extremismului violent”⁴⁰). Totuși, la nivelul acțiunii externe în direcția combaterii terorismului, abordarea Uniunii este una moderată comparativ cu ceea ce propun experții. Astfel, Uniunea va dezvolta „cooperarea în materie de combatere a terorismului, care respectă drepturile omului, cu Africa de Nord, Balcanii de Vest și Turcia, printre altele, și vom colabora cu partenerii din întreaga lume”⁴¹. Așa cum am văzut anterior, experții au susținut la nivelul acțiunii externe o mai mare implicare din partea Uniunii în statele de origine prin stabilirea de relații cu actorii influenți în aceste rețele teroriste, reformarea unor instituții arabe religioase și educaționale și chiar desfășurarea unor campanii militare împotriva Statului Islamic. Abordarea temperată din cadrul strategiei își poate găsi justificarea în faptul că statele membre nu sunt încă dispuse de a se angaja în întreprinderea de acțiuni în alte state, mai ales de natură militară.

În ceea ce privește SUA, importanța acestei relații în domeniul securității se regăsește și în strategie unde se subliniază că „în ceea ce privește agenda mai largă în domeniul securității, Statele Unite ale Americii vor continua să fie principalul nostru partener”. Totodată, consolidarea acestor relații transatlantice necesită punerea în aplicare a TTIP. Această perspectivă a experților este convergentă cu cea din strategie, „împreună cu Statele Unite ale Americii, Uniunea va depune eforturi pentru instituirea TTIP”⁴². De asemenea, și necesitatea asumării de către țările europene a propriei apărări și securități apare în strategie: „ca europeni, trebuie să ne

---

³⁷ European Union 2016: 15.

³⁸ European Union 2016: 22.

³⁹ European Union 2016: 16.

⁴⁰ European Union 2016: 16.

⁴¹ European Union 2016: 17.

⁴² European Union 2016: 30.

asumăm o responsabilitate mai mare pentru securitatea noastră. Trebuie să fim pregătiți și capabili să descurajăm și să răspundem amenințărilor externe, precum și să ne apărăm împotriva acestora”⁴³. Totuși, din modul în care este conceptualizată în strategie relația Uniunii cu SUA, nu este cert dacă Uniunea va evita acea politică de aliniere despre care experții atrăgeau atenția și afirmarea cu fermitate a unei viziuni europene.

Dacă în cazul relației cu SUA am putut constata o oarecare convergență a perspectivelor, în cazul Rusiei se poate observa un compromis în strategie. Justificarea acestui compromis ne este oferită de către Nathalie Tocci, consilier special al Federicai Mogherini. Aceasta subliniază dezacordurile care au apărut în timpul discuțiilor între statele membre care se simțeau amenințate de Rusia în est și cele care doreau restabilirea relațiilor așa cum erau înainte de 2014. În aceste condiții, „toate statele membre au acceptat că cea mai bună soluție posibilă este prin urmare menținerea unității, fiecare parte simțindu-se la fel de liniștită și la fel de nesatisfăcută de rezultat”⁴⁴. Ca atare, în strategie se accentuează, pe de-o parte, că apariția unor schimbări substanțiale în relațiile dintre Uniune și Rusia „este condiționată de respectarea deplină a dreptului internațional și a principiilor care stau la baza ordinii europene în materie de securitate, inclusiv a Actului final de la Helsinki și a Cartei de la Paris”⁴⁵. Pe de altă parte, Uniunea și Rusia sunt interdependente, astfel că este necesară stabilirea de contacte pentru discutarea acelor divergențe de opinie, dar și pentru cooperarea în situațiile în care interesele converg. Mai mult, se vorbește despre o conlucrare selectivă care ar putea avea loc cu privire la aspecte de interes european (vizând schimbările climatice, regiunea arctică, securitatea maritimă, educația, cercetarea și cooperarea transfrontalieră)⁴⁶.

3. Utilizarea pentru construirea consensului

Așadar, pornind de la cele ilustrate anterior, multe dintre temele avansate de către grupurile de experți s-au reflectat în cadrul strategiei, cu excepția chestiunii legate de Rusia. În aceste condiții, se poate argumenta faptul că experții au fost utilizați pentru fundamentarea politică. Ca atare, cunoașterea furnizată de acești actori privați l-au ajutat pe Înalțul Reprezentant și echipa sa să-și susțină anumite poziții în fața statelor membre și a celorlalți actori instituționali și să-și sporească legitimitatea. De asemenea, putem susține și că această cunoaștere a fost folosită de Federica Mogherini și echipa sa pentru a-și prezenta pozițiile, propunerile, ca fiind „raționale”, susținute de viziunea imparțială a experților. Așa cum

---

⁴³ European Union 2016: 15.

⁴⁴ Tocci 2016: 468.

⁴⁵ European Union 2016: 27.

⁴⁶ European Union 2016: 27.

am subliniat în secțiunea anterioară, utilizarea grupurilor de experți pentru construirea consensului reiese din a doua dimensiune, respectiv din fundamentare. Prin urmare, cunoașterea oferită de experți a fost utilizată de către Federica Mogherini și echipa sa pentru a obține consensul și pentru armonizarea intereselor în negocierea cu statele membre și ceilalți actori instituționali.

Evaluarea rezultatelor

Rezultatele obținute în urma analizei datelor și trasate anterior ne determină să formulăm următoarele argumente. În primul rând, grupurile de experți au reprezentat o sursă importantă de expertiză și informații pentru Federica Mogherini și echipa sa. Prioritățile și ideile pe care le-au avansat au fost necesare pentru rezolvarea unei probleme complexe și anume elaborarea unei strategii globale, atât din perspectivă geografică cât și a problematicilor vizate. Cunoașterea furnizată de grupurile de experți a fost una complexă, diversificată și a acoperit multiple paliere. De asemenea, această cunoaștere a oferit strategiei o profunzime analitică mai mare decât avem în vedere profilul participanților, dar și caracterul global al experților implicați (din UE și din afara UE). În acest sens, acești experți vin de la centre de cercetare prestigioase (de exemplu, European Council on Foreign Relations, Egmont-Royal Institute for International Relations, National Institute for Strategic Studies), de la universități bine cotate (precum Harvard University, Columbia University, Cairo University), de la instituții/organizații de cercetare importante (The Institute of International Relations, Centre for European Policy Analysis, International Crisis Group). Astfel, calitatea expertizei nu poate fi contestată, profilul experților constituind un argument solid în această direcție. Totodată, prin ideile inovative pe care le generează (cunoașterea furnizată de experți nu se limitează doar la cele patru teme analizate în cadrul lucrării), acești actori privați l-au ajutat pe Înalțul Reprezentant și echipa sa să-și redefinească sau să-și îmbunătățească perspectiva. În același timp, informațiile și expertiza actorilor privați au contribuit și la înțelegerea așteptărilor din partea europenilor, dar și a celor din afara Uniunii (așa cum accentuat, au fost selectați 50 de experți, 30 din UE și 20 din afara UE).

În al doilea rând, această cunoaștere a fost utilizată de către Federica Mogherini și echipa sa drept un instrument pentru a-și fundamenta și susține pozițiile în negocierea cu statele membre și ceilalți actori instituționali și astfel pentru a-și spori legitimitatea. Așa cum reiese din analiza anterioară, cu mici excepții, perspectiva experților este convergentă cu cea din strategie. Așadar, cunoașterea a fost folosită ca resursă de legitimare. Această resursă a fost necesară dacă avem în vedere faptul că procesul de negociere a fost unul dificil, cu divergențe în rândul actorilor. Rusia a reprezentat o chestiune controversată, cu dezacorduri între statele membre, opțiunea compromisului fiind preferată. Cazul Rusiei este un exemplu elocvent al prevalenței intereselor statelor membre atunci

când problemele sunt spinoase, Federica Mogherini și echipa sa ținând cont de statele membre. În al treilea rând, cunoașterea a reprezentat un mijloc prin care Întitulul Reprezentant și echipa sa au generat poziții consensuale în procesul de negociere cu actorii relevanți.

Totuși, în cadrul procesului de reflecție strategică au fost implicați mulți actori, de la statele membre și instituțiile europene până la comunitatea largă de politică externă, societatea civilă și publicul larg. Imaginea cunoașterii utilizată în elaborarea strategiei este mult mai complexă, experții reprezentând doar o parte a acestei rețele. Ca atare, este greu de determinat cunoașterea cărui actor a contat mai mult în elaborarea strategiei. Cu toate acestea, cunoașterea oferită de experți poate fi valorificată la cel mai înalt nivel dacă sunt îndeplinite anumite condiții. În primul rând, dacă există o compatibilitate de agendă și preferințe între Întitulul Reprezentant și echipa sa și experți. În acest sens, nici experții nu au vorbit pe aceeași voce vis-à-vis de anumite problematici, mai ales că experții au fost europeni și non-europeni cu anumite preferințe și interese. În aceste condiții, Federica Mogherini a fost nevoită să aleagă moderația și să țină cont de statele membre și ceilalți actori instituționali. În al doilea rând, o expertiză de calitate creează premisele unei redefiniri de către Întitulul Reprezentant a propriei perspective, de considerare a unor problematici pe care nu le-a avut în vedere (dimensiunea de învățare). În al treilea rând, când există o coeziune la nivelul tuturor actorilor relevanți implicați (statele membre, Comisia Europeană, Parlamentul European), valorificarea cunoașterii este cu atât mai mare.

Concluzii

Lucrarea de față a avut ca problemă de cercetare cunoașterea furnizată de grupurile de experți în cadrul procesului de reflecție strategică pentru elaborarea Strategiei Globale a UE, căreia i s-a subordonat întrebarea de cercetare *Ce a însemnat utilizarea cunoașterii?* Pentru a răspunde la această întrebare am utilizat designul de cercetare al Juliei Metz cu privire la grupurile de experți ale CE și mai exact tipologia tridimensională a utilizării grupurilor de experți: *utilizarea pentru rezolvarea problemelor, utilizarea pentru fundamentare și utilizarea pentru construirea consensului.*

Ipotezele de cercetare de la care am pornit în cadrul acestei lucrări s-au dovedit a fi pertinente, rezultatele obținute fiind concludente în acest sens. Astfel, în cazul *utilizării pentru rezolvarea problemelor*, experții i-au oferit Federicai Mogherini și echipei sale informațiile și expertiza necesară pentru rezolvarea unei probleme complexe și dificile și anume elaborarea Strategiei Globale. În al doilea rând, cunoașterea furnizată de experți a ajutat-o pe Federica Mogherini și echipa sa în direcția obținerii sprijinului pentru pozițiile lor în negocierea cu statele membre și ceilalți actori instituționali și implicit pentru sporirea legitimității (*utilizarea pentru fundamentare*). În al treilea rând, cunoașterea a contribuit la construirea

consensului în cadrul negocierilor (*utilizare pentru construirea consensului*).

Făcând o autoevaluare critică a rezultatelor obținute în investigarea rolului grupurilor de experți, subliniem faptul că pentru anumite dimensiuni ale tipologiei datele au fost limitate. Spre exemplu, în cazul *utilizării pentru fundamentare* am fi dorit să identificăm mai multe date (precum rapoarte ale UE cu privire la procesul de selecție a experților, dar mai ales cu privire la modul în care a fost folosită cunoașterea experților în elaborarea strategiei). Cu toate acestea, chiar dacă imaginea poate fi completată și cu alte date, din perspectiva designului de analiză datele au fost suficiente pentru a da un răspuns la întrebarea de cercetare: *Ce a însemnat utilizarea cunoașterii?*

Viitoarea agendă de cercetare pe care o propunem este investigarea rolului pe care experții îl joacă în dezvoltarea planurilor operaționale pentru implementarea strategiei. În acest sens, este relevant să analizăm ideile și perspectivele experților cu privire la modul în care strategia poate fi eficient implementată. Lucrarea contribuie la dezvoltarea literaturii de specialitate prin ilustrarea rolului pe care grupurile de experți îl joacă într-un proiect de anvergură, așa cum este cazul strategiei, problematică care nu a mai fost abordată.

BIBLIOGRAFIE

- Andersson, Jan Joel, Erik Brattberg, Malin Häggqvist, Hanna Ojanen, & Mark Rhinard. (2011). The European Security Strategy: Reinvigorate, Revise or Reinvent? *The Swedish Institute of International Affairs*, no. 7, 1–40.
- Answers to the European Parliament Questionnaire to the Commissioner-Designate Federica Mogherini High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy Vice-President of the Commission.* (2014). European Parliament.
http://www.europarl.europa.eu/hearings-2014/resources/questions-answers/Hearings2014_Mogherini_Questionnaire_en.pdf
- Boswell, Christina. (2008). The Political Functions of Expert Knowledge: Knowledge and Legitimation in European Union Immigration Policy. *Journal of European Public Policy* 15 (4), 471–488. doi:10.1080/13501760801996634.
- European Council. (2013). *EUROPEAN COUNCIL 19/20 DECEMBER 2013 CONCLUSIONS.* <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/en/pdf>
- European Council. (2015). *European Council Meeting (25 and 26 June 2015) – Conclusions.* <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>
- European Union. (2003). *A SECURE EUROPE IN A BETTER WORLD.* <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

- European Union. (2016). *Viziune comună, acțiuni comune: o Europă mai puternică O strategie globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene*.
http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_ro_version.pdf
- Kettle, Lawrence. (2015). Global Strategy and the European Union: Advancing the Debate and Updating the European Security Strategy. *Austrian Institute for International Affairs*, March, 1–12.
- Metz, Julia. (2013). Expert Groups in the European Union: A Sui Generis Phenomenon? *Policy and Society*, 32 (3), 267–278. doi:10.1016/j.polsoc.2013.07.007.
- Metz, Julia. (2015). *The European Commission, Expert Groups, and the Policy Process Demystifying Technocratic Governance*, Marea Britanie: Ed. Palgrave Macmillan.
- Missiroli, Antonio & Institute for Security Studies. (2016). *Towards an EU Global Strategy – Consulting the Experts*, Paris.
<http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/towards-an-eu-global-strategy-consulting-the-experts/>
- Mogherini, Federica. (2015). *Remarks by High Representative/Vice-President Federica Mogherini at the EUISS Annual Conference*.
<http://europa.eu/globalstrategy/en/remarks-high-representativevice-president-federica-mogherini-euiss-annual-conference>
- Pawlak, Patryk. (2016). A Global Strategy on Foreign and Security Policy for the EU. EPRS | European Parliamentary Research Service.
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/580902/EPRS_BRI%282016%29580902_EN.pdf
- Robert, Cécile. (2010). Who Are the European Experts? Profiles, Trajectories and Expert ‘careers’ of the European Commission. *French Politics*, 8 (3), 248–274. doi:10.1057/fp.2010.13.
- Tocci, Nathalie. (2015). Towards an EU Global Strategy. In Antonio Missiroli (ed.), *Towards an EU Global Strategy: Background, Process, References* (115–123).
http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Towards_an_EU_Global_Strategy.pdf
- Tocci, Nathalie. (2016). The Making of the EU Global Strategy. *Contemporary Security Policy*, 37 (3), 461–472. doi:10.1080/13523260.2016.1232559.
- Van Ballaert, Bart. (2015). The Politics behind the Consultation of Expert Groups: An Instrument to Reduce Uncertainty or to Offset Salience? *Politics and Governance*, 3 (1), 139–150. doi:10.17645/pag.v3i1.84.

Anastasia LUKIANENKO*

**THE EUROPEAN UNION AS A KEY PLAYER IN EFFICIENT
SOLVING OF COMMON SECURITY PROBLEMS: ISSUES AND
PERSPECTIVES**

***Uniunea Europeană ca element-cheie în rezolvarea eficientă a
problemelor de securitate comună: Probleme și Perspective***

Abstract: *The purpose of this article is to clarify the essence of the Common Foreign and Security Policy and its role in the strengthening of EU's global role. The methodological basis of the study was a systematic approach, the essence of which is to solve exploratory tasks according to the purpose of work. The historical method was used during the analysis of the EU policy evolution in the field of security and defense. Comparative analysis was used to compare the content and direction of the CSDP at different periods of time, as well as military and civilian EU operations conducted in different countries. Among the results of the study we can mention that the role of CSDP was defined as a tool for strengthening the global role of the EU. According to regional and functional criteria, optimal for the EU in a medium-run - in light of its strategic objectives and available instruments - is to consolidate the implementation of niche operations with civilian and military (low intensity) crisis management in Europe and the operations of civilian crisis management worldwide.*

Keywords: *international relations, CSDP, crisis management, EU, security.*

* * *

The European Union is a global actor of international relations which plays an important role in establishing security not only in Europe but also in Africa and in the Middle East. It positions itself as an autonomous center of power that can carry out peacemaking, military operations of crisis management, humanitarian assistance, promote international cooperation and extend democracy. In terms of challenges

---

* MA, Izmail State University for Humanities, Ukraine; e-mail: lapylypivna@gmail.com.

Date submitted: June 15th 2017

Revised version submitted: July 15th 2017

Accepted: August 8th 2017

faced nowadays by the European Union and the international community, research of CSDP actions and influence is opportune and required. Trade and regional integration, democracy, human rights and support for economic and institutional reforms, social employment problems, environment and sustainable management of natural resources, all of these activities aiming at strengthening the global role of the EU are investigated thoroughly, but in modern times, when Russia has violated international law, has ignored its obligations as a permanent member of the United Nations Security Council and has launched war in eastern Ukraine, CSDP requires to be researched and the activity mechanism has to be changed.

The theoretical and methodological principles of international relations which became the basis of this research were formed in the works of A. Hrubinko, A. S. Sheludchenkova, E.V. Riaboshtan, V.T. Shatun, A. A. Subbotin, O. M. Logvinenko, Jean-Claude Juncker and others. The purpose of the article is to clarify the essence of CSDP and its role in strengthening the global role of the EU.

Integration of foreign policy and security is one of the most ambitious and at the same time most controversial dimensions of integration processes in the European Union. An important strategic goal of EU foreign policy proclaimed to achieve «effective versatility». This refers to the formation of a strong international community, focused on the growing interest of the EU towards international organizations and regimes to ensure its institutionalization and inclusion in the processes of global governance. And consequently, the determination of the role and place of the EU in international institutions, especially in the context of the entry into force of the Treaty of Lisbon in 2009 which strengthened the organizational side of the Common Foreign and Security Policy, initiated the position of the High Representative of the EU and the European external Action service («Foreign Affairs» of the European Union). The logic of foreign policy integration in the EU lined up about the idea of establishing and maintaining a unified foreign policy positioning of the EU, its autonomous international subjectivity and the ability to «speak with one voice». And this requires not only the strengthening of solidarity between Member States in certain matters of relations with the outside world, but also introduction a certain degree of centralization of joint decisions, also by creating the institutional mechanisms that can perform aggregation position of national states and retransmit it out as a common EU position¹.

Because of its size, which brings together 28 members, as well as economic, commercial and financial aspects, the EU is a significant force in the world. It plays an important role in global issues and its value increases in proportion as collective decisions are made in foreign policy. The EU

---

¹ Tsivatyi 2009: 445-452.

maintains partnerships with all key players in the world, as well as with those who have their own views and their own interests. It seeks to maintain partnerships based on mutual interests and benefits, where both sides have their rights and obligations. The EU conducts regular summits with the United States, Japan, Canada, India and China. Its relations with these and other countries cover many fields, such as education, environment, security and defense, crime investigation, human rights, etc.²

The evolution of the Common Foreign and Security Policy (CFSP) is inextricably linked to the process of European integration in general, especially its core - economic integration - but its origins lay in the political integration of the EU member states, which began with the formation and development of political cooperation between a number of Western European countries in the postwar period.

Establishing common European foreign policy cooperation took place in the middle of the XXth century. The formation of the CFSP can be divided into several stages:

- 1970-1986 - the stage of legal consolidation of European political cooperation, marked as the launch of cooperation among member-states in the political arena at the Foreign Ministry and the national recognition of the European political and defense identity, which is reflected in particular in the Single European Act;
- 1986-2005 - the stage of legal registration and institutional building of CFSP, characterized by active legislative work of the European Communities, in particular the signing of the Maastricht Treaty, which enshrines, among other things, the common foreign and security politics;
- 2005-present - the stage of constitutional incipience of CFSP associated with the signing of the Treaty of Lisbon and implementation of CFSP legal capacity of the EU.

CFSP is developing as a complementary but not duplicative NATO structure. Its main task is to create capabilities for further empowering the EU to participate in the settlement of regional and local conflicts, including the area below Europe (in the Middle East, Africa and other regions around the world)³. The common security and defense policy of the EU was a logical continuation of the CFSP. The idea of a common defense policy of European countries dates back to 1948, when Britain, France, Belgium, the Netherlands and Luxembourg signed the Brussels Treaty. This agreement contained, among other things, provisions for mutual defense of the participating countries, which laid the foundation for the creation in 1954 of the Western European Union (WEU), which became the defense component of the EU, a way to strengthen the European component of

---

² Official website of the EU Delegation in Ukraine.

³ Shatun 2014: 60-67.

NATO, as well as a solid foundation for the development of European military-technical cooperation. WEU remained the principal forum for consultation and dialogue on security and defense in Europe with NATO until the 1990s.

Evaluating the process of political and military cooperation in the EU area after World War II, we can identify seven stages that reflect the origin and formation of policy and strategy of the EU in international security. They include:

- common trends and forms of cooperation retrieval (1946–1949)
- the rejection of supranational projects (1950–1954)
- the period of conceptual uncertainty (1955–1968)
- gradual renewal of the dialogue on security issues (1969–1986)
- regulatory and institutional definition of the scope of security and defense cooperation (1987–1997)
  - implementing and improving the institutional mechanism of European security and defense policy;
  - CSDP adaptation to the realities of the post-bipolar international system (from the middle of the 2000s)³.

However, the signing of the Treaty of Lisbon was a revolutionary event for the development and formation of the European security policy (2007). Compared with earlier treaties on security and defense, policy takes an important place in this one. The objective of the Treaty of Lisbon is to reorganize the EU to be more active and effective in the field of international security. Establishing the position of High Representative for Foreign Affairs and Security Policy was roused by the need to ensure continuity and unity of the Union's external action⁴. Thus, for the past 20 years, political and institutional changes in the EU have been creating the preconditions for a new perception of the concept of «purely European» security space. Development of the concept of European security is characterized by a comprehensive approach, ascertainment of new threats and at the same time underlines the recognition of common values for European countries⁵.

The organizational principles of CSDP are defined in articles 42-46 of section V of the Treaty on European Union (TEU).

In accordance with the Treaty of Lisbon CSDP is an integral part of CFSP. It provides the Union with the operational capacity based on civil and military means. The EU may use CSDP in missions outside its borders to support peace, prevent conflicts and strengthen international security in accordance with the principles of the UN Charter. Resources provided by Member States are used while carrying out missions. CSDP covers the

---

⁴ Logvinenko 2012: 57-62.

⁵ Treaty of Lisbon 2007.

gradual formation of a common defense policy of the Union, which could lead to a common defense, if the European Council would unanimously resolve. In this case the European Council should recommend the Member States to make a decision in accordance with their respective constitutional requirements.

Three main clauses stand as the legal basis of CSDP: the «permanent structured cooperation» with the ability of certain groups to form military units to perform assigned tasks; the «solidarity» EU action in response to terrorism, natural or man-made disaster; the «mutual assistance» as an obligation of Member States to assist other country or countries in case of military aggression under the UN Charter. In general the goals and directions of CSDP include: joint action on disarmament; humanitarian and rescue operations; conflict prevention and peacekeeping; the implementation of crisis management. A key principle of «structured cooperation» stated as part of CSDP is voluntariness and the possibility to curtail participation (Art. 28E, § 5).

As part of the measures to strengthen CSDP, the Treaty of Lisbon implied the creation of the European Defense Agency (EDA). Its task is to strengthen the work of the defense capabilities of the Union by establishing single operational requirements of the armed forces and strengthening the industrial and technological component of the security sector. It is said in the Treaty that the commitment and cooperation in this field should be consistent with the obligations of NATO member states in the framework of the current system of collective protection (Art. 28, § 7). Within EDA separate groups are created to bring together Member States which engage in joint projects. EDA performs its tasks and communicates with the Commission if necessary. It is the only decentralized agency of the EU which is mentioned in the memorandum.

Institutional innovation created a legal framework for a more coherent and influential EU foreign policy. On the international scene the European Union is actually represented by one person – the High Representative - with a strong executive and diplomatic service. Tasks and jurisdictions of CFSP are clearly defined. New opportunities for the gradual development of cooperation between Member States in the field of security and defense are provided.

The introduction of CSDP put on the agenda the question of improving military capabilities of the Member States. In order to fully accomplish the crisis management, it was decided to establish the permanent political and military structures within CSDP at the European Council in Nice (France, December 2000). ATHENA is a mechanism which handles the financing of common costs relating to EU military operations under the EU's CSDP. ATHENA was introduced by the EU Council on March 1st 2004. It acts on behalf of 27 Member States (Denmark is not a part of CSDP), which contribute to the financing of EU military operations. ATHENA is managed by an administrator, who submits to the Special

Committee consisting of representatives of the Member States who contributed to the funding of each military or defense operation. 6 active EU military operations currently benefit from ATHENA financing: EUFOR ALTHEA (Bosnia Herzegovina, 800 soldiers), EUNAVFOR ATALANTA (Horn of Africa, 1400), EUTM SOMALIA (126), EUTM MALI (500), EUNAVFOR MED (25 contributing states), EUTM RCA (Central African Republic, 750). ATHENA finances transport, infrastructure and medical expenses during these operations and covers the maintenance expenses of the Member States' military forces.

Today the common security and defense policy is a fully formed and structured mechanism of settlement and prevention of conflicts and crises. The most important event in the development of CSDP was the signing of the Treaty of Lisbon which opened wide prospects for development of the EU, introduced a single mechanism of decision-making and system of regulations. The institutional and legal framework of CSDP is defined by the Treaty on European Union (TEU) and the Treaty of Lisbon. Since 2000 within the framework of CSDP numerous permanent political and military structures have been created, each having a clearly defined purpose and function. Among them: Political and Security Committee (PSC), EU Military Committee (EUMC), the EU Military Staff (EUMS), Civilian Planning and Conduct Capability (CPCC), Committee for civilian aspects of crisis management (CIVCOM) and Political-Military Group (PMG).

Over the last decade, the EU has conducted 23 civilian missions and military operations on 3 continents. These include peacemaking after the tsunami in Aceh (Indonesia); protection of refugees in Chad; fight against pirates in Somalia and the Horn of Africa. The EU's role as a security player becomes more noticeable⁶. The nature and geography of the EU military operations and missions within CSDP denotes the intention of its management to continue to use this tool to make an international contribution to global and regional stability, while strengthening the position of the organization in strategically important regions of the world.

The settlement of civilian crisis is a key part of CSDP. It widely expanded the boundaries of activities (from the Western Balkans to the South Caucasus, from Africa to the Middle East and Asia), it also diversified the content of operations and missions (police reform and legislative framework, border monitoring and the signing of peace agreements). In particular the demand for security sector reforms has increased. While CSDP is moving forward and expanding its powers to use different tools of influence in operations and missions, there is a constant need to develop basic mechanisms of a civil crisis settlement⁷. Currently the EU carries out 11 civilian missions, including EUAM Ukraine, launched on July 22nd 2014.

---

⁶ Official website of the EU Delegation in Ukraine.

⁷ Shaping of a Common Security and Defense Policy 2016.

From the beginning of its activity in Ukraine, counselors and experts from the EU are focusing on supporting efforts to create updated security policies. They also contribute to the rapid implementation of reforms. This work takes place in coordination with other EU efforts, as well as with the OSCE and other international partners⁸. The European security crisis caused by Russia's aggressive actions against Ukraine and the unstable situation in the Middle East have made it clear that the EU needs a strong common foreign policy. The main challenge now is to spread peace and security beyond the borders of the European Union. In response to this challenge the EU is developing a common foreign and security policy to act as a force that can stand for stability, cooperation and understanding worldwide.

The EU has a wide range of «soft power» tools (including trade policy and development assistance), and therefore the responsibility of the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy should be to control and coordinate it. She/he must act in concert with the European Commissioner for trade, development and humanitarian aid and neighborhood policy. This will require extraordinary efforts of the High Representative, particularly within the College of Commissioners. To make this possible Jean-Claude Juncker authorized in 2014 the other members of the Commission to act as Deputy High Representative, both within the College and internationally. Speaking of the common security and defense policy, J.C. Juncker stressed that the EU remained mostly a «soft power» but that «even the strongest country of soft power cannot do without the integration of defense capabilities in the long term». The Treaty of Lisbon enables all interested Member States to combine their defensive potential as the permanent structured cooperation. This means that Member States who wish to contribute to the implementation of joint operations in crisis areas can do it if necessary⁹.

Violent conflicts have unacceptable consequences, measured in human suffering, destruction and wasted resources. In the 1990s seven bloody conflicts around the globe cost the international community €200 billion that could have been used for peaceful purposes. That is why the EU clearly decided to act more effectively, especially in the area of conflict prevention. EU uses a number of traditional tools, including technical and financial assistance for developing countries, economic cooperation and trade relations, humanitarian aid, social and environmental policy and diplomatic instruments such as political dialogue and mediation. To prevent potential conflicts EU also employs new measures foreseen under

---

⁸ Crisis management and Response 2016.

⁹ Juncker 2014: 10-11.

the European security policy and defense: information gathering and monitoring compliant with international agreements¹⁰.

The European Union strongly and gradually approaches influencing the problems of European and international security. Over the last decade, the EU managed to considerably develop its military component as an important link of CSDP. In particular, the creation and development of troops allowed the EU to take over peacekeeping operations on the European continent and beyond. The qualitative realization of potential in this area is considered to be a priority for further development of CSDP. That in turn puts forward to EU member states the following objectives: reaching a consensus in all aspects of the CSDP; new methodology of crisis management development and mastering; effective use of international cooperation; strengthening defense industry and military technologies. According to regional and functional criteria, optimal for the EU in a medium-run - in view of its strategic objectives and available instruments - is to consolidate the implementation of niche operations with civilian and military (low intensity) crisis management in Europe and the operations of civilian crisis management – worldwide.

Conclusion

We believe CSDP is an effective tool to strengthen the global role of the EU. A certain number of military and civilian missions, conflict resolutions, providing advice on various issues were successfully completed, but there is one important obstacle that gets in the way of EU domination and strengthening its position in the world. This is the lack of internal cohesion and consensus of all Member States on decisions in conflict resolution. The most glaring example is the war in Iraq in 2003. The EU was unable to develop a common position and its members were divided into two groups. France, Germany, Belgium and Luxembourg are the most active opponents of military solution to the Iraqi issue. In support of the US position advocated the UK, which later joined Italy and the Netherlands. Also the Russian-Ukrainian conflict became the «litmus test» for all member countries. For example, Poland and Lithuania have a consistent position of support for Ukraine, unlike France, Italy and Greece. Not all countries equally agreed to implement economic sanctions against Russia, indicating the lack of unity in the EU. In the future the leading driving force of CSDP must be the political will and readiness of EU institutions to make concessions towards each other and show will in actively participating in each foreign situation that intercrosses the Union`s interests as a complete political union, which has legal personality in the international relations¹¹.

---

¹⁰ A world player: The European Union`s external relations 2004.

¹¹ Riaboshtan, E. V. 2012: 188-199

Therefore, main directions towards strengthening the role and importance of the EU security and defense policy are:

- establishing a system of rapid reaction in response to military threats, using new EU networks for defense cooperation;
- creating more synergy between member states in the field of defense procurement;
- forming permanent voluntary EU defense forces that will receive resources from those countries who want to join the EU defense policy.

REFERENCES

Published literature

- Logvinenko, O. M. (2012). The transformation of defense and security policy of the European Union. *Politology: the scientific journal*, 159, pp. 57-62.
- Riaboshtan, E. V. (2012). Common Foreign and Security Policy of the European Union after the Treaty of Lisbon. Political and institutional dimension. *Problems of international relations*, 4, pp. 188-199.
- Shatun, V. T. (2014). Defense and security policy of the European Union: formation and evolution. *Politology: the scientific journal*, 218, pp. 60-67.
- Tsivatyi, V. G. (2009). Institutional and historical features of European regional policy. *Scientific herald of the Diplomatic Academy of Ukraine*, 15, pp. 445-452.

Online literature

- Common foreign and security policy*. Official website of the EU Delegation in Ukraine. Available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/key_eu_policies/common_foreign_security_policy/index_uk.htm.
- Crisis management and Response* (2016). European Union External Action. Available at: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/412/Crisis%20management%20and%20Response
- European Commission, Directorate-General for Press and Communication. (2004). *A world player: The European Union's external relations*. Brussels, Office for Official Publications of the European Communities. Available at: http://bookshop.europa.eu/en/a-world-player-pbNA5904548/downloads/NA-59-04-548-EN-C/NA5904548ENC_002.pdf;pgid=GSPefJMEtXBSRodT6jbGakZDooooo-5Y_HC_2;sid=e87y7ASteVfyOVx438psS2aIfB3oPonOZbw=?FileName=NA5904548ENC_002.pdf&SKU=NA5904548ENC_PDF&CatalogueNumber=NA-59-04-548-EN-C
- Juncker, Jean-Claude (2014). *A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change*. Political Guidelines for the next European Commission. Opening Statement in the European Parliament Plenary Session. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_en_o.pdf

- Shaping of a Common Security and Defense Policy* (2016). European Union External Action. Available at: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defense-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defense-policy_en
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. (2007). Official Journal. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00014.en07.pdf>

Laura-Andreea RAȚĂ*

**ȘASE ȚĂRI, O SINGURĂ ȚINTĂ: MAREA CHINEI DE SUD.
CONFLICTE, CONSTRUCȚII, TENSIUNI**

***Six countries, one target: South China Sea. Conflicts,
constructions, tensions***

Abstract: *The People's Republic of China, the Socialist Republic of Vietnam, the Philippines, the Republic of China (Taiwan), Malaysia, and the Nation of Brunei, the Abode of Peace – 6 countries that are disputing the territories in the South China Sea. The most important claims from this area are the Spratly and Paracel Islands because owning these two regionally-centred territories means extending control over the sea with 200 nautical miles, according to the United Nations Convention on the Law of the Sea. The reason for this conflict is simple: the desire to seize the resources in area. China has claimed about 90% of the South China Sea in a map published in 1947, where the territory is well-defined by the so-called nine-dash line, bringing certain historical arguments that, however, cannot be proven. The conflict has evolved so much over time that today we are dealing with the colonization and the migration of the people from the countries involved, and the appearance of new man-made islands that serve as military bases, the majority of them belonging to China. The United States are indirectly involved in the South China Sea conflict because of the treaties of defense it has with some of the countries involved in the dispute. Hence, the presence of American warships and aircraft carriers in this area can be explained.*

Keywords: *geopolitics, territories, military power, expansion, resources.*

* * *

Insulele Spratly și Insulele Paracel din Marea Chinei de Sud sunt în ziua de astăzi unele dintre cele mai disputate teritorii din lume. Actorii principali în această dispută asupra celor două grupări de insule sunt:

---

* BA, "Dunărea de Jos" University of Galați, Romania; e-mail: laura_rata@yahoo.com.

Date submitted: June 14th 2017

Revised version submitted: July 8th 2017

Accepted: August 8th 2017

Republica populară Chineză, Republica Socialistă Vietnam, Filipine, Republica Chineză (Taiwan), Malaysia și Statul Brunei, Domiciliul Păcii. Cele șase țări revendică insulele și au interese în această zonă. Principalele motive ale acestui conflict sunt resursele care se găsesc în Marea Chinei de Sud: 11 miliarde barili de petrol, 5.3 trilioane m³ de gaze naturale. Însă, pe lângă resurse, deținerea acestei părți a Mării Chinei de Sud îi poate aduce celui ce o controlează aproximativ 5.3 trilioane de dolari anual din mărfurile ce trec prin această zonă. Marea reprezintă una dintre cele mai importante rute de transport și este totodată o sursă majoră de hrană, zonele de pescuit asigurând mijloacele de existență pentru întreaga regiune.

La început a fost doar un conflict regional ce era concentrat mai mult pe revendicări maritime, căci statele formate după decolonizare nu aveau un teritoriu maritim bine determinat, iar Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării ce stabilește că unui stat îi aparțin 200 de mile nautice (370 km) dintr-o zonă maritimă a fost încheiată abia în anul 1982. Astfel, după decolonizare, Vietnamul, Filipine și Malaysia au considerat că era necesar să-și stabilească frontierele maritime. Însă revendicările făcute de acestea se suprapuneau.

Conflictul a evoluat din cauza Republicii Populare Chineze care și-a afirmat dorința de a deține controlul asupra Mării Chinei de Sud. Statul chinez a fost motivat de-a lungul timpului de mai mulți factori. A început cu dorința de a elimina puterile rivale din această zonă, printre acestea numărându-se Franța, Japonia și mai târziu Uniunea Sovietică. Când resursele naturale cu conținut de hidrocarburi au fost descoperite, acestea au devenit principalul motiv al dorinței de stăpânire. Astăzi, China se luptă pentru extinderea teritoriului: prin includerea insulelor Spratly și Paracel în teritoriul chinez nu numai că Republica Populară Chineză își extinde teritoriul ci reușește să intre în posesia resurselor menționate. O zonă care odată nu reprezenta niciun interes pentru autoritățile chineze a devenit acum teritoriu național aflat sub ocupație străină ilegală și care trebuie să intre în posesia statului chinez.¹ În 1947 a fost elaborată o hartă prin care China își atribuia aproximativ 90% din Marea Chinei de Sud, inclusiv Insulele Spratly și Paracel, iar acest teritoriu era delimitat prin așa-numita „linie în nouă puncte”. Pentru a-și justifica revendicările, China aduce drept argumente date istorice, susținând că încă din secolul al III-lea î. Hr. pescarii chinezi foloseau insulele Spratly pentru adăpost și pentru a-și desfășura activitatea. Un alt stat care aduce argumente istorice pentru a justifica faptul că este deținătorul de drept al insulelor Spratly și Paracel este Vietnamul, care susține că cele două grupări de insule s-au aflat în stăpânirea sa încă din secolul al XVII-lea. Filipine este, de asemenea, un stat care are pretenții de stăpânire în Marea Chinei de Sud și invocă

---

¹ Buszynski & Roberts 2015: 2.

proximitatea sa geografică față de Insulele Spratly ca bază principală a cererii sale pentru o parte a grupării. Malaysia și Brunei, alte două state implicate în conflict, doresc doar să se respecte Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării și revendică doar teritoriile care se află în zona lor de stăpânire în conformitate cu aceasta. În ceea ce privește Taiwan, acest stat deține insula Itu Aba (Taiping) din Arhipelagul Spratly ce găzduiește o garnizoană militară, un spital și o fermă. Nefiind membru ONU, Taiwanul nu poate beneficia de drepturile oferite de Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, însă oficialitățile taiwaneze susțin că insula este capabilă să susțină habitatul uman, și astfel aceasta poate beneficia de Convenție. Prin urmare, Taipeiul câștigă o zonă exclusivă economică de 200 de mile marine care se extinde de la Itu Aba și cuprinde o mare parte a Mării Chinei de Sud.

Pe 19 ianuarie 1974 are loc Bătălia din Insulele Paracel. Aceasta a fost una dintre primele confruntări armate în contextul confruntărilor din Marea Chinei de Sud. Bătălia a fost un angajament militar între forțele navale ale Republicii Populare Chineze (RPC) și cele ale Republicii Vietnam (Vietnamul de Sud) în insulele Paracel. Ea a fost o încercare a Republicii Vietnam de a expulza armata chineză din insule. Ca urmare a bătăliei, RPC a stabilit controlul de facto asupra insulelor Paracel ajungând astfel mai aproape de a-și atinge limita liniei în nouă puncte. O altă confruntare a avut loc pe 14 martie 1988. Această luptă este cunoscută sub numele de Bătălia navală din Insulele Spratly, având drept beligeranți aceleași state, Republica Populară Chineză și Republica Vietnam. Acest conflict a izbucnit în urma insistențelor Chinei de a-și staționa navele militare în zonă. Vietnamul a considerat că RPC îi violează suveranitatea prin invadarea Arhipelagului Spratly. China a ignorat acuzațiile aduse de Vietnam și a ocupat reciful Fiery Cross, începând lucrări de construcție pentru o bază militară permanentă. Pentru a contracara această acțiune, Vietnamul a ocupat încă patru Insule în primele două luni ale anului 1988, iar China a urmat exemplul ocupând și mai multe recife. Bătălia s-a încheiat cu victoria Chinei, aceasta reușind să finalizeze construcțiile din reciful Fiery Cross, printre acestea numărându-se un dig de 300 m care poate suporta nave de 4.000 de tone, un helipad și o stație de observare oceanografică.

După cele două confruntări armate, Association of South-East Asian Nations a emis o declarație legată de situația din Marea Chinei de Sud ce menționa că disputa ar trebui rezolvată pe cale diplomatică, pașnică, fără a recurge la violență. După ce a avut loc întâlnirea ASEAN și după ce a fost semnată și emisă declarația, președintele filipinez Ramos a afirmat că acestea au avut un impact important asupra relațiilor filipino-chineze. Pe data de 12 august 1995, ca urmare a declarațiilor făcute de președintele filipinez, are loc o întâlnire a oficialilor celor două state pentru a discuta poziția lor în conflict. Aici, cele două state au hotărât să respecte un cod de conduită și să evite confruntările militare în insulele Spratly. De asemenea, s-au stabilit anumite măsuri menite să consolideze relațiile dintre cele două

țări. Printre acestea se numărau cooperarea pentru conservarea mediului înconjurător, meteorologie, ajutor în caz de dezastre, navigare etc. Totuși, discuțiile au intrat în impas atunci când Filipine a cerut Chinei să elibereze reciful Mischief. Întâlnirea din Manila s-a dovedit în final a fi un eșec întrucât, deși promitea mult, nu a avut rezultate.² Filipine a considerat de cuviință să poarte discuții similare și cu restul părților implicate în conflict, cu excepția Taiwanului întrucât la acea vreme exista politica „O singură Chină” care, după cum sugerează și titlul, nu recunoștea existența Taiwanului.

La 4 noiembrie 2002 a fost semnată la Phnom Penh *Declarația privind conduita părților din Marea Chinei de Sud* de către cei zece miniștri de externe ai țărilor ASEAN și China (RPC). În această declarație, părțile s-au angajat în mod explicit să „soluționeze disputele teritoriale și jurisdicționale prin mijloace pașnice, fără a recurge la amenințarea sau utilizarea forței, prin consultări amiabile și negocieri ale statelor suverane în mod direct interesate”.³ Părțile semnatare ale acestei declarații stipulau de asemenea că vor adera la principiile Cartei Națiunilor Unite, ale Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării, ale Comisiei pentru accidente de transport și vor recunoaște *Cele cinci principii ale coexistenței pașnice*. Statele au convenit să rezolve disputele teritoriale prin metode pașnice.⁴

În anul 2012 a avut loc un eveniment ce a dovedit dorința de dominație a Chinei în Marea Chinei de Sud. La începutul anului, China și Filipine s-au aflat într-un impas de lungă durată, acuzându-se reciproc de intruziuni în reciful Scarborough. Incidentul s-a declanșat pe 8 aprilie, când un vas de supraveghere a marinei filipineze a reperat câteva nave de pescuit chinezești într-o lagună din Scarborough (care se află în Zona economică exclusivă a Filipine). Armata filipineză a trimis una dintre cele mai mari vase de luptă să investigheze situația. Marinarii filipinezi din nava de război s-au îmbarcat la bordul vaselor chineze pentru o inspecție, descoperind cantități mari de corali colectați ilegal, scoici gigantice și rechini vii. Mai târziu, două nave de supraveghere maritimă aparținând marinei chineze au blocat nava filipineză și cele două vase de pescuit, împiedicând astfel arestarea pescarilor. Totodată, anul 2012 a fost pus drept termen-limită pentru a se întocmi un cod de conduită pentru Marea Chinei de Sud, însă țările nu au reușit să înceapă negocierile pentru a discuta. În iulie 2012, China (RPC) a anunțat că este deschisă lansării discuțiilor privind *Codul de conduită în Marea Chinei de Sud*, dar a cerut ca toate părțile să-și exercite auto-restrângerea, respectând spiritul declarațiilor anterioare și convențiile ONU. Acest anunț a fost criticat de multe state vecine din cauza

---

² Dzurek 1996: 40.

³ Declarația ASEAN pentru Marea Chinei de Sud, 1992.

⁴ Buszynski & Roberts 2015: 157.

contradicțiilor văzute în reciful Scarborough când China a arătat ca deține controlul.

În mai 2014, introducerea de către China a unei platforme de foraj în apele de lângă Insulele Paracel a condus la mai multe coliziuni între vasele vietnameze și cele chinezești. Tot în anul 2014 China a început să construiască insule artificiale în Marea Chinei de Sud. Prin aceste construcții China urmărește mai multe obiective, inclusiv asigurarea extinderii liniilor de transport maritim, extinderea protecției maritime în apele sale regionale și dezvoltarea capabilităților de a desfășura operațiuni de securitate neconvenționale în afara regiunii. China a dezvoltat astfel de construcții în recifele Cuarteron, Fiery Cross, Gaven, Hughes, Johnson South, Mischief, Subi.

Dacă China are posibilitatea de a construi insule artificiale pentru a-și arăta supremația, celelalte țări implicate în conflict nu își permit acest lucru. Prin urmare metodele lor de a-și marca teritoriul sunt mai simple: aceste state aleg să construiască porturi și alte clădiri mici pe insulele pe care le dețin și chiar să colonizeze grupuri mici de persoane pe aceste insule. Cea din urmă metodă, totuși, îi oferă Chinei posibilitatea de a „hărțui” aceste state prin blocarea accesului către insule, limitând astfel accesul locuitorilor din insule la alimente, medicamente și alte produse. Această operațiune a fost denumită drept strategia „cabbage”.

Fiind singura super-putere din lume și asumându-și rolul de jandarm, SUA s-au implicat și în acest conflict. Politica declarată a SUA în ceea ce privește situația din Marea Chinei de Sud este exprimată prin declarația Secretarului de stat (din Administrația Obama) John Kerry:

„Fiind o națiune din Pacific și puterea rezidentă, Statele Unite au un interes național pentru menținerea păcii și a stabilității, respectarea dreptului internațional, a comerțului legal neîntrerupt și a libertății de navigație în Marea Chinei de Sud. Așa cum am spus de mai multe ori înainte, deși nu luăm o poziție cu privire la o pretenție teritorială concurențială asupra caracteristicilor funciare, avem un interes puternic față de modul în care sunt abordate disputele din Marea Chinei de Sud și comportamentul părților. Sperăm să vedem, în curând, progrese în ceea ce privește un cod de conduită substanțial, pentru a contribui la asigurarea stabilității în această regiune vitală.”⁵

O altă declarație a fost făcută de Asistentul Secretarului de Stat pentru regiunea Asia de Est și Pacific, Daniel R. Russel, care declară că Republica Populară Chineză ar încălca normele de drept internațional în cazul impunerii „liniei celor nouă puncte”:

---

⁵ John Kerry, Declarații la întâlnirea ministerială din Bandar Seri Begawan, Brunei, 1 iulie 2013. <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/07/211377.htm> - accesat 3 aprilie 2017

„Există o îngrijorare din ce în ce mai mare că China încearcă să își afirme controlul asupra zonei cuprinse în așa-numita «linie în nouă puncte», în ciuda obiecțiilor vecinilor săi și în ciuda lipsei oricărei explicații sau a unei baze evidente în ceea ce privește revendicarea în sine. Lipsa de claritate a Chinei cu privire la pretențiile sale în Marea Chinei de Sud a creat incertitudine, nesiguranță și instabilitate în regiune. Aceasta limitează perspectiva unei soluții reciproc acceptabile sau a unor aranjamente de dezvoltare echitabilă în rândul reclamanților. Vreau să subliniez faptul că, în temeiul dreptului internațional, creanțele maritime din Marea Chinei de Sud trebuie să provină din caracteristicile funciare. Orice utilizare a «liniei în nouă puncte» de către China pentru a pretinde drepturi maritime care nu se bazează pe caracteristici funciare ar fi incompatibilă cu dreptul internațional.”⁶

În această situație, SUA încearcă să rămână imparțiale, neluând partea nimănui, întrucât nu doresc să înceapă un război cu China, iar în același timp nu doresc să strice relațiile cu statele aliate din acea zonă. Însă oficialii au declarat că vor încerca să îmbunătățească relațiile de securitate cu țările mici din Marea Chinei de Sud și vor ajuta să îmbunătățească capacitățile statelor aliate și a partenerilor strategici (din acea regiune) pentru a supraveghea și a proteja apele lor teritoriale și zona economică exclusivă. Astfel, administrația președintelui Obama a stabilit parteneriate (*comprehensive partnerships*) cu Vietnam în iulie 2013 și cu Malaysia în aprilie 2014. În ceea ce privește Filipine, între cele două state (SUA și Filipine) există un tratat de alianță și apărare din anul 1951. Astfel, pentru a apăra apele internaționale, SUA și-au trimis navele militare și portavioanele în Marea Chinei de Sud. Primele nave de război americane au ajuns aici în octombrie 2015, iar de atunci marina americană a staționat în regiune de patru ori. Primele trei misiuni au urmărit să stopeze pretențiile Chinei de a forța navele să obțină permisiune înainte de a traversa apele mării, în timp ce cea mai recentă misiune a căutat să conteste dorințele Chinei de a controla apele ce înconjoară insulele Paracel. La sfârșitul lui februarie 2017, SUA au trimis în Marea Chinei de Sud portavionul *USS Carl Vinson* ce transportă în jur de 60 aeronave, printre care și avioane de vânătoare (F/A-18). Acesta este acompaniat de distrugătorul cu rachete ghidate *USS Wayne E. Meyer*. Această acțiune face parte dintr-o operațiune de rutină, după cum au declarat oficialii SUA, însă Secretarul de Stat Rex Tillerson a afirmat că ar trebui să i se interzică accesul Chinei către insulele artificiale ale acesteia. În urma acestor fapte, oficialitățile chineze au declarat că „China respectă și susține libertatea de navigație și de survol în Marea Chinei de Sud, pe care țările le pot practica în temeiul dreptului

---

⁶ Asistentul Secretarului de Stat, Russel, declarația „Maritime Disputes in East Asia,” <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2014/02/221293.htm>. – accesat 3 aprilie 2017.

internațional, dar se opune ferm încercării oricărei țări de a submina suveranitatea și securitatea Chinei în numele libertății de navigație și de survol".⁷

Teoreticienii consideră că acest conflict s-ar putea îndrepta spre pace, având în vedere eforturile făcute de ASEAN. În urma negocierilor pentru *Codul de conduită* din 2002 și a celor ce urmau în 2012, calea diplomatică părea a fi cea mai favorabilă rezolvării conflictului, dar totodată putea preveni și izbucnirea unor noi conflicte. Alți specialiști, pe de altă parte, consideră că statele vor ajunge cu greu la un consens, considerând caracterul contradictoriu și complex al politicii chineze față de această problemă ce reflectă afirmarea ei ca stat dominant în regiune și creează cea mai mare provocare în fața progresului pozitiv. Totuși, aceștia nu au apreciat temperamentul liderilor implicați în conflict. Președintele Republicii Populare Chineze și-a declarat intențiile hegemonice în iulie 2016 când a afirmat că în 10 ani ne putem aștepta la o nouă ordine mondială cu Rusia și China având rol de super-puteri și SUA având un rol nesemnificativ.⁸ În același timp, noul președinte al SUA are o politică externă mai agresivă în ceea ce privește conflictele internaționale în care statul pe care îl conduce este implicat (a se vedea răspunsul președintelui Trump la atacul cu arme chimice din Siria). Totodată, presa mondială a căzut de acord că, în ceea ce privește conflictul din Marea Chinei de Sud, administrația Trump pare să aibă o politică mai agresivă, mai îndreptată spre confruntare, față de predecesorul său, Barack Obama.

Prin aceste argumente iese în evidență faptul că rezolvarea acestui conflict nu va fi una ușoară întrucât China are tendințe hegemonice, iar SUA nu îi vor permite să își îndeplinească scopurile. În același timp, discuțiile dintre RPC și ASEAN nu vor da roade având în vedere că Taiwanul este implicat, de asemenea, în negocieri, dar și în conflict, iar China nu îi recunoaște statutul de stat suveran. În concluzie, evoluția conflictului este incertă, însă mai mult ca sigur el nu se va îndrepta cu ușurință spre pace.

---

⁷ Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe chinez, Geng Shuang - <http://www.foxnews.com/world/2017/02/20/us-navy-carrier-deploys-to-south-china-sea-for-first-time-in-trump-presidency.html> - accesat 29 martie 2017

⁸ Președintele Xi Jinping la a 95-a aniversare a Partidului Comunist Chinez - 1 iulie 2016. <https://southfront.org/china-offers-russia-an-alliance-against-nato-what-will-be-moscows-response/> - accesat 16 ianuarie 2016

BIBLIOGRAFIE

Documente

Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea (2002), semnată la 4 noiembrie 2002 în Phnom Penh, Cambodgia. Disponibilă online la http://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2

ASEAN Declaration on the South China Sea (1992), adoptată pe 22 iulie 1992. Disponibilă la <https://cil.nus.edu.sg/rp/pdf/1992%20ASEAN%20Declaration%20on%20the%20South%20China%20Sea-pdf.pdf>

Literatură de specialitate

Buszynki, Leszek & Roberts, Christopher B. (2015). *The South China Sea Maritime Dispute. Political, legal and regional perspectives*. New York: Routledge

Dzurek, Daniel J. (1996). *Maritime Briefing. The Spratly Islands Dispute: Who's on first?* Durham: International Boundaries Research Unit

Kivimaki, Timo et al. (2002). *War or peace in the South China sea?* Copenhagen: NIAS Press

Resurse online

McDevitt, Michael (2014). *The South China Sea: Assessing U.S. Policy and Options for the Future*. Institutul de cercetare CNA. Disponibil la https://www.cna.org/cna_files/pdf/IOP-2014-U-009109.pdf. Publicat noiembrie 2014.

Miks, Jason (2012). *China, Philippines in Standoff*. The Diplomat/Asia-Pacific. Disponibil la <http://thediplomat.com/2012/04/china-philippines-in-standoff/>. Publicat 11 aprilie 2012., Accesat 30 martie 2017.

Shengnan, Zhao (2012). *China open to discussion on South China Sea code*. China Daily. Disponibil la http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-07/13/content_15579101.htm. Actualizat 13 iulie 2012, Accesat 2 aprilie 2017.

Territorial Disputes in the South China Sea (2017). Council on Foreign Relations / Global Conflict Tracker. Disponibil la <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/territorial-disputes-in-the-south-china-sea>. Actualizat 25 aprilie 2017, Accesat 26 aprilie 2017.

Why is the South China Sea contentious? (2016). BBC World/Asia. Disponibil la <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349>. Publicat 12 iulie 2016., Accesat 5 aprilie 2017.

Yuri BERLINSKIY*

THE STATUS OF STUDENT SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE

Starea de fapt a autoguvernării studentești în Ucraina

Abstract: *The article is about the current state of affairs in the system of student self-government in Ukraine in higher education institutions. The author analyzes the reasons of necessity for the existence of such a body, gives a brief review of historical premises of the development of the legislative field connected with such bodies in Ukraine and studies the subject of existence of such organizations in universities, their influence on the academic and educational processes in general. Also, the author gives recommendations on what tasks student self-government should solve. At the end of the article, the results and forecasts are summed up.*

Keywords: *student self-government, education, student-centrism, educational work, NGO.*

***

In the past 5 years, the system of higher education in Ukraine has been changing very actively. And such changes are the response to the demand of time, because, after all, higher schooling in Ukraine is gradually shifting from concentrating on teaching to a student-centered position. The institution of higher education in modern Ukraine is an important link that should be, in fact, a mediator between entrants who want to receive quality knowledge according to effective methodology, and employers who want to see specialists with an active civic stand, a creative component of mentality and motivation for self-improvement and self-training in their spare time.

The teaching staff successfully meets the challenges of training specialists, but issues such as active citizenship, creativity development or self-control are tasks that do not fit into university courses` lectures and practical classes. That is the aim of student self-government.

In modern Ukrainian legislation, before the passage of the "Law of Ukraine On Higher Education" from July 1st 2014, the bodies of student

---

* BA, Izmail State University of Humanities, Ukraine; e-mail: yuriy.berlinskiy@mail.ru.

Date submitted: April 24th 2017

Revised version submitted: July 8th 2017

Accepted: August 8th 2017

self-government were assigned an indirect role: the existence of such an institution was recognized, rights and duties were prescribed, but there was no real delegation of power in important university processes.

After the entry into force of the aforementioned Law, a lot of things changed. According to this document, namely Article 40 on "Student Self-Government", the latter is now formed exclusively by students without the possibility of the administration's influence on this process. The role of the moral institution that is the declaration of students' will has also increased: student self-government is an integral part of the general self-government of educational institutions, students are given the opportunity to make proposals for changes in the curriculum of the university, they delegate 15% of voters in the election of rectors and deans, have the right to announce protest actions, as well as to be financed from the budget of a higher education institution at a rate of 0.5%.

So what is student self-government within the current legislative field of Ukraine? It is the right and opportunity for students (cadets, except military cadets) to solve questions of education and life, protect the rights and interests of students, and also take part in the management of a higher education institution. It unites all students (cadets, except military cadets) of the relevant higher education institution. All students (cadets) who study at a higher education institution have equal rights and can be elected to syndical, advisory, elected and other bodies of student self-government. In turn, the bodies of student government act on the principles of voluntariness, constitutionality and openness.

The law also prescribes a number of rights and obligations of student government bodies and regulates their common existence within the educational and scientific life of higher education institutions. It should be noted that the granting of such rights and privileges to student self-government in Ukraine, on the one hand, was a forced decision of time, because the events of the political revolution in Ukraine in 2013-2014 occurred with greater involvement of students that received self-determination and felt their own importance as a social class; on the other hand, this decision allowed to fix the current state of affairs with the student self-government bodies in higher education within the framework of the legislative field and to outline the prospects for the development of this institution.

However, the legislative norm created the basis for the rapid growth of student self-government activity. It is important to monitor whether the students themselves have used this law. The Ministry of Education and Science of Ukraine believes that they have. But representatives of the independent analytical center "CEDOS" do not agree with them. According to their survey there was an extremely low social and civic initiative among young people aged 17-23 in Ukraine in 2015. What is really happening in higher education institutions of Ukraine, and what conditioned the situation in which students did not use the rights given to them, or did, but

not in full? According to the same survey, most students “did not believe in the real power of student government” (more than 40%). This fact has the right to exist: having, in most cases, a fictitious system of student government, which was limited to its availability on paper, students could not yet realize that they had a statutory right to assert their rights and interests.

On the other hand, low civic activity is also linked to the general motivation of young people: every year the percentage of people who do not know what to be, how to realize themselves and what to do in view of the general crisis is growing in Ukraine. And passing from schools to higher education institutions, this uncertainty continues, forcing the masses of young people to be inert. It is also worth noting that such large-scale innovations are a long and capacious process. One must not forget that the main part of the teaching and managerial staff of the higher schooling in Ukraine consists of people who, because of their age, mores and upbringing, cannot or do not want to accept all changes as quickly as possible. Because of this, brakes are put on the process of natural development of student initiative.

Firstly, we can note the creation of the Ukrainian Students Association, which only consists of students today and really defends their rights. Secondly, we can also observe some progress in the fact that student self-government approached the norms of the law in the advanced universities of the country, such as the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Kharkov National University of Radioelectronics, Kharkov National University named after Vasily Karazin, and others. This is confirmed by the actions of the student councils and parliaments of these higher schools. Thirdly, it is the creation of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education in Ukraine, whose main tasks are the issues of accrediting higher education institutions and attesting their employees, which for the first time included students in 2015.

But the logical question arises: why is it so important to defend the position of students in organizing the work of higher education? As it was already mentioned, higher education institutions today belong to the sphere of educational services that meet the demand of students for obtaining theoretical and practical competences of specialists. Consequently, it can also be assumed that the process of providing these services in a competitive environment between higher education institutions will increasingly approach the form and content that students want to see. Who can organize the learning process better than the students themselves? The policy of student-centrism in higher education institutions means, first of all, the coordination of the decisions of the administrative and teaching staff, the interests of the student, the protection of his rights. The task that is put before the student council is to discover this interest, express it and control the protection of the rights of the applicants. On the

other hand, the organization of cultural, scientific, practical and academic life of students is also one of the promising areas of student self-government. The higher school is often unaware of what the current generation is interested in, moreover it cannot provide it to the students. The causes of this gap are both natural (the difference between generations) and specific factors (lack of an established contact between teachers and students, the unwillingness of teachers to hear the point of view of students).

Another important task of modern student self-government is creating an atmosphere of trust and goodwill: a student for a teacher, a teacher for a student. Having such a strategy, we are able to assess the prospects for the development of the Ukrainian educational system in the near future. It is obvious to assume that the role of students in the scientific and educational process will be strengthened; as such, in Izmail State Humanities University, in recent years there has been a significant increase in youth activity both in student self-government and in other youth social movements, such as «Hub Volunteer Service», «FRI» etc. Student self-government and the teaching staff of the University collaborate in forming the students' humanities culture, high moral principles and patriotic ideals, the development of academic and university freedoms, the training of class-conscious student youth, the renewed and enriched intellectual gene pool of the nation, educate its spiritual element and increase its cultural potential.

LITERATURE

- Borodin E. I., Tarasenko T. M. (2010), Development of student government as a direction of state support of youth in Ukraine / E. I. Borodin, T. N. Tarasenko, State management and local self-government. Collection of scientific papers. Issue. 4 (7). - pp. 183-191.
- Kin A. N. (2011), Prerequisites for the development of ideas of student self-government in the history of domestic education // Bulletin of the Sevastopol National Technical University: Issue 124/2011. Series: Pedagogy. - Sevastopol, 2011. - pp. 192-197.
- Kurilo V. S., Savchenko S. V. (2005), Problems of student self-government in measuring social pedagogy / Savchenko S. V., Kurilo V. S., Social pedagogy: theory and practice. No. 4. - pp. 4-10.
- The web-page of the analytical center "CEDOS". - [Electronic resource], access mode: <https://www.cedos.org.ua> (reference date: 29.03.17)

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History
ISSN 2248 – 2164

Volume X / 2017 Supplement 1

“Geopolitics, History and Population in Eastern Europe. New research directions in Humanities and Political Sciences”

CONTENTS

Erich Noris SZAKÁCS <i>Constantin Duca in the writings of Dimitrie Cantemir and Radu Rosetti. Under the sign of Equity and of the Otter</i>	5
Victoria NOVIKOVA <i>The contribution of I.K. Aivazovsky to the development and improvement of Theodosia in the second half of the XIXth century</i>	15
Natalia VOLKANOVA <i>Charitable activities of the Bessarabian nobles during the Russo-Japanese War (1904-1905)</i>	25
Alexandru BEJENARU <i>The policy of price regulation in Bessarabia’s agricultural sector (1906-1914)</i>	37
Ionuț-Alexandru DRĂGHICI <i>“The matter of bread” - an indicator for the aspiration towards modernism in interwar Galatzi</i>	45
Ioana-Andreea BÎRZESCU <i>Communist Propaganda and Marionette Theatre</i>	57
Laura GIOSANU <i>Radio Free Europe and Romanian exile in Europe</i>	69
Maxim DUBNA <i>Boyko immigrants from Marinovo (from a family history)</i>	85
Denisa MAIER <i>Gender perspectives in Central Europe after 1989: Women’s status in Bosnia and Herzegovina during the Communist and post-Communist period</i>	93
Elena NISTOR <i>War on the Dniester: causes, actors and consequences</i>	101
Andreea-Ioana DUMITRUȚI <i>In search of legitimacy and expertise? The role of expert groups and the process of strategic reflection in the making of the European Union Global Strategy</i>	113
Anastasia LUKIANENKO <i>The European Union as a key player in efficient solving of common security problems: issues and perspectives</i>	135
Laura-Andreea RAȚĂ <i>Six countries, one target: South China Sea. Conflicts, constructions, tensions</i>	145
Yuri BERLINSKYI <i>The status of student self-government in Ukraine</i>	153